Переклав з російської ФЕЛІКС КСЕНЗЕНК

САМОТНІЙ СТОЛЯР

Десь у глибині безмежного Північно-Американського материка, оточеного великою пустелею та кільцем неприступних гір, лежить Чарівна країна. Там жили добрі і злі феї, там розмовляли тварини і птахи, там цілорічно було літо і під вічно гарячим сонцем росли на деревах небачені плоди.

Південний захід Чарівної країни населяли Жувани — боязкі та милі люди, у яких дорослий чоловік на зріст був не вищий за восьмирічного хлопчика з тих країв, де люди не знають чудес.

Володаркою Блакитної країни Жуванів були Гінгема, зла чаклунка, яка мешкала в глибокій темній печері, до якої Жувани боялися навіть наблизитись. Та, на превелике диво всіх, знайшовся серед них чоловік, який збудував собі дім неподалік житла чаклунки. Це був такий собі Урфін Джюс.

Від своїх добрих і лагідних одноплемінників Урфін Джюс ще дитинстві відрізнявся сварливою вдачею. Він рідко грався з дітьми, але коли і вступав до гри, то вимагав, щоб усі йому підкорялись. Отож гра з його участю здебільшого закінчувалася бійкою.

Батьки Урфіна померли рано, і хлопчину взяв собі за. учня столяр, який жив у невеличкому селі Когида. Підростаючи, Урфін ставав усе незлагіднішим і, коли опанував столярне ремесло, не жалкуючи, залишив свого вихователя, навіть не подякувавши за науку. Однак добрий ремісник дав йому інструменти та все необхідне для початку роботи.

Урфін став вправним столяром, він майстрував столи, ослони, сільськогосподарські знаряддя і чимало іншого. І хоч як це не дивно, сварлива вдача майстра передавалася і його виробам. Змайстровані ним вила намагалися штрикнути свого володаря в бік, лопати вціляли в лоб, граблі намагалися зачепити його за ноги і перекинути. Урфін Джюс утратив покупців.

Тоді він узявся за іграшки. Проте у вирізьблених зайців, ведмедів та оленів були такі люті морди, що діти, поглянувши на них, жахалися і потім плакали всю ніч.

Іграшки припали пилом у комірчині Урфіна, їх ніхто не купував. Розлючений Урфін Джюс полишив столярне ремесло, не з'являвся у селі і став жити зі свого городу.

Самотній столяр так ненавидів своїх односельців, що намагався не бути схожим на них ні в чому. Жувани мешкали в круглих будиночках блакитного кольору з гостроверхими дахами та кришталевими кульками нагорі.

Урфін Джюс збудував собі чотирикутний будинок, пофарбував його в коричневий колір, а на вершечку помістив опудало орла.

Жувани носили блакитні каптани і ботфорти, а каптан і ботфорти Урфіна були зеленого кольору. Жувани мали капелюхи гостроверхі, з широкими крисами, під якими гойдалися срібні дзвіночки. Урфін Джюс терпіти не міг дзвіночків і носив капелюха без крисів. Добросерді Жувани часто плакали, а в похмурих очах Урфіна ніхто ніколи не бачив жодної сльозини.

Минуло кілька років. Одного разу Урфін Джюс відвідав Гінгему і попросив стару чаклунку взяти його у прислужники. Зла чарівниця дуже зраділа: впродовж століть жоден з Жуванів не виявив бажання

добровільно служити Гінгемі, а всі її накази виконувались лише під загрозою покарання.

Тепер у чаклунки з'явився помічник, який ревно виконував всілякі доручення. І що неприємніші для Жуванів були розпорядження Гінгеми, то охочіше передавав їх Урфін.

Похмурому столяру особливо подобалось ходити по селах Голубої країни і обкладати жителів даниною — стільки-но й стільки гадюк, мишей, жаб, п'явок і павуків.

Жувани страшенно боялися гадюк, павуків та п'явок. Одержавши наказ збирати їх, маленькі боязкі чоловічки починали ридати. При цьому вони знімали капелюхи і ставили їх на землю, щоб дзвіночки своїм калатанням не заважали їм плакати. А Урфін дивився на сльози своїх земляків і злісно реготав. Потім призначеного дня з'являвся з великим кошиком, збирав данину й відвозив її до печери Гінгеми. Там це добро вживалося в їжу чаклунки або використовувалося на лихі чари.

Одного разу злюща Гінгема, яка ненавиділа всенький рід людський, задумала його знищити. Для цього вона накликала жахливий буревій і спрямувала його за гори, за пустелю, щоб він зруйнував усі міста, усі села й під уламками поховав усіх людей.

Та цього не трапилося. На північному заході Чарівної країни жила добра чарівниця Вілліна. Вона дізналася про підступний намір Гінгеми й знешкодила його. Вілліна дозволила ураганові захопити у канзаському степу лише один маленький будиночок-фургон, знятий з коліс і поставлений на землю. За наказом Вілліни вихор приніс будиночок у країну Жуванів, скинув його на голову Гінгеми —і недобра чаклунка загинула.

На подив Вілліни, котра прибула, аби поглянути, як подіяли її чари, у будиночку виявилась маленька дівчинка Еллі. Вона вбігла за своїм

улюбленим песиком Тотошком до будиночка саме в ту мить, коли вихор підхопив і поніс його.

Вілліна не могла повернути дівчинку додому і порадила їй іти по допомогу до Смарагдового міста — центру Чарівної країни. Про повелителя Смарагдового міста — Гудвіна Великого і Жахливого — ходили найрізноманітніші чутки. Вони стверджували, що Гудвін дуже легко насилав на поля вогненний дощ або наповнював усі будинки пацюками та жабами. І тому про нього вели мову пошепки і озираючись: раптом чарівник образиться на яке необережне слово.

Еллі послухала добру фею й подалася до Гудвіна, сподіваючись, що чарівник не такий вже й страшний, як про нього розповідають, V допоможе їй повернутися до рідного Канзасу. Тоді дівчинці не довелося зустрітися з похмурим столяром Урфіном Джюсом.

Того дня, коли будиночок Еллі розчавив Гін-гему, Урфіна не було побіля чаклунка — він пішов у її справах до найвіддаленішого місця Блакитної країни. Звістка про загибель чаклунки викликала у Джюса подвійне почуття: і жаль, і радість.

Він. шкодував, що втратив могутню покровительку, але розраховував тепер скористатися скарбами та владою чаклунки.

Навколо печери було безлюдно. Еллі з Тотошком пішли до Смарагдового міста.

У Джюса виникла ідея поселитися у печері й оголосити себе наступником Гінгеми та повелителем Блакитної країни — адже боязкі Жувани не наважаться цьому перечити.

Але закіптюжена печера з в'язками копчених мишей на гвіздках, з опудалом крокодила під стелею та іншими знадобами чаклунського

ремесла видалася такою похмурою й вологою, що навіть Урфін здригнувся.

— Брр!.. — пробурмотів він. — Жити у такій могилі?.. Ні, красненько дякую!

Урфін став розшукувати срібні черевички чаклунки, бо знав, що Гінгема найбільше дорожила саме ними. Однак даремно він обшукував печеру — черевичків не виявилося.

— Ух-ух-ух! — насмішкувато пролунало з високого сідала, й Урфін здригнувся.

Згори на нього дивились здоровенні жовті очі пугача, що світилися у темряві печери.

— Це ти, Гуаме?

— Не Гуаме, а Гуамоколатокінте, — бундючно заперечив пугач.

— А де ж інші пугачі?

— Полетіли.

— А чому ж ти залишився?

— А що мені робити у лісі? Ловити птахів, як прості пугачі й сови? Фе!.. Я досить старий і мудрий для такого клопітного заняття.

У Джюса промайнула хитра думка.

— Слухай, Гуам… — Пугач мовчав. — Гуамоко… — Мовчання. — Гуамоколатокінте!

— Слухаю тебе, — озвався пугач.

— Хочеш жити у мене? Я годуватиму тебе мишами й ніжними пташенятами.

— Не задарма, звичайно? — буркнув птах.

— Люди, побачивши, що ти мені служиш, вважатимуть мене чарівником.

— Непогано придумано, — сказав пугач. — І на початку моєї служби повідомлю, що ти даремно шукаєш срібні черевички. Їх забрало маленьке звірятко невідомої мені породи.

Зірко оглянувши Урфіна, пугач запитав:

— А коли ти їстимеш жаб і п'явок?

— Що? — здивувався Урфін. — Їсти п'явок? Навіщо?

— Бо така їжа годиться злим чаклунам по закону. Пам'ятаєш, як Гінгема сумлінно поїдала мишей і закушувала п'явками?

Урфін згадав і здригнувся: їжа старої чаклунки завжди викликала у нього огиду, і він під час сніданків та обідів Гінгеми під будь-яким приводом виходив з печери.

— Послухай, Гуамоко… Гуамоколатокінте, — улесливо сказав він, — а чи не можна обійтися без цього?

— Я тобі сказав, а далі твоя справа, — сухо закінчив розмову пугач.

Урфін, зітхнувши, зібрав деякі речі чаклунки, посадовив пугача на плече й пішов додому.

Зустрічні Жувани, забачивши похмурого Урфіна, злякано шарахали вбік.

Повернувшись до себе, Урфін зажив у своєму будинку з пугачем, уникаючи людей, не люблячи нікого, не знаючи любові інших.

ЧАРІВНИЙ ПОРОШОК

НЕЗВИЧАЙНА РОСЛИНА

дного вечора знялася страшенна буря. Гадаючи, що бурю викликав Урфін Джюс, Жувани щулилися зі страху й чекали, що їхні будиночки ось-ось розваляться.

Та нічого такого не трапилось. Зате, прокинувшись уранці й оглядаючи свій город, Урфін Джюс помітив на грядці з салатом кілька яскраво-зелених незвичайних паростків. Напевне, їхнє насіння заніс у город буревій. Але з якої частини країни вони прилетіли, назавше лишилося таємницею.

— Тільки-но сполов грядки, — пробурчав Урфін Джюс, — і ось знову лізуть ці бур'яни. Ну, чекайте, увечері я з вами розрахуюся.

Урфін пішов до лісу, де в нього були розставлені пастки, і пробув там цілий день. Криючись від Гуама, він захопив із собою сковорідку й олію, засмажив жирного кролика й добряче поласував ним.

Повернувшись додому, Джюс зойкнув од здивування. На салатній грядці піднялися в зріст людини могутні яскраво-зелені рослини з продовгуватими м'ясистими листками.

— Оце так штука! — вигукнув Урфін. — Ці бур'яни не марнували часу!

Він підійшов до грядки і смикнув одну з рослин, щоб витягти її з корінням. Та дарма. Рослина не піддалася, а Урфін Джюс поколов собі руки дрібненькими гострими колючками, що вкривали стовбур і листя.

Урфін розсердився, повитягав з долонь колючки, надів шкіряні рукавиці й знову почав тягнути рослину з грядки. Та у нього забракло сили. Тоді Джюс озброївся сокирою і взявся рубати рослини під корінь.

"Хрясь, хрясь, хрясь". — врубалася сокира в соковиті стебла, і рослини падали на землю.

— Так, так, так! — торжествував Урфін Джюс.

Він воював з бур'янами, немов із живими ворогами.

Коли розправу було закінчено, настала ніч, і стомлений Урфін пішов спати.

Наступного ранку він вийшов на ґанок, і волосся у нього на голові стало сторч від подиву.

І на салатній грядці, де зосталося коріння невідомих бур'янів, і на второваній стежці, куди столяр відтягнув зрубані стебла, всюди щільною стіною стояли високі рослини з яскраво-зеленим м'ясистим листям.

— Он як ви! — злісно заревів Урфін Джюс і кинувся у бій.

Зрубані стебла і викорчуване коріння столяр подрібнював на шматочки на колоді, де звичайно рубав дрова. В кінці городу, за

деревами, був пустир. Туди Урфін Джюс виносив посічені рослини і гнівно розкидав їх навсібіч.

Робота тривала цілісінький день, аж доки грядки не було звільнено від рослинних загарбників, і стомлений Урфін Джюс пішов відпочивати. Спав він кепсько: його гнітили кошмари, йому ввижалося, що невідомі рослини наступають на нього і намагаються поранити колючками. Прокинувшись на світанку, столяр передусім пішов на пустир подивитися. Відчинивши хвіртку, він тихо охнув і безсило опустився на землю, вражений тим, що побачив. Неродюча земля пустиря була геть укрита молодими паростками. Життєва сила невідомих рослин виявилася надзвичайною.

Коли Урфін напередодні розлючено розкидав зелену січку невідомих рослин, їхні бризки потрапляли в загорожу, на стовбури дерев: ці краплі пустили там корінь, і звідти визирали пагінці.

Вражений раптовим здогадом, Урфін скинув із себе чоботи. На підошвах густо зеленіли крихітні паростки. Виглядали пагінці і з швів одежі. Колода для рубання дров вся наїжачилася паростками.

Джюс кинувся до комірчини: топорище сокири теж було все у паростках.

Урфін сів на ганку й замислився. Що робити? Забратися звідси й поселитися в іншому місці? Та шкода покидати зручний будинок, город.

Урфін пішов до пугача. Той сидів на сідалі, мружачи від денного світла жовті очі. Джюс розповів про своє лихо. Пугач довго гойдався на своїй жердинці, роздумуючи.

— Спробуй-но висушити їх на сонечку, — порадив він.

Урфін Джюс дрібно порубав кілька молодих пагонів, склав на залізне деко і виніс під гарячі сонячні промені.

— Побачимо, чи проростете ви тут! — злісно бурмотів він. — Якщо проростете, я піду звідси.

Рослини не проросли. Корінню не стало сили пройти крізь залізо. За кілька годин палюче сонце Чарівної країни перетворило зелену масу в рудий порошок.

— Все ж таки недаремно я годую Гуама, — сказав задоволений Урфін. — Мудрий птах...

Захопивши візка, Джюс подався до Когиди збирати у господарок металеві дека, на яких печуть пиріжки, і повернувся додому з повним візком.

Урфін погрозив кулаком своїм рослинним ворогам.

— Тепер я з вами розрахуюсь, — просичав він крізь зуби.

Розпочалася просто-таки каторжна робота.

Урфін Джюс безупинно працював від зорі до зорі, роблячи лише вдень короткий перепочинок. Діяв він дуже акуратно. Визначивши невеличку ділянку, він ретельно очищав її від рослин, не залишаючи навіть малюсінької трісочки. Викопані з корінням рослини він подрібнював у залізній мисці й розкладав сушити на дека, розставлені рівними рядами на осонні. Бурий порошок Урфін Джюс зсипав у залізні відра й накривав залізними покришками. Впертість і наполегливість робили свою справу. Столяр не давав ворогові жодного шансу.

Ділянка, захоплена яскраво-зеленими колючими бур'янами, зменшувалася з кожним днем. І ось настала мить, коли останній кущ перетворився на легкий бурий порошок.

За тиждень праці Джюс так виснажився, що ледве тримався на ногах. Переступаючи через поріг, він спіткнувся, відро нахилилось, і трішки бурого порошку висипалося на ведмежу шкуру, яка лежала біля порога замість килимка.

Столяр не помітив цього: він прибрав останнє відро, накрив його, як завжди, доплентав до ліжка і заснув мертвим сном.

Прокинувся він від того, що хтось його нетерпляче торсав за руку, яка звисала з ліжка. Розплющивши очі, Урфін закляк від жаху: біля ліжка стояв ведмідь і тримав у зубах рукав його каптана.

"Мені кінець, — подумав столяр. — Він мене загризе... Але звідки у будинку взявся ведмідь? Двері ж були зачинені..."

Минали хвилини, ведмідь не виявляв ворожих намірів, а лишень тягнув Урфіна за рукав, і раптом почувся хриплий басовитий голос:

— Хазяїне! Час вставати! Надто довго спиш!

Урфін Джюс був такий вражений, що впав з ліжка: ведмежа шкура, яка раніше лежала біля порога, стояла на чотирьох лапах біля ліжка й хитала головою.

"Це ожила шкура мого прирученого ведмедя. Вона ходить, розмовляє... Але від чого це? Невже розсипаний порошок?.."

Щоб перевірити свою здогадку, Урфін звернувся до пугача:

— Гуам... Гуамоко!..

Пугач мовчав.

— Слухай-но, ти, нахабний пташе! — розлючено загорлав столяр. — Досить я ламав язика, повністю вимовляючи твоє кляте ім'я! Коли не хочеш відповідати, забирайся до лісу і сам здобувай собі харчі!

Пугач відповів примирливо:

— Гаразд, не гарячкуй! Гуамоко так Гуамоко, але на менше я не згоден. Про що ти хотів мене запитати?

— Чи правда, що життєва сила тієї невідомої рослини така велика, що порошок з неї може оживити шкуру?

— Правда. Про цю рослину я чув од наймудрішого із пугачів, мого прадіда Карітофілаксі...

— Досить! — гримнув Урфін. — Замовч! А ти, шкуро, геть на своє місце і не заважай мені думати!

Шкура покірно відійшла до порога і вляглася на звичне місце.

— Оце маєш! — здивовано бурмотів Урфін Джюс, всівшись біля столу і підперши голову руками. — Питання ось у чому: корисне для мене це чи ні?

Після довгих роздумів честолюбний столяр вирішив, що це для нього корисне, бо дає величезну владу над речами. Але треба було ще раз перевірити, наскільки велика сила цього живильного порошку. На столі стояло опудало папуги з синім, червоним та зеленим пір'ям. Столяр дістав пучку бурого порошку й посипав голову та спину опудала.

Сталося диво. Порошок з легким шипінням задимів і став зникати. Його бурі дрібочки немов розтавали, всмоктуючись у папугову шкіру поміж, пір'ям. Опудало почало рухатися, підвело голову, озирнулося... Оживлений папуга змахнув крилами і, з різким криком, вилетів у відчинене вікно.

— Діє! — захоплено репетував. Урфін Джюс. — Діє!.. На чому спробувати б іще?

До стіни у вигляді прикраси були прибиті величезні оленячі роги, і Урфін щедро посипав їх животворним порошком.

— Побачимо, що з цього вийде, — посміхнувся столяр.

Чекати довелося недовго. Знову легенький димок над рогами, зникнення крупинок... Затріщали висмикнуті із стіни цвяхи, роги звалилися на підлогу і з дикою люттю накинулися на Урфіна Джюса.

— Рятуйте! — заволав переляканий столяр, тікаючи від рогів. Але ті з несподіваною спритністю переслідували його повсюди: на ліжку, на столі й під столом. Ведмежа шкура злякано зіщулилася біля зачинених дверей.

— Хазяїне! — закричала вона. — Відчини двері!..

Ухиляючись від ударів, Урфін відсунув засув і вискочив на ґанок. За ним з ревінням неслась ведмежа шкура і дико підстрибували оленячі роги. Все це змішалось на ґанку в малу купу, яка перекидалася й ревіла, а потім покотилася сходинками на подвір'я. А з будинку навздогін неслося насмішкувате ухання пугача. Роги вибили в огорожі хвіртку і величезними стрибками помчали до лісу. Урфін Джюс, пом'ятий і побитий, підвівся з землі.

— Щоб вас чорти забрали! — простогнав він, обмацуючи свої боки. — Це вже занадто!

Шкура з докором мовила:.

— Хіба ти не знаєш, хазяїне, що зараз саме та пора, коли олені стають дуже забіякуваті? Ще добре, що ти лишився живий... Ох, і начуватимуться тепер олені у лісі від тих рогів! — І ведмежа шкура хрипкувато зареготіла.

Із цього Урфін зробив висновок, що з порошком треба поводитись дуже обережно і не оживляти все, що очі бачать. У кімнаті був справжнісінький розгром: усе було потрощене, поперекидане, посуд перебитий, у повітрі кружляли пір'їни з роздертих подушок.

Джюс сердито сказав пугачу:

— Чому ти не попередив мене, що оживляти роги небезпечно?

Злопам'ятний птах відповів:

— Гуамоколатокінт попередив би, а в Гуамоко забракло передбачливості.

Вирішивши згодом поквитатися з пугачем за його підступність, Урфін почав прибирати в кімнаті. Він підняв з підлоги зробленого колись дерев'яного клоуна. Клоун мав люте обличчя і рот з вишкіреними гострими зубами, а тому його ніхто не купив.

— Гадаю, ти не накоїш стільки лиха, як роги, — сказав Урфін і посипав клоуна порошком.

Зробивши це, він поставив іграшку на стіл, а сам вмостився поруч на стільці й замріявся. Опам'ятався він від гострого болю: оживлена іграшка вчепилась зубами в його палець.

— І ти туди ж, паскудо! — розлютився Джюс і швиргонув клоуна на підлогу.

Той зашкандибав у найдальший куток кімнати, сховався за скриню й сидів там, розмахуючи для власного задоволення руками, ногами й головою.

ЧЕСТОЛЮБНІ ПЛАНИ УРФІНА ДЖЮСА

рфін сидів якось на ґанку і слухав, як у будинку сварилися ведмежа шкура й Гуамоко.

— Ти, пугаче, не любиш хазяїна, — бурчала шкура. — Зумисне мовчав, коли він оживляв роги, а, либонь, знав, що це небезпечно… Ти все хитруєш, пугаче, хитруєш. Надивився я на вашого брата, коли жив у лісі. Але чекай, доберусь я до тебе!

— Ух-ух-ух! — знущався пугач з високого сідала. — Ну і налякала порожня торохтійка!

— Те, що я порожня, це правда, — скрушно зізналася шкура. — Попрошу хазяїна напхати мене тирсою, а то я вже надто легенька на ходу, ніякої стійкості, навіть найменший вітерець з ніг звалить…

"А що, добре придумано, — відзначив про себе Джюс, — треба буде так і зробити".

Голоси в будинку ставали все гучніші, й Урфін гнівно гримнув:

— Гей, ви там, розбазікалися! Замовкніть!

Сперечальники перейшли на шепіт.

Урфін Джюс обмірковував своє майбутнє. Звичайно, він повинен тепер посісти провідне становище у Блакитній країні. Урфін знав, що Жувани після загибелі Гінгеми обрали собі правителем шановного старого Према Кокуса. Під керівництвом доброго Кокуса Жуванам велося легко і вільно.

Повернувшись до будинку, Урфін закрокував по кімнаті. Пугач і ведмежа шкура замовкли. Джюс розмірковував уголос:

— Чого Жуванами править Прем Кокус? Хіба він розумніший за мене? Чи такий умілий майстер, як я? Хіба у нього така ж велична постава? — Урфін Джюс гордовито випнув груди, надув щоки. — Ні, Прему Кокусу далеко до мене!

Ведмежа шкура догідливо підтвердила:

— Атож, хазяїне, у тебе дуже поважний вигляд.

— Тебе не питають, — буркнув Урфін і вів далі: — Прем Кокус значно багатший за мене, це правда: у нього багато поля, де працює багато людей. Але тепер, коли у мене є живильний порошок, я зможу наробити собі скільки завгодно робітників, вони розчистять ліс, і в мене теж буде поле! Стоп! А може, не робітників, а солдатів?.. Так-так-так! Я намайструю собі злющих, дужих солдатів, і нехай тоді Жувани наважаться не визнати мене своїм правителем!

Урфін схвильовано забігав по кімнаті. "Навіть поганенький малий клоун гризонув мене так, що й досі боляче, — думав він, — а коли змайструвати дерев'яних людей людського зросту, навчити їх володіти зброєю… Та я ж тоді зможу помірятися силою навіть з самим Гудвіном…"

Але столяр тут же боязко затулив собі рота: йому здалося, що ці зухвалі слова він вимовив уголос. А раптом їх почув Гудвін, Великий і Жахливий? Урфін утягнув голову в плечі й чекав, що ось-ось його приголомшить удар невидимої руки. Та все було спокійно, і Джюсові відлягло на душі. "Все ж таки треба бути обережнішим, — подумав він. — Для початку вистачить із мене і Блакитної країни. А там… там…"

Але він навіть подумки не наважився снувати свої дальші плани.

… Урфін Джюс чув про красу і багатство Смарагдового міста. Ще молодим він побував там, і приємні спогади не полишали його й досі.

Урфін бачив там дивовижні будинки, горішні поверхи яких нависали над нижніми, а дахи майже сходилися над вулицями. На бруківці завжди було похмуро й прохолодно, туди не проникали гарячі промені сонця. І в тій похмурості вулиць, де неквапливо прогулювалися мешканці міста, всі в зелених окулярах, таємниче зблискували смарагди, вкраплені не лише в стіни будинків, але й у бруківку… Скільки скарбів! Для їхньої охорони чарівник не тримав великої армії — все військо Гудвіна складалося з одного-єдиного Солдата, якого звали Дін Гіор. Проте йому і не потрібне було військо, бо самим своїм поглядом він міг спопелити полчища ворогів.

У Діна Гіора була одна турбота — доглядати свою бороду.

Що то була за борода! Вона спускалася нижче пояса, і Солдат розчісував її з ранку до вечора кришталевим гребінцем, а часом заплітав її, немов косу.

З нагоди свята Дін Гіор показував на площі солдатські вправи на втіху роззяв. Він так хвацько орудував мечем, списом і щитом, що глядачі були від цього неймовірному захваті.

Коли парад закінчився, Урфін підійшов до Солдата і спитав:

— Вельмишановний Діне Гіоре, не можу не висловити вам свого захоплення. Але скажіть, де ви навчалися всіх оцих премудрощів?

Полещений Солдат відповів:

— У давнину у нашій країні частенько бували війни, про це я вичитав у літописах. Я розшукав старовинні воєнні рукописи, де розповідається, як начальники навчали солдат, якими були військові вправи, як віддавались накази. Я старанно все те вивчив, використав на практиці... І ось результати!..

Щоб засвоїти військові вправи Солдата, Урфін вирішив зайнятися з дерев'яним клоуном.

— Гей, клоуне! — вигукнув він. — Де ти?

— Я тут, хазяїне, — обізвався писклявий голос із-за скрині. — Ти знову битимешся?

— Вилазь, не бійся, я на тебе не гніваюсь.

Клоун виліз зі свого сховища.

— Зараз я подивлюся, на що ти здатний, — сказав Урфін. — Маршерувати вмієш?

— А це що таке, хазяїне?

— Називай мене не хазяїном, а повелителем! Це я і тобі кажу, шкуро!

— Слухаю, повелителю! — в один голос відповіли клоун і ведмежа шкура.

— Марширувати — це означає ходити, карбуючи крок, повертатись за наказом направо, наліво чи кругом.

— Клоун виявився досить тямущим і переймав солдатську науку швидко, але він не міг утримати дерев'яну шаблю, яку вистругав Урфін: у нього не було пальців на руках.

— Доведеться моїм майбутнім солдатам робити гнучкі пальці, — вирішив Урфін Джюс.

Навчання тривало до вечора. Урфін стомився командувати, а Клоун весь час був свіжий і бадьорий, не виявляв ніяких ознак утоми. Звичайно, так і мало бути, бо хіба може стомлюватись дерево?

Під час навчання ведмежа шкура з захопленням дивилась на свого повелителя і пошепки повторювала всі його накази. А Гуамоко презирливо мружив жовті очиська.

Урфін був у захваті. Але тепер його мучила тривожна думка: що, як у нього викрадуть живильний порошок? Він замкнув двері на три засуви, забив комірчину, де стояли відра з порошком, і все-таки спав неспокійно, прокидаючись від найменшого шарудіння чи грюкоту.

Тепер уже можна було повернути господиням узяті в них дека — воші вже були не потрібні столяру. Джюс вирішив з'явитися в Когиді урочисто. Тачку він переобладнав на візок, щоб запрягати у нього ведмежу шкуру. І тут він згадав підслухану розмову між шкурою і пугачем.

— Слухай-но, шкуро! — мовив Джюс. — Я помітив, що ти дуже легка і нестійка під час ходи, тому вирішив напхати тебе тирсою.

— О, повелителю, який-бо ти мудрий! — захоплено вигукнула простодушна шкура.

У сараї лежали цілі купи тирси, і задуману операцію Урфін здійснив хутко. Потім він замислився.

— Ось що, шкуро, — сказав він. — Я дам тобі ім'я.

— О, повелителю! — радісно вигукнула ведмежа шкура. — І це ім'я буде таке ж довге, як і в пугача?

— Ні, — сухо відповів Джюс. — Навпаки, воно буде коротке. Ти називатимешся Топотуном — ведмедем Топотуном.

Добродушному ведмедеві нове ім'я дуже сподобалося.

— Ой, як це здорово! — вигукнув він. — У буде найкраще ім'я у Блакитній країні. То-по-тун! Нехай-но тепер пугач спробує задерти носа!

Топотун важко затупав із сарая, радісно бурмочучи:

— Нарешті я почуваю себе справжнім ведмедем!

Урфін запряг Топотуна у візок, узяв з собою Гуамоко і Клоуна і поважно в'їхав до Когиди. Залізні дека гримотіли, коли візок підстрибував на нерівній дорозі, і вражені Жувани вибігали з осель подивитися, що це так гуркоче.

— Урфін Джюс — великий чарівник, — шепотіли вони. — Він оживив ручного ведмедя, який здох торік...

Джюс чув уривки розмов, і серце його сповнювалось гордощами. Він наказав господиням розібрати дека, і ті, боязко озираючись на пугача та ведмедя, швидко спорожнили візок.

— Затямили тепер, хто повелитель у Когиді? — суворо запитав Урфін.

— Так, — покірно відповіли Жувани й заплакали.

Повернувшись додому, Урфін Джюс вирішив надалі витрачати чудодійний порошок економніше. Він наказав бляхарям виготовити кілька фляг із кришками, які щільно загвинчуються, пересипав у них весь порошок і зарив фляги під деревом у саду. У замки комори він уже не вірив.

НАРОДЖЕННЯ ДЕРЕВ'ЯНОЇ АРМІЇ

рфін Джюс розумів, що коли він майструватиме самотужки дерев'яну армію, хоч і малочисельну, ця робота затягнеться надовго.

У Когиді з'явився ведмідь і заревів трубним голосом. Збіглись перелякані Жувани.

— Наш повелитель Урфін Джюс, — оголосив Топотун, — наказав, щоб до нього щоденно з'являлося по шість чоловік заготовляти у лісі колоди. Вони повинні мати з собою пили і сокири.

Жувани подумали, побідкались... І погодилися.

У лісі Урфін Джюс позначив дерева, які треба було зрубати, і пояснив, як їх треба розпилювати.

Заготовлені колоди із лісу на подвір'я Урфіна перевозив Топотун. Столяр розставляв їх сушитися, але не на сонці, а в затінку, щоб вони не потріскалися.

За кілька тижнів, коли дерево висохло, Урфін заходився до роботи. Він витісував тулуби, робив заготовки для ніг і рук. Спочатку хотів обмежитися п'ятьма взводами солдатів, по десять у кожному: він вважав, що цього буде досить, аби захопити вкладу над Блакитною країною.

Кожен десяток очолюватиме капрал, а командуватиме всіма генерал — головнокомандуючий дерев'яної армії.

Солдатські тулуби Урфін вирішив витесати із сосни, бо її легше обробляти, але голови до них приладнати дубові на той випадок, якщо їм доведеться битися лобами.

Та й взагалі, солдатам не треба думати, тому дубові голови пасуватимуть найліпше.

Для капралів Урфін заготовив червоне дерево, а для генерала з тяжкими труднощами розшукав у лісі рідкісний палісандр. Соснові солдати з дубовими головами шануватимуть капралів із червоного дерева, а ті, у свою чергу, шануватимуть красивого палісандрового генерала.

Витісування дерев'яних фігур у людський зріст для Урфіна було новою справою, і для початку він змайстрував пробного солдата. Звичайно ж, у цього солдата було люте обличчя, очима йому слугували скляні ґудзики.

Оживлюючи солдата, Урфін посипав його голову і груди чудодійним порошком, але дещо забарився, і раптом дерев'яна рука, розігнувшись, так штурхонула майстра, що він відлетів на п'ять кроків. Розлютившись, Урфін ухопив сокиру і вже хотів був порубати фігуру, що лежала долі, але тут же опам'ятався.

"Тільки роботи собі додам, — подумав він. — Одначе, силища в нього... З такими солдатами я буду непереможний!"

Зробивши другого солдата, Урфін замислився: на створення армії піде чимало місяців. А йому ж нетерпеливилося чимскоріше вирушити у похід. І він вирішив зробити своїми підмайстрами перших двох солдатів.

Навчити дерев'яних людей столярному ремеслу виявилось нелегкою справою. Навіть наполегливий Джюс утрачав терпець і вибухав лайкою на своїх дерев'яних учнів:

— Ну й безголові! Що за дуболоми!..

Одного разу на сердите запитання вчителя:

"Ну, хто ти після цього?" — учень, лунко вдаривши себе по дерев'яних грудях дерев'яним кулаком, відповів: "Я — дуболом!" Урфін голосно зареготав:

— Гаразд! Так і називайтеся дуболомами, це ім'я вам пасує найліпше!

Коли дуболоми трохи опанували столярну справу, вони стали допомагати майстрові у роботі: витісували тулуби, руки й ноги, вистругували пальці для майбутніх солдатів.

Не обійшлося й без кумедних випадків. Якось Урфіну треба було відлучитися. Він дав своїм підмайстрам пили й наказав розпиляти з десяток колод на бруски. Повернувшись і побачивши, що накоїли його помічники, Урфін страшенно розлютився. Дуболоми, розпилявши колоди, стали пиляти все, що траплялося їм під руки: верстати, ворота, паркан... На подвір'ї валялися гори уламків, придатних лише на дрова. Однак і цього було замало дерев'яним пильщикам: вони з безглуздою заповзятістю почали пиляти один одному ноги!

Іншого разу дуболом розколював клинцями товсту колоду. Вибиваючи клини сокирою, яку він тримав у правій руці, недосвідчений підмайстер засунув у щілину пальці лівої руки. Клини від ударів вилетіли, і пальці защемило. Дуболом даремно смикав їх, а потім, щоб визволитися, одрубав собі пальці.

Відтоді Урфін не залишав своїх помічників без нагляду.

Налагодивши виготовлення солдатів, Урфін розпочав майструвати капралів з червоного дерева.

Капрали вийшли просто-таки чудові: зростом вони перевищували солдатів, мали міцні руки і ноги, червоні люті обличчя, здатні налякати будь-кого.

Солдати не повинні були знати, що їхніх командирів, як і їх самих, також витісували з дерева, тому Урфін майстрував капралів в іншому приміщенні.

Вихованню капралів Урфін Джюс присвятив чимало часу. Капрали мали затямити собі, що, супроти свого повелителя, вони — нікчеми, і будь-який його наказ для них — закон. Але для солдатів вони, капрали, — вимогливі і суворі начальники, підлеглі мусять їх шанувати й коритися. Як відзнаку влади, Урфін вручив капралам кийки із залізного дерева й додав, що не матиме нічого проти, якщо ті поламають ці кийки об спини своїх підлеглих!

Щоб піднести капралів над рядовими, Урфін дав їм власні імена — Арум, Бефар, Ватіс, Гітон і Дарук. Тільки-но закінчилося навчання капралів, як вони з поважним виглядом з'явилися перед солдатами й одразу відлупцювали їх за недостатню старанність. Солдати не відчували болю. Але вони засмучено розглядали сліди ударів на своїх гладенько вистругaних тілах.

Відібравши необхідні матеріали та інструменти, Урфін Джюс замкнувся в будинку, доручивши Топотуну нагляд за своїм дерев'яним військом, а сам приступив до роботи над палісандровим генералом.

Він старанно майстрував майбутнього воєначальника, який поведе у бій його дерев'яних солдатів.

Два тижні пішло на виготовлення генерала, а на простого солдата витрачалося лише три дні. Генерал удався розкішний: тулуб, руки, ноги, голова й обличчя були оздоблені чудовими різнобарвними візерунками, усе тіло було відполіроване до блиску. Урфін назвав генерала Ланом Піротом.

У Лана Пірота, крім лютого обличчя, виявився ще й недобрий, сварливий характер. Він навіть спробував був узяти владу над майстром, та Урфін Джюс швидко збив з нього пиху і показав, хто з них господар. А втім, Лан Пірот втішився, бо дізнався, що матиме під своєю рукою п'ять капралів та п'ятдесят рядових дуболомів, а згодом іще більше.

Поки Лан Пірот під керівництвом Урфіна Джюса вчився військової справи, оволодівав зброєю і засвоював генеральські манери, праця в майстерні йшла круглу добу, добре, що дерев'яні підмайстри ніколи не стомлювались.

І ось, нарешті, на подвір'ї з'явились Урфін Джюс і з ним вишуканий вражаючий генерал Лан Пірот. Дуболоми одразу сповнилися благоговіння і покірності перед таким ставним начальником. А генерал влаштував огляд армії і вишпетив її за не досить бравий вигляд.

— Я надам вам вояцького духу! — ревів полководець хрипким начальницьким басом. — Ви у мене зрозумієте, що таке військова служба!

При цьому він потрясав генеральською булавою, котра була втричі важча за капральські жезли: одним-єдиним ударом цієї булави можна було розбити будь-яку дубову голову.

Відтоді Лан Пірот щоденно влаштовував для своєї армії довготривалі навчання, а Урфін Джюс швидко поповнював її новими солдатами.

За впертість, з якою Урфін створював дерев'яну армію, його став поважати і хитрий пугач Гуамоко. Пугач зрозумів, що його послуги вже не дуже потрібні Джюсу, а життя пугача у нового чарівника було сите і безтурботне. Гуамоко перестав насміхатися над Урфіном і дедалі частіше називав його повелителем. Це подобалось Джюсу, і між ними встановилися доброзичливі стосунки.

А ведмідь Топотун від щастя був на сьомому небі, бачачи, які чудеса витворяє його володар. І він вимагав, щоб усі дуболоми виказували повелителю найвищі почесті.

Одного разу Лан Пірот дещо забарився встати, коли зайшов Урфін Джюс і не досить низько йому вклонився. За це ведмідь так стусонув генерала своєю могутньою лапою, що той аж дав сторчака. На щастя, цього не бачили солдати, й авторитет генерала не постраждав, чого не можна було сказати про його відполіровані боки. Але відтоді Лан Пірот став напрочуд ввічливим не лише з повелителем, а і з його вірним ведмедем.

Нарешті дуболомна армія в складі генерала, п'ятьох капралів та п'ятдесяти рядових навчилася ходити у строю і володіти зброєю. У солдатів не було шабель, та Урфін озброїв їх кийками. Для початку цього було досить: адже дуболомів не можна було ні застрелити з луків, ні заколоти списами.

ПОХІД ДУБОЛОМІВ

дного злощасного для них ранку мешканців Когиди розбудив страшенний тупіт: це марширувала вулицею армія Урфіна Джюса. Попереду поважно виступав палісандровий генерал з великою булавою в руці, за ним крокували солдати: на чолі кожної роти виступав капрал.

— Ать, два, ать, два! — командували капрали, і солдати дружно карбували крок дерев'яними ступнями.

Поруч на ведмеді їхав Урфін Джюс і милувався своїм військом.

— Ар-р-міє, стій! — оглушливо ревнув Лан Ні-рот, дерев'яні ноги цокнули одна об одну, й військо зупинилось.

Перелякані мешканці висипали з своїх будинків, стояли на ґанках і біля воріт.

— Слухайте мене, жителі Когиди! — прокричав Урфін Джюс. — Я оголошую себе правителем Блакитної країни! Сотні років Жувани служили чарівниці Гінгемі. Гінгема загинула, та не пропало її чаклунське мистецтво, воно перейшло до мене. Ви бачите оцих дерев'яних людей: я витесав і оживив їх. Варто мені мовити слово, і моя неприступна дерев'яна армія переб'є вас усіх і зруйнує ваші будинки. Чи визнаєте ви мене своїм повелителем?

— Визнаємо, — відповіли Жувани і заридали.

Голови Жуванів хиталися від нестримного плачу, а дзвіночки під капелюхами весело закалатали. Цей передзвін зовсім не відповідав сумному настрою Жуванів, тож вони зняли капелюхи й повісили їх на спеціальні кілочки біля ґанків.

Урфін наказав усім розійтися по домівках, але затримав ковалів, звелівши їм викувати шаблі для капралів та генерала й добре нагострити їх.

Щоб ніхто із мешканців Когиди не встиг попередити Према Кокуса про небезпеку нападу, Урфін Джюс наказав дуболомам оточити село і нікого з нього не випускати.

Урфін Джюс вигнав усіх з будинку старости і ліг спочивати, поставивши біля дверей вірного ведмедя.

Спав Урфін довго, прокинувся увечері і пішов перевіряти варту.

Те, що він побачив, неабияк здивувало його. Генерал, капрали і солдати були. на своїх місцях, але всі прикривалися лапатим зеленим листям та гіллям.

— У чому справа? — суворо запитав Урфін Джюс. — Що з вами сталося?

— Нам соромно... — зніяковіло відповів Лан Ні-рот. — Ми — голі...

— Оце так новина! — сердито закричав Урфін. — Та ви ж дерев'яні!

— Але ж ми люди, повелителю, ви самі нам про це говорили, — заперечив Лан Пірот. — Люди носять одяг... І вони нас дражнять...

— Ще тільки цього бракувало! Гаразд! Дам вам мундири!

Дерев'яне військо так зраділо, що тричі прокричало "ура!" на честь Урфіна Джюса.

Відіславши військо до казарми, Урфін замислився: пообіцяти мундири п'ятдесяти шістьом воїнам легко, а де їх взяти? В селі, звичайно ж, не знайдеться ні тканини для мундирів, ні шкіри для чобіт і ременів, та й майстрів немає, щоб виконати таку величезну роботу.

Урфін поділився своїм клопотом із пугачем.

Гуамоко поводив своїми великими жовтими очима й кинув лише одне слово:

— Фарба!

Це слово сказало Урфіну про все. Справді: навіщо одягати дерев'яні тіла, котрі не потребують захисту від холоду — їх можна просто пофарбувати.

Урфін Джюс викликав старосту і наказав зібрати фарби всіх кольорів, які тільки є в селі. Розставивши навколо себе банки з фарбами, він розклав пензлі і взявся до справи. Вирішив спочатку розфарбувати одного солдата. Намалював на дерев'яному тулубі жовтий мундир з білими ґудзиками і ременем, на ногах — штани і чоботи.

Коли повелитель показав свою роботу дерев'яним солдатам, ті були в захваті й забажали, щоб їм теж надали такого ж вигляду.

Самому Урфіну це було зробити не під силу, і він залучив до роботи всіх місцевих малярів.

Справа закипіла. За два дні армія виблискувала свіжими фарбами, від неї на цілу милю несло скипидаром та оліфою.

Перший взвод пофарбували в жовтий колір, другий — у блакитний, третій — у зелений, четвертий — в оранжевий і п'ятий — у фіолетовий.

Капралам на відміну від солдатів прималювали стрічки через плече, якими ті дуже пишались.

Прикро лише, що у солдатів не вистачило розуму дочекатись, поки висохнуть фарби. Вони захоплено тицькали пальцями один одному у живіт, у груди, в плечі. Від цього залишались плями, і дуболоми стали трохи схожі на леопардів.

Генерала Джюс зумів переконати, що його різнобарвні візерунки кращі за будь-яку форму.

Розфарбована армія, була у захваті, та раптом виникло нове утруднення. Всі дуболоми виявилися схожі обличчями між собою, як дві краплі води, і якщо раніше командири їх розрізняли за сучками, то тепер ті сучки були зафарбовані, і це значно ускладнювало всю справу.

Однак Урфін Джюс не розгубився. Він намалював на грудях і спині кожного солдата порядковий номер. Ці пізнавальні номери й стали для солдатів іменами, що було дуже зручно.

Раніше солдатів викликали ось так:

— Гей ти, з сучком на пузі, крок уперед! Стій, стій, а ти куди? В тебе що, теж сучок? Але мені потрібен не ти, а он той, у якого ще два маленьких сучки на лівому плечі…

Тепер це стало набагато простіше:

— Зелений номер один — два кроки вперед! Як стоїш у строю? Як стоїш у строю, я тебе запитую? Ось тобі, ось, ось!..

Кийок кілька разів оперізував солдата, і покараний повертався у стрій.

Виступ у похід більше нічого не затримувало: шаблі було викуто й нагострено, намальовані мундири і штани висохли. Урфін зробив сідло, аби зручніше було їхати на ведмежій спині.

До сідла він приторочив місткі торбини, в які Заховав фляги з животворним порошком — своїм найдорожчим скарбом. Усій армії — в тім числі й генералові — було заборонено навіть торкатися цих торбин.

Деякі дуболоми несли інструменти з майстерні Урфіна: пилки, сокири, рубанки, свердла, а також запас дерев'яних голів, ніг і рук.

Урфін Джюс замкнув будинок старости й заборонив мешканцям Когиди наближатись до нього. Дерев'яного клоуна він посадовив собі за пазуху, попередивши, щоб той не надумав кусатися. Пугач прилаштувався на Урфіновому плечі.

— Ать, два, ать, два! Лівою! Правою!

Рано-вранці армія виступила у похід на маєток Према Кокуса. Вона бадьоро карбувала крок, а Урфін їхав позаду на ведмеді й радів, що понамальовував номери не лише на грудях, а й на спинах солдатів. Якщо хто з них злякається в бою і кинеться тікати, то боягуза одразу можна буде впізнати і розпиляти на дрова.

ПОГЛЯД У МИНУЛЕ

оки дерев'яна армія Урфіна Джюса марширує до маєтку Према Кокуса, ми повернемося назад, у ті часи, коли будиночок Еллі розчавив Гінгему й дівчинка вирушила до Смарагдового міста.

Чимало пригод зазнала Еллі у Чарівній країні. Тут вона знайшла собі трьох вірних друзів.

Перший серед них був кумедний солом'яний чоловічок Страшило, наштрикнутий на кілок у пшеничному полі для відлякування птахів. Від балакучої ворони Кагги-Карр він дізнався, що йому бракує лише мозку, аби стати таким же, як і всі люди. Еллі зняла Страшила з кілка, і він вирушив разом з нею до Смарагдового міста — попросити у Гудвіна

мозку. Другим її приятелем став Дроворуб, зроблений із заліза. Еллі врятувала його від загибелі, коли він самотньо стояв заіржавілий у глухому лісі.

Залізний Дроворуб мріяв про те, щоб у його грудях билося гаряче серце і сподівався, що Гудвін йому допоможе. Він приєднався до Еллі, Тотошка й Страшила, і всі вони разом простували до Смарагдового міста.

Потім їм зустрівся Лев, страшенний боягуз від природи. Йому потрібна була сміливість, щоб не лише називатися царем звірів, а й стати ним насправді. Лев подружився з Еллі, Страшилом та Дроворубом, пристав до їхньої компанії і теж подався з ними до Гудвіна — просити сміливості.

Гудвін виставив перед Еллі та її друзями певні умови. Їхні бажання будуть виконані, якщо вони визволять Мигунів з-під влади злої чаклунки Бастінди. Боротьба з Бастіндою була нелегкою, та все ж таки чаклунка загинула: вона розтанула, коли Еллі облила її водою.

Еллі та її друзі повернулися до Смарагдового міста з перемогою, і хоча Гудвін врешті-решт виявився обманщиком, який дурив людям голови всілякими дивами, все ж йому вдалося виконати заповітні бажання Страшила, Залізного Дроворуба й Лева.

Перш ніж вилетіти на аеростаті із Чарівної країни, Гудвін доручив правити Смарагдовим містом Страшилу, додавши йому почесне звання Мудрого, бо той одержав дуже тямущий мозок. І хоча цей мозок складався лише з висівок, змішаних із голками та шпильками, він добре слугував своєму господареві.

Залізному Дроворубу Гудвін уставив серце, пошите з клаптика червоної тканини й набите тирсою. Серце билося об залізні груди Дроворуба за кожним його кроком, і простодушний велетень радів, мов

дитина. Він подався у Фіолетову країну, до Мигунів, котрі обрали його своїм правителем після загибелі старої Бастінди.

Лев, випивши досить велику порцію "сміливості" (то був шипучий квас із домішкою валер'яни), повернувся до лісу, і звірі визнали його своїм царем.

А Еллі з Тотошком повернулися на батьківщину, у рідний канзаський степ. Туди Еллі перенесли Гінгемині срібні черевички, про чарівну Силу яких дівчинці розповіла повелителька Рожевої країни Стелла — добра фея, що знала таємницю вічної юності.

НОВИЙ ЗАДУМ

авоювати Блакитну країну Джюсу вдалося дуже легко. Прем Кокус і його робітники були захоплені зненацька. Вони навіть не намагалися чинити опір злющим дуболомам й одразу визнали себе переможеними.

Урфін Джюс став повелителем великої країни Жуванів.

За два роки до того у Чарівній країні стався землетрус. Шлях до Смарагдового міста перетнули два провалля, і зв'язок з країною Жуванів було перервано. Під час подорожі до Смарагдового міста Еллі та її друзі перебралися через ці провалля, і це коштувало їм неабияких зусиль. Боязким Жуванам такий подвиг був не під силу, вони сиділи вдома й задовольнялися новинами, що їм приносили птахи.

Підслухавши розмови птахів (найобізнанішими виявились сороки), Жувани дізнались про те, що Гудвін кілька місяців тому покинув Чарівну країну, лишивши своїм наступником Страшила Мудрого, їм також стало відомо й про те, що Фея Будиночка, що карає, котру Жувани полюбили за те, що вона визволила їх від Гінгеми, теж повернулась до себе на батьківщину.

Дізнався про це все й Урфін Джюс. Новини надійшли до нього від Гуамоко, а тому розповіли лісові пугачі і сови.

Почувши це важливе повідомлення, колишній столяр, а нині правитель Блакитної країни Жуванів, замислився. Йому здалося, що настав слушний момент здійснити свою мрію — захопити владу над Смарагдовим містом. Таємничість особи Гудвіна і його дивовижні здібності обертатися у різних звірів і птахів лякали Урфіна Джюса, та нинішній правитель міста Страшило не викликав у нього ніяких побоювань. Щоправда, Урфіна бентежило прізвисько Мудрий, яке дав Страшилові Гудвін.

— Припустимо, у Страшила й справді є мудрість, — міркував Урфін у присутності пугача. — Зате у мене є сила. Що вдіє він зі своєю мудрістю, коли у мене могутня армія, а в нього лишень один-єдиний Довгобородий Солдат? Він має надійного союзника — Залізного Дроворуба, але той не встигне прийти йому на допомогу. Вирішено — я йду завойовувати Смарагдове місто.

Гуамоко схвалив план свого повелителя, й армія Урфіна Джюса вирушила у похід.

Через кілька днів дерев'яне військо підійшло до першого провалля, яке перетинало шлях, вибрукуваний жовтою цеглою. Тут із дуболомами трапилася непередбачена пригода.

Дерев'яні солдати звикли крокувати рівниною, і провалля не видалося їм небезпечним. Тож перша шеренга дуболомів на чолі з капралом Арумом занесла праві ноги у повітря, мить похиталась над проваллям, а далі дружно полетіла вниз. Через декілька секунд гуркіт знизу сповістив, ~ що хоробрі воїни досягли мети. Друга шеренга рушила слідом за першою, й Урфін з перекошеним від жаху обличчям закричав:

— Генерале, зупиніть військо!

Лан Пірот подав команду:

— Арміє, стій!

Так було відвернено загибель дерев'яних солдатів,! лишилося тільки дістати потерпілих з провалля та відремонтувати. Ця робота, а потім будівництво надійного мосту через провалля затримали військо на цілих п'ять днів.

Нарешті перше провалля залишилося позаду і дуболоми ввійшли до лісу. Цей ліс мав у країні лиху славу: його населяли величезні тигри, надзвичайно сильні і люті. Вони мали довгі гострі ікла, що стирчали з пащі, немов шаблюки, і тому цих звірів прозвали шаблезубими тиграми. Серед Жуванів ходили різні чутки про жахливі пригоди у Тигровім лісі.

Урфін лякливо озирався навсібіч.

Навколо було урочисто й тривожно. Величезні дерева, вкриті навислими кетягами сивого моху своїм верховіттям зімкнулися угорі, і під темно-зеленим склепінням було похмуро і вогко. Шлях із жовтої цегли щільно вкривало опале листя, і хода дуболомів лунала приглушено. Спочатку все йшло гаразд, але раптом до Урфіна підскочив Лан Пірот.

— Повелителю! — вигукнув він. — Із лісу виглядають звірячі морди. Очі у них жовті, а з ротів стирчать білі шаблі…

— Це шаблезубі тигри, — сказав переляканий Урфін. Придивившись, він побачив у хащах десятки вогників: то світились очі хижаків.

— Генерале, приведи армію у бойову готовність!

— Слухаюсь, мій повелителю!

Урфіна оточило кільце дерев'яних солдатів з кийками і шаблями в руках.

Шаблезубі тигри нетерпляче чмихали у гущавині, але ще не наважувалися напасти: незвичайний вигляд здобичі бентежив їх. До того Ж вони не чули людського духу, а людина була їхньою улюбленою здобиччю. Раптом вітерець доніс до чагарів запах Урфіна Джюса, і два найголодніших і найнетерплячіших тигри відважились. Вони вискочили із заростів і високо злетіли у стрибку до здобичі.

Та коли тигри вже готові були впасти в центрі захищеного кола, шаблі капралів за наказом Лана Пірота миттю зметнулись вгору, і звірі з виттям нахромилися на вістря шабель. Запрацювали солдатські кийки, трощачи голови і ребра тигрів. З хижаками було покінчено в одну мить, і дуболоми жбурнули їхні понівечені тіла на узбіччя шляху. Урфін Джюс був нестямно радий цьому. Він тут же оголосив армії подяку.

Настрахані тигри не наважилися більше нападати на таких небезпечних ворогів. Вони ще трохи полежали, люто блискаючи очима, для пристойності погарчали й, присоромлені, відступили у лісові хащі…

Урфіну Джюсу спало на думку оживити шкури вбитих тигрів — тоді він матиме найдужчих слуг у Чарівній країні. Він уже хотів був наказати зняти з тигрів шкури, та раптом передумав, відмінив наказ. Адже шкури шаблезубих тигрів, відомих своїм лютим норовом, можуть повстати проти нього, Урфіна, тоді з ними неможливо буде впоратися.

Біля другого провалля дуболоми зупинилися самі. Подолавши його по наведеному мосту, армія вийшла у степ. І тут на Урфіна чекала нова неприємність, про яку він і не думав, й не гадав.

Дуболоми надто мало бачили за своє коротке життя і, зустрівшись з невідомим, розгубилися, не знаючи, як їм поводитись.

Якби шлях їм перепинало провалля, вони були б обережні. Та, на лихо, їм трапилася велика річка, через яку треба було переправитись по дорозі із країни Жуванів у Смарагдове місто. А до того дуболоми бачили лише маленькі струмки, через які вони переступали, навіть не замочивши ніг. Тому широка гладінь річки видалася генералові Лану Піроту просто новим шляхом, зручним для ходи.

Урфін Джюс не встиг вимовити й слова, як дерев'яний генерал гаркнув:

— За мною, моя хоробра арміє!

З цими словами він збіг зі схилу в річку, а слухняні дуболоми сипнули за ним. Річка біля берега була глибока, а течія швидка. Вона підхопила генерала, капралів, солдатів і понесла їх, перекидаючи і стукаючи один об одного. Даремно Урфін Джюс у відчаї гасав берегом і репетував на все горло:

— Стійте, дуболоми! Стійте!

Солдати виконували лише накази свого генерала, до того ж вони не розуміли, що з ними діється, і взвод за взводом крокували у воду.

Ще дві-три хвилини — і завойовник лишився без армії: її всю поглинула річка.

Урфін рвав на собі волосся з люті і відчаю.

— Не треба засмучуватися, повелителю! — пробурмотів пугач. — Замолоду я бував у цих місцях і пригадую, що за кілька миль унизу річка заросла очеретом: там наші воїни затримаються...

Слова пугача трохи заспокоїли Урфіна. Повантаживши вцілілий столярний інструмент на Топотуна, Джюс рушив берегом. Після півторагодинної швидкої ходи він побачив, що річка стала ширшою й мілкішою, на ній бовваніють очеретяні острівці, а неподалік ворушаться кольорові плями. Урфін з полегкістю зітхнув: справі можна було зарадити.

Вгледівши поміж солдатів Лана Пірота, Урфін закричав:

— Гей, генерале! Накажіть дуболомам пливти до берега!

— А як це пливти? — запитав Лан Пірот.

— Ну, тоді бредіть, якщо мілко!

— А як це — брести?

Урфін Джюс сердито сплюнув і взявся майструвати пліт. Врятування армії зайняло у нього понад добу. Дерев'яне військо мало жалюгідний вигляд: фарба на тулубах облупилась, розпухлі від води руки й ноги погано рухались. Довелось влаштувати тривалий привал. Солдати лежали на бережку цілими взводами на чолі з капралами і сохли, а Урфін збивав великий міцний пліт.

Бруківка з жовтої цегли вела на північ, і видно було, що нею давно вже не ходили. Вона заросла чагарями, і лише посередині лишилась вузенька стежка.

Дуболоми розтяглись у колону по одному. Першим ішов капрал Бефар, довгий ланцюжок замикав генерал Лан Пірот. Далі на Топотуні їхав Урфін Джюс.

Одна тільки людина із цієї дивної армії могла відчувати втому й голод, і це був її творець та повелитель — Урфін Джюс.

Настала пора обідати, треба було влаштовувати привал, та капрал Бефар усе тупав і тупав уперед, а за ним карбували крок невтомні дуболоми. Нарешті Урфін не витримав і сказав Лану Шроту:

— Генерале, звеліть армії зупинитись.

Лан Пірот легенько торкнувся булавою спини останнього солдата і почав:

— Передай...

Та дуболом не став вислуховувати наказ до кінця. Він зрозумів, що з якоїсь причини, до якої йому — жовтому номерові десять — байдуже, він повинен передати вперед цей удар. І зі словом "Передай!" він стусонув палицею у спину жовтого дев'ятого солдата. Але його удар вийшов дещо сильнішим, аніж генеральський.

— Передай! — крикнув жовтий дев'ятий і тицьнув жовтого восьмого так, що той аж похитнувся.

— Передай, передай, передай! — лунало колоною, й удари частішали і сильнішали.

Дуболоми розпалилися. Кийки лупцювали фарбовані тіла, деякі солдати падали...

Минуло чимало часу, перше ніж Урфіну вдалося навести лад, і пошарпане дерев'яне військо вибралося на галявину поміж кущів, де було влаштовано привал.

Після перепочинку Урфін Джюс повів армію далі на північ.

Незабаром обабіч шляху з'явилися багаті ферми жителів Смарагдової країни. Тут все було зеленим: будинки й паркани, одяг жителів та їхні гостроверхі кислаті капелюхи, під крисами яких не було срібних дзвіночків.

Жителі Смарагдової країни, забачивши дуболомів, тікали з полів. Вони ховалися за зеленими парканами й злякано спостерігали непроханих гостей, але ніхто не наважувався підступитись до них і запитати, хто вони такі й чого прийшли сюди.

ІСТОРІЯ ВОРОНИ КАГГИ-КАРР

умку здобути мозок підказала Страшилові ворона Кагги-Карр, трохи балакуча і сварлива, але взагалі добродушна птаха.

Варто розповісти, що з нею сталося після того, як Еллі зняла Страшила з кілка на пшеничному полі й повела до Смарагдового міста.

Ворона не полетіла слідом за Еллі й Страши лом. Вона вважала пшеничне поле своєю законною територією і лишилась на ньому жити у великому гурті ворон, галок та сорок. Вона так добряче тут попоралася, що коли фермер вийшов збирати урожай, то застав там лише порожні колоски.

— Навіть опудало не допомогло, — гірко зітхнув фермер і, не поцікавившись долею Страшила, повернувся з нічим додому.

А згодом пташина пошта донесла вороні Кагги-Карр звістку про те, що якесь опудало після від'їзду великого Чарівника Гудвіна стало правителем Смарагдового міста.

У Чарівній країні навряд чи знайшлося б ще якесь інше живе опудало, тож Кагги-Карр справедливо вирішила, що це саме те, котрому вона порадила шукати мозок. За таку чудову ідею не завадила б

віддяка, і ворона, не гаючи часу, полетіла в Смарагдове місто. Добитися до Страшила Мудрого виявилося не так-то й легко. Дін Гіор не хотів пропускати до нього просту ворону, як він висловився. Кагги-Карр дуже образилась.

— Проста ворона! — вигукнула вона. — Та чи знаєш ти, Довга Бородо, що я найдавніша приятелька правителя, що я, можна сказати, його вихователька й наставниця і без мене він ніколи не досяг би свого теперішнього становища! Якщо ти негайно не доповіси про мене Страшилі Мудрому, то начувайся.

Довгобородий Солдат доповів про ворону правителеві, і, на його велике здивування, той наказав негайно впустити її і виявити їй усі належні почесті.

Вдячний Страшило назавжди запам'ятав ворону, яка так йому прислужилася. Він прийняв Кагги-Карр у присутності своїх придворних: зійшов з трону і ступив своїми м'якими кволими ногами три кроки назустріч гості. У літописах його двору це було занотовано як найвище вшанування, що було колись тут виявлено.

За наказом Страшила Мудрого Кагги-Карр занесли до числа придворних з чином першого куштувальника страв придвірської кухні. Сам Страшило не потребував ніяких страв, але своїх придворних годував добре. Оскільки при Гудвіні такого не було, то придворні обожнювали правителя за цю його щедрість.

Тоді ж Кагги-Карр було передано у володіння й пшеничне поле на околиці міста.

ОБЛОГА СМАРАГДОВОГО МІСТА

ід час навали дерев'яної армії Урфіна Джюса Кагги-Карр пригощала на своєму полі численну пташину компанію. Забачивши різнокольорових

дерев'яних, з лютими обличчями, людей, які гучно тупали по цегляному шляху, ворона одразу збагнула, що це вороги. Вона наказала своїм друзям затримати їх, а сама полетіла до міської брами.

Посаду Вартового Брами у Смарагдовому місті займав Фарамант. Основним його обов'язком було зберігати зелені окуляри, яких він мав дуже багато і всіляких розмірів. Ще Гудвін установив такий порядок, що кожний, хто заходить до міста, повинен надіти зелені окуляри, а щоб їх неможливо було зняти, вони на потилиці замикалися замочком. З поваги до законів Гудвіна, такий порядок зберіг і Страшило Мудрий. Крикнувши на льоту Фараманту про нашестя ворогів, Кагги-Карр помчала до палацу.

Тим часом величезна зграя галок, сорок і горобців налетіла на дерев'яне військо Урфіна Джюса. Птахи метались перед їхніми обличчями, шкрябали кігтями спини, сідали на голови, намагаючись видерти скляні очі. Одна метка сорока зірвала капелюх з голови генерала Лана Пірота і полетіла з ним геть від шляху.

Дуболоми даремно розмахували шаблями і кийками — птахи спритно ухилялись, й удари частенько потрапляли не туди, куди спрямовувались. Голубий солдат зацідив по руці зеленого, а той, розлютившись, накинувся на голубого. А коли капрал Гітон кинувся їх розборонять, оранжевий дуболом, цілячись у галку, відрубав капралові дерев'яне вухо. Зчинилася загальна бійка. Урфін Джюс кричав і тупав ногами. Генерал Лан Пірот не знав, чи бігти йому за своїм чудовим капелюхом, чи вгамовувати армію.

Все ж таки перемогла військова дисципліна. Генерал розпрощався зі своїм капелюхом (з нього вийшло пристойне сороче гніздо), і під ударами його важкої булави затріщали дубові солдатські голови.

Нарешті сяк-так порядок було відновлено. Птахи розлетілися, й армія безладно рушила до міської брами. Однак у всій оцій круговерті

було втрачено багато часу, і Кагги-Карр устигла повідомити про напад ворогів.

Дін Гіор кинувся на захист брами. Він закинув за плече свою довгу бороду і помчав вулицями.

— На допомогу! На допомогу! — волав він. — На місто наступає ворог!!

Та жителі Смарагдового міста визнали за краще сховатися в будинках.

Дін Гіор прибіг до. брами, яку Фарамант замкнув на міцні засуви. Захисники вирішили, що цього не досить, і почали видовбувати каміння і смарагди з бруківки, громадячи їх біля брами.

Коли ворота уже до половини були закладені камінням, почулися гучні удари.

— Відчиніть! Відчиніть! — залунали вигуки.

— Хто там? — запитав Фарамант.

— Це я — непереможний Урфін Джюс, правитель Блакитної країни Жуванів.

— Що вам треба?

— Я хочу, щоб Смарагдове місто підкорилося мені й визнало своїм повелителем.

— Цього ніколи не буде! — хоробро відповів Дін Гіор.

— Ми візьмемо ваше місто приступом!

— Спробуйте! — відповів Довгобородий Солдат. Узявши кілька великих каменюк і смарагдів, Дін Гіор і Фарамант піднялись на міський мур і причаїлись за одним із виступів.

Погупавши у браму кулаками, ногами і навіть дубовими лобами, солдати відійшли до найближчого лісу й зрубали там довге сухе дерево. Вишикувавшись у два ряди під орудою червоновидих капралів і розмахнувшись колодою, ніби тараном, вони ударили по муру. Той затріщав.

Цієї миті Дін Гіор кинув униз великий шмат кришталю. Він влучив у плече Урфіна Джюса й звалив його на землю. Другий камінь поцілив у голову генерала. На палісандровій голові утворилась ум'ятина, і від неї в усі боки побігли тріщини.

Урфін Джюс підхопився і кинувся навтікача від муру, за ним по п'ятах біг палісандровий генерал. Цього виявилось досить. Побачивши, що полководці дають драла, дуболоми негайно повернули й побігли за ними.

Наштовхуючись один на одного, збиваючи один одного з ніг, перескакуючи через повалених і кидаючи геть кийки та шаблі, мчали капрали, рядові, позаду з ревінням скакав наляканий Топотун, Усіх їх супроводжував оглушливий регіт Довгобородого Солдата.

Військо зупинилось далеко від мурів міста. Урфін Джюс розтирав плече і сердито лаяв генерала за боягузтво, а той виправдовувався тим, що його тяжко поранено, й обмацував розбиту палісандрову голову.

— Ви ж бо теж відступили, повелителю, — правив Лан Пірот.

— Ну й довбня, — обурився Урфін Джюс. — Я вашу голову залатаю, відполірую, і вона буде, мов новенька, а коли мені голову проб'ють — то це смерть.

— А що таке смерть?

— Тьфу!

Урфін не став більше розмовляти з генералом. Справа закінчилась тим, що у всьому звинуватили солдатів і на них посипались удари кийків.

На ще один. приступ армія не відважилася, табір розбили якомога далі від муру.

Почалась облога міста. Двічі або тричі дерев'яні солдати наближались до муру і щоразу відступали, тільки-но на них починало сипатися каміння з муру.

Здавалося, облога триватиме нескінченно довго. Та в обороні міста виявилися слабкі місця. По-перше, припинився підвіз харчів, мешканці могли протриматься своїми запасами ще кілька днів, а коли почнеться голод, вони збаламутяться й зажадають здати місто. По-друге, Діна Гіора і Фараманта, єдиних захисників міських воріт, може здолати втома, вороги скористаються цим і раптово оволодіють містом.

Усе це збагнув Страшило своїм мудрим мозком. І вжив належних заходів. Оскільки серед придворних і городян не знайшлося вірних йому людей, він сам переселився до будки Фараманта. Це принесло чималу користь першої ж ночі.

Страшило відпустив стомлених Фараманта і Діна Гіора спочивати, а сам сів на стіні й дивився у поле своїми безсонними намальованими

очима. І помітив, що в таборі Урфіна почалась підготовка до штурму міста.

Не чуючи за муром ніякого руху, вороги почали непомітно скрадатися до воріт. Вони несли ломи, сокири, захоплені на найближчих фермах. Страшило розбуркав Діна Гіора і Фараманта, на голови нападників полетіло каміння, й армія Урфіна Джюса знову відступила.

Обійнявши своїми пухкими руками вірних помічників, Страшило міркував уголос:

— Якби я був на місці Урфіна Джюса, то наказав би своїм солдатам захищати голови від каміння дерев'яними щитами. Певен — вони так і зроблять. Прикриваючись щитами, вони можуть сміливо штурмувати браму.

— Як же ж нам тоді бути, правителю? — запитав Дін Гіор.

— Ці дерев'яні люди повинні боятися того ж, чого боюсь і я, — задумливо мовив Страшило, — а саме: вогню. А тому слід заготувати чимало соломи і тримати напоготові сірники.

Здогадка Страшила Мудрого підтвердилася. Десь опівночі розпочався новий наступ. Солдати Урфіна Джюса підкрадались до муру, тримаючи над головами половинки воріт, знятих на фермах. І тут на них полетіли оберемки палаючої соломи. Дерев'яні солдати вже раз потерпіли від води, бо не знали, що це таке. Про вогонь вони також не мали уявлення: доки Урфін Джюс їх майстрував, він дуже боявся пожежі й навіть не розпалював печі у своєму будинку. Тепер ця обережність обернулась проти нього.

Палаюча солома падала на землю, на щити, якими прикривались дуболоми. А вони з цікавістю споглядали це небачене видовище. Язики вогню у нічній темряві здавались їм дивовижними яскравими квітами,

що виростали з надзвичайною швидкістю. Дуболоми й гадки не мали захищатися від вогню. Навпаки, деякі з них простягали до полум'я руки і, не відчуваючи болю, з дурнуватим виглядом спостерігали, як горять у них на кінчиках пальців червоні квіти. Кілька дерев'яних людей вже палали, розповсюджуючи задушливий запах горілої фарби…

Урфін Джюс бачив; його армії загрожує щось жахливіше, аніж пригоди на річці. Але що було діяти? Води поряд не було.

Вихід підказав Гуамоко.

— Закидати землею! — гукнув він розгубленому Урфіну.

Першим до справи взявся Топотун. Збивши з ніг капрала, у котрого горіла голова, ведмідь став гребти землю могутніми лапами і засипати нею полум'я. Потім і самі дуболоми зрозуміли небезпеку й стали сахатися палаючої соломи.

Армія відступила від брами міста з великими втратами. У кількох дуболомів так обгоріли голови, що їх довелося замінити новими. В інших повипадали очі, обгоріли вуха, а багато хто втратив пальці…

— Ех, дуболоми, дуболоми! — зітхав завойовник. — Усім ви гожі: сильні, хоробрі, невтомні… Аби ще розуму хоч трохи більше!

Але чого немає, того немає!

Урфін Джюс зрозумів, що Смарагдове місто можна взяти лише змором. Зрозумів це і Страшило. Він зібрав військову раду, у якій брала участь і Кагги-Карр.

Були висловлені різні думки. Дін Гіор і Фарамант запропонували ще раз звернутися до жителів міста і спробувати умовити їх, щоб вони теж

стали на захист своєї свободи. Кагги-Карр вважала, що з цього нічого не вийде, а що робити — не знала.

Страшило думав так напружено, що з голови в нього повилазили голки і шпильки, й вона стала схожа на їжака з металевими колючками. Він сказав:

— Урфін Джюс привів з собою багато солдатів, але вони дерев'яні. Мій друг Дроворуб, правитель країни Мигунів, один. Проте він залізний. Залізо не рубають деревом, а дерево рубають залізом. Отже, залізо міцніше за дерево, і якщо Залізний Дроворуб вчасно прибуде нам на допомогу, він розіб'є дерев'яну армію Урфіна.

— Пр-р-равильно! — погодилась ворона.

Зважаючи на те, що лише Кагги-Карр могла швидко й безпечно досягти повітрям Жовтої країни, її й відправили по допомогу. Вона полетіла швидко, пообіцявши ніде не затримуватись, щоб швидше повернутися з Залізним Дроворубом.

ЗРАДА

инув день, другий.

Захисники пильно охороняли ворота, й Урфін Джюс став нервувати.

І тоді йому спав на думку підступний план, про який не міг здогадатись навіть мудрий Страшило.

Вночі, відійшовши від воріт, Урфін перекинув через мур свого улюбленця, зубатого дерев'яного клоуна, звелівши йому таке:

— Що б там не було, знайди серед городян-зрадника, який відчинив би нам ворота. Пообіцяй йому в нагороду, що я поставлю його своїм головним розпорядником, подарую купу золота, що… Одне слово, обіцяй що завгодно, а потім подивимось.

Дерев'яний клоун, перелетівши через мур, вдало впав на квіткову клумбу. Вибравшись із неї, він, ніби пацюк, почав шастати темними вулицями. У першому будинку, куди він пробрався через прочинені двері, знайшов лише немічного дідугана й бабцю. Це йому не підходило, і він подався далі. З іншого будинку долинули уривки розмови через відчинене вікно.

— Сором… треба було… на допомогу… була б зброя…

Клоун зрозумів, що й це не його клієнти.

Так він поминув чимало будинків, і нарешті з одного з них —"більшого й багатшого — вийшли двоє чоловіків і зупинилися на ґанку.

Перший мовив:

— Ти що, шановний Руфе Білане, й досі сердишся на Страшила?

Другий, низенький гладкий чоловічок з червоним обличчям, сердито відповів:

— Як же я можу помиритися з цим солом'яним опудалом, що поза всякими правами заволоділо троном правителя нашого міста? Якби ж цей самозванець дав мені такий високий пост, який відповів би моєму розуму й заслугам. Так і цього ж не сталося! Я, Руф Білан, маю залишатися в нікчемному чині доглядача двірцевої умивальні? Ганьба!

Коли перший чоловік відкланявся й пішов, господар вже намірився зачинити двері, але в ту мить знизу пропищав якийсь голос:

— Зачекай-но, шановний Руфе Білане! Маю до тебе розмову!

Здивований товстун упустив клоуна в будинок. Той стрибнув на стіл й, озираючись, зашепотів господареві на вухо:

— Я прибув від всемогутнього чарівника Урфіна Джюса. Про його мистецтво можеш зробити висновок, глянувши на мене. Бачиш — він оживив мене, дерев'яну ляльку, а цього не зуміли навіть сестри-чаклунки Гінгема і Бастінда.

— Чого тобі треба? — пробелькотів приголомшений Руф Білан.

— Ти повинен перейти на службу до мого повелителя. Він дасть тобі і владу, й багатство, і все, чого бажаєш.

Руф Білан пообіцяв виконати будь-який наказ нового чарівника. Він перекинув клоуна назад через мур, і той доповів Урфіну, що завдання виконано.

А вранці Руф Білан з'явився до Страшила й заявив, що хоче взяти участь в обороні міста. Цілий день Руф стояв на стіні, кидав каміння й навіть збив з ніг одного з ворожих солдатів. За відвагу й витримку Руф Білан отримав від Страшила похвалу.

Пізно ввечері прийшов Руфів слуга й приніс кошик з харчами та барильце вина. Руф Білан щедро розділив усе це з побратимами. Дін Гіор і Фарамант пили вино, не помічаючи його дивного смаку, а потім заснули безпробудним сном: у вино було домішано сонного порошку.

Руф Білан та його слуга зв'язали Страшила, розібрали барикаду біля воріт, і дерев'яна армія вступила в Смарагдове місто.

Вранці жителі прокинулись від звуку труби, визирнули у вікна й почули, як глашатай, у якому вони впізнали слугу Руфа Білана,

оголосив, що віднині Смарагдовим містом правитиме всемогутній Урфін Джюс, котрому всі повинні беззаперечно підкорятися під страхом смертної кари.

Страшило Мудрий у цей час сидів у Палацовій в'язниці. Йому не так було жаль утраченої влади, як мучила думка про те, що його друг Залізний Дроворуб, який мав прибути на допомогу, теж потрапить у полон. І не було ніякої можливості попередити його! Фарамант і Дін Гіор, які теж були ув'язнені в цьому ж підвалі, даремно втішали свого колишнього правителя.

ЗАЛІЗНИЙ ДРОВОРУБ ПОТРАПЛЯЄ В ПОЛОН

аступного дня вулицями міста знову пройшов глашатай. Він оголосив, що хто з жителів Смарагдового міста побажає служити всемогутньому Урфіну Джюсу, буде люб'язно прийнятий ним і одержить посаду при дворі.

Бажаючих виявилося небагато. Крім Руфа Білана, знайшлось лише кілька чоловік такого ж гатунку — найбільш неповажаних у місті людей.

Руф Білан одержав посаду головного державного розпорядника, та коли він нагадав правителеві обіцянку щедро винагородити його золотом, Урфін Джюс дуже здивувався. Очевидно клоун, щось наплутав, бо нічого такого йому не доручали говорити.

Решта, хто перекинувся на бік Урфіна Джюса, теж одержали посади розпорядників і наглядачів... Але їх було замало, щоб створити пишний двір, про який мріяв Урфін Джюс. Даремно він посилав посланців до колишніх придворних Страшила. Ті, хоч і звикли стовбичити цілими днями у палаці, вести там пусті балачки й глузувати з нижчих станом, однак на запрошення Урфіна Джюса не відгукнулись.

Нових придворних усі зневажали. Та найбільше презирство і навіть ненависть заслужив Руф Білан, бо стало відомо про його зраду.

Відтоді він відважувався ходити містом лише з охороною, у супроводі двох дуболомів. Довелося виділити проводирів й іншим радникам.

Від Руфа Білана правитель також дізнався, що Страшило послав ворону до Залізного Дроворуба. Вирахувавши, коли має з'явитися Дроворуб, на нього підготували засідку.

Місце Фараманта у будці біля муру зайняв Руф Білан, який змінив на той час пишний придворний одяг на простий каптан. Під аркою причаївся взвод дерев'яних солдатів, на чолі з капралом Арумом. З вірьовками в руках вони чекали на Дроворуба.

Кагги-Карр долетіла до країни Мигунів без усяких перешкод. Вона знайшла правителя на дорозі з великим ковальським молотом у руках.

Кілька місяців тому, коли Мигуни запрошували Дроворуба правити їхньою країною, вони казали:

— Такий правитель, як ви, був би для нас дуже вигідним: ви не їсте, не п'єте, отже, не обтяжуватимете нас витратами…

Мигуни одержали більше, ніж сподівалися. Залізний Дроворуб не тільки не збирав податки зі своїх підлеглих, а навпаки — сам працював на них.

Нудьгуючи без Еллі, Страшила й Сміливого Лева і не звиклий ледарювати, Дроворуб зранку йшов у поле, дробив там молотом велике каміння і вимощував ним дороги. Мигунам це було тільки на користь: їхні поля очищались від каміння, й в усі кінці країни пролягали добротні шляхи.

Дізнавшись від Кагги-Карр, що Страшилу загрожує небезпека, Залізний Дроворуб не гаяв ні хвилини. Він шпурнув молота, збігав до палацу по сокиру і вирушив у дорогу.

Ворона вмостилась у нього на плечі і докладно розповідала про сумні події у Смарагдовому місті.

Мигуни витирали очі й сумно ними кліпали, проводжаючи свого улюбленого правителя.

… Залізний Дроворуб швидко прибув до Смарагдового міста. Навколо все було спокійно, табір Урфіна Джюса зник, ворота, як завжди, замкнені.

Дроворуб постукав у хвіртку, у маленькому віконці з'явилось бурякове обличчя Руфа Білана.

— А де Фарамант? — здивувався Дроворуб.

— Він хворий, я його заступаю.

— Що у вас тут сталося?

— Та нічого особливого. На місто були напали вороги, але ми завдали їм доброго чосу.

— Як Страшило?

— Бадьорий і веселий, чекає зустрічі з вами, вельмишановний пане Дроворубе! Прошу вас, заходьте!

Руф Білан прочинив хвіртку. І тільки-но Залізний Дроворуб ступив у темряву арки, як із його рук висмикнули сокиру, а тулуб миттю

обплутали мотуззям. Після недовгої, але жорстокої боротьби Залізного Дроворуба звалили на землю й зв'язали. Кагги-Карр з пронизливим вигуком: "Зрада!" встигла вислизнути з рук дуболомів й злетіла на мур.

Вона бачила, як обеззброєного Дроворуба зі скрученими назад руками повели до палацу.

Городяни дивились на нього з жалем і співчуттям крізь прочинені вікна.

Ворона здалеку спостерігала за цією сумною процесією. Вона вмостилась на карнизі палацу, біля прочиненого вікна тронної зали, звідси їй було видно й чути все, що там відбувалося.

Урфін Джюс у розкішній мантії сидів на троні, прикрашеному смарагдами; його похмурі очі під зрощеними бровами переможно сяяли. Малочисельна купка придворних тіснилась біля трону. Вздовж стін зали, наче статуї, вишикувались жовті й зелені дерев'яні солдати.

Ввели Залізного Дроворуба; він ішов спокійно, і візерунчастий паркет задвигтів під його важкими кроками. Позаду двоє солдатів тягли здоровенну сяючу сокиру.

Урфін Джюс здригнувся від думки про те, що міг би зробити з його армією цей велет, якби його не схопили підступом. Залізний Дроворуб безстрашно зустрів допитливий погляд диктатора, той зробив знак Руфу Білану, і зрадник підтюпцем вибіг із зали.

За кілька хвилин увели Страшила. Залізний Дроворуб поглянув на його потертий одяг, з якого стирчали жмутки соломи, на безсило опущені руки, і йому стало невимовно жаль друга, недавнього правителя Смарагдового міста, що пишався отриманим від Гудвіна чудовим мозком.

З очей Залізного Дроворуба потекли сльози.

— Обережніше, при тобі ж немає маслянки! — злякано закричав Страшило. — Ти заіржавієш!

— Даруй, друже! — сказав Залізний Дроворуб. — Я потрапив у підступні сильці і не зміг виручити тебе.

— Ні, це ти мені даруй, що я так необдумано послав по тебе, — заперечив Страшило.

— Годі! — грубо урвав їх Урфін Джюс. — Зараз ідеться не про те, хто перед ким завинив, а про вашу долю. Чи згодні ви служити мені? Я призначу вас на високі пости, зроблю своїми намісниками, і ви, як і раніше, будете правити країнами, але під моєю рукою.

Страшило і Залізний Дроворуб перезирнулися й одноголосно відповіли:

— Ні!

— Ви ще не оговтались від своєї поразки і не тямите, що говорите, — злісно кинув Урфін Джюс. — Подумайте про те, що я можу вас знищити, і знову дасте мені відповідь.

— Ні! — повторили Дроворуб і Страшило.

— Я дам вам можливість прийти до тями й поміркувати над своїм новим становищем. Завтра в цей же час ви маєте знову з'явитись до мене. Гей, варто, відведіть їх за грати!

Солдати на чолі з червонопиким капралом повели полонених, а Кагги-Карр полетіла підкріпитися на своє пшеничне поле. Та ба! Це поле їй більше не належало.

Ворона побачила, що два десятки чоловіків і жінок вже збирають там урожай під наглядом фіолетових солдат.

Сердита Кагги-Карр полетіла до лісу і там якось погамувала голод.

Наступного ранку вона вже чатувала на карнизі палацу, очікуючи, коли полонених приведуть до тронної зали.

Залізний Дроворуб і Страшило знову відповіли Урфіну Джюсу рішучою відмовою.

Третього дня невільники знову постали перед розлюченим диктатором.

— Ні, ні і ні! — категорично відповіли вони.

— Вір-р-рно! Ур… р… рфін по… г… гань! — долинув з вікна радісний голос. Кагги-Карр не могла не висловити свою думку. За наказом Урфіна придворні кинулись ловити ворону, та дарма.

Кагги-Карр знову злетіла з насмішкуватим карканням на високий карниз.

— Мій вирок такий! — сказав Урфін Джюс, і в залі запанувала тиша. — Страшила я міг би спалити, а Залізного Дроворуба перекувати на цвяхи, але я дарую їм життя…

Придворні стали голосно вихваляти великодушність правителя. Урфін продовжував:

— Так, зухвалі упертюхи, я дарую вам життя, але тільки на шість місяців. Якщо і тоді не підкоритесь моїй волі, вас чекає загибель. А доти ви будете ув'язнені, і не в підвалі, а у високій башті, де кожен може вас бачити й, угледівши, переконатись у всемогутності Урфіна Джюса! Вивести їх! — наказав повелитель варті.

Дуболоми, голосно грюкаючи дерев'яними ногами, повели полонених.

Неподалік від Смарагдового міста стояла старовинна вежа, споруджена давним-давно якимсь королем чи чарівником. Коли Гудвін побудував тут місто, він користувався цією вежею як спостережним пунктом. Тут завжди чатували вартові, роздивляючись навколо, щоб часом не наблизилась до міста якась зла чарівниця. Але відтоді, як Еллі знищила чарівниць, а Гудвін покинув країну, вежа втратила своє призначення і стояла самотня й похмура, хоча ще досить міцна.

Внизу були вхідні двері, від яких вузенькі і запилені гвинтові сходи вели на горішню площадку. За наказом правителя площадку накрили зверху цегляним навісом, Урфін Джюс не хотів, аби Дроворуб заіржавів від дощу, а Страшило втратив обличчя — адже це завадило б їм піти на службу до нового правителя.

Дуболоми відвели на вежу Страшила і Залізного Дроворуба, руки якого, як і раніше, були зв'язані. Тюремники, довідавшись про його силу, боялись Дроворуба навіть беззбройного. Лишившись на самоті, друзі огледілися. На півдні видніли зелені будиночки фермерів, оточені садами і полями, а поміж них в'юнився аж до міського муру свідок багатьох історій та пригод — шлях, вибрукуваний жовтою цеглою.

На півночі розкинулось Смарагдове місто.

Оскільки вежа була вища за міський мур, то звідси можна було розрізнити будинки, що своїми дахами майже змикались над вузькими

вуличками, головну міську площу, де колись били фонтани; видно було і шпилі палацу, оздоблені великими смарагдами.

Страшило і Дроворуб бачили, що фонтани вже не діяли, а на шпилях палацу ворушились якісь фігурки, тягнучись до смарагдів.

— Милуєтесь? — пролунав різкий голос.

Страшило і Дроворуб обернулись. Перед ними була Кагги-Карр.

— Що там таке діється? — запитав Страшило.

— Нічого особливого, — насмішкувато відповіла ворона. — За наказом нового правителя всі смарагди зі шпилів вежі будуть зняті і надійдуть до особистої скарбниці Урфіна Джюса. Наше Смарагдове місто перестане бути смарагдовим. Ось що там діється!

— Прокляття! — вигукнув Залізний Дроворуб. — Хотів би я зійтися віч-на-віч з цим Урфіном Джюсом та його оцупками і щоб у моїй руці була сокира! Для такого випадку я б уже забув, що маю м'яке серце!

— Для цього треба діяти, а не сидіти зі зв'язаними руками, — єхидно зауважила ворона.

— Я намагався розв'язати руки Дроворубу, та у мене не стало сили, — зніяковіло зізнався Страшило.

— Ех ти! Дивись-но, як треба!

Кагги-Карр запрацювала своїм міцним дзьобом, і через кілька хвилин мотузки спали з Дроворуба.

— Чудово! — Дроворуб солодко потягся. — Я був все одно що заіржавілий… Спустимося вниз? Я певен, що зможу виламати двері.

— Марні зусилля, — сказала ворона. — Там вартують дерев'яні солдати з кийками. Треба придумати щось інше.

— Це справа Страшила, — мовив Залізний Дроворуб.

— Ось бач, я ж тобі завжди казав, що мозок краще, ніж серце, — вигукнув потішений Страшило.

— Але й серце — теж путяща річ, — заперечив Дроворуб. — Без серця я був би людиною, яка нічого не варта, і не міг би любити свою дівчину, яку залишив у Блакитній країні.

— А мозок… — знову почав своєї Страшило.

— Мозок, серце, серце, мозок! — сердито урвала їх ворона. — Від вас тільки це й чуєш! Тут не сперечатись, а діяти треба!

Кагги-Карр була трохи буркотлива, але надійна. Тож, відчуваючи її правоту, друзі не образились, і Страшило став інтенсивно думати.

Думав він довго, години зо три. Голки і шпильки від напруження висунулись з його голови, і Дроворуб гадав, що це, напевно, зашкодить другові.

— Знайшов! — вигукнув нарешті Страшило й ляснув себе по лобі з такою силою, що в долоню ввіткнулось з десяток голок і шпильок.

Ворона, яка тим часом солодко дрімала, прокинулась і мовила:

— Кажи.

— Треба послати листа в Канзас, до Еллі. Вона тямуща дівчинка й обов'язково щось придумає.

— Гарна ідея, — насмішкувато кинула Кагги-Карр. — Цікаво лише, хто понесе туди листа?

— Хто? Ти, звичайно! — відповів Страшило.

— Я? — здивувалась Кагги-Карр. — Я маю летіти за гори і пустелі у незнайому країну, де птахи не вміють розмовляти? Ну й жарти у вас!

— Якщо ти не згодна, — сказав Страшило, — ми наполягати не будемо. Пошлемо до Канзасу іншу ворону, молодшу за тебе.

Кагги-Карр обурилась.

— Іншу? Молодшу? Якщо мені виповнилось всього сто два роки, ви вже готові називати мене старою? Тоді знайте — у нашому воронячому роду такий вік вважається зовсім юним. А що зробить інша ворона? По-перше, вона заблукає й не добереться до того Канзасу. По-друге, у Канзасі вона не знайде Еллі, бо ніколи не бачила її. По-третє... Одне слово, листа понесу я.

— Для листа потрібен м'якенький, але міцний деревний листок, який можна буде обернути навколо твоєї ноги. І, крім того, потрібна голка, — сказав Залізний Дроворуб.

— Голку я можу висмикнути із своєї голови, — сказав Страшило, — у мене там їх досить.

Ворона полетіла і незабаром повернулась з великим гладеньким листком.

Страшило подав листок і голку Дроворубові:

— Пиши.

Той здивувався:

— Але я думав, що писатимеш ти. Адже це твоя ідея послати листа!

— Я розраховував на тебе. Бо сам іще не навчився писати.

— І я не встиг за державними справами, — зізнався Дроворуб. — Як же нам тоді бути?

— А ми його намалюємо! — здогадався Страшило.

— Не розумію, як можна намалювати листа? — знизав плечима Залізний Дроворуб.

— Треба намалювати тебе і мене за гратами. Еллі розумна дівчинка і одразу зрозуміє, що з нами трапилась біда і ми просимо допомоги.

— Слушно! — зрадів Дроворуб. — Малюй!

Але у Страшила нічого не вийшло. Голка вислизала з його пухких неслухняних пальців, і він не міг провести звичайної лінії. За справу взявся Залізний Дроворуб. Він і сам не чекав, що в нього вийде так гарно: напевне, мав природжений хист до малювання.

Страшило висмикнув з поли свого каптана довгу нитку, листок обгорнули навколо ноги Кагги-Карр, міцно прив'язали, ворона попрощалась з друзями, прослизнула крізь грати і, змахнувши крильми, щезла у небі.

НОВИЙ ПРАВИТЕЛЬ СМАРАГДОВОЇ КРАЇНИ

ахопивши Смарагдове місто, Урфін Джюс довго розмірковував над своїм титулом і нарешті зупинився на такому: "Урфін Перший, могутній король Смарагдового міста і прилеглих держав, Владика, чоботи якого топчуть Всесвіт ".

Першими цей новий титул почули Топотун і Гуамоко. Простодушний ведмідь бурхливо захоплювався гучним королівським титулом, але пугач загадково примружив жовті очі й коротко мовив:

— Спочатку нехай цей титул навчаться вимовляти придворні.

Джюс прийняв пораду пугача. Він скликав до тронної зали Руфа Білана і ще кількох вищих придворних чинів і, тремтячи від гордості, двічі продекламував свій титул. Потім наказав Білану:

— Повторіть, пане головний державний розпоряднику!

Коротенький товстун Руф Білан побуряковів од страху під суворим поглядом повелителя й пробурмотів:

— Урфін Перший, могутній король Смарагдового міста і приречених держав, Володар, чоботи якого топчуть Всесвіт...

— Погано, дуже погано! — суворо сказав Урфін Джюс і звернувся до іншого чиновника: — Тепер ви, наглядачу лавок міських купців і лотків базарних перекупок.

Той, затинаючись, мовив:

— Вас належить називати Урфін Перший, переважний король Смарагдового міста і гультяйських держав, котрого чобітьми топчуть із Всесвіту...

Пролунав хрипкий, задушливий кашель. Це пугач Гуамоко намагався стримати нестерпний сміх.

Розчервонілий від гніву, Урфін вигнав усіх придворних.

Подумавши ще кілька годин, він скоротив свій титул, що віднині мав звучати ось як:

"Урфін Перший, могутній король Смарагдового міста і всієї Чарівної країни".

Знову було запрошено придворних, і цього разу іспити закінчились благополучно. Новий титул оголосили жителям і викривлення його прирівнювалось до державної зради.

З нагоди присвоєння Урфіну королівського титулу було призначено народне свято. Знаючи, що на це торжество ніхто з мешканців міста і його околиць добровільно не з'явиться, головний розпорядник Руф Білан і генерал Лан Пірот вжили належних заходів. Ще опівночі напередодні свята, коли всі спали, до будинків жителів рушили дуболоми. Вони будили людей і, напівсонних, тягли на палацову площу. Там вони могли досипати чи не спати зовсім — як хто хотів, — але піти звідти не могли нікуди.

Отож, коли Урфін у розкішній королівській мантії з'явився вранці на балконі палацу, він побачив на площі величезний людський натовп. Залунали навіть поодинокі вигуки "ура!". Це кричали приспішники Урфіна і його дерев'яні солдати.

Заграв оркестр. Але це був не той оркестр, мистецька гра якого славилась по всій країні. Незважаючи на погрози, музиканти відмовились грати, й інструменти передали придворним та дерев'яним солдатам. Дуболоми одержали ударні інструменти: барабани, тарелі, трикутники, литаври. А придворним дали духові: труби, флейти, кларнети.

І як же. грав цей створений за королівським наказом оркестр!

Труби хрипіли, кларнети вищали, флейти, завивали, наче розлючені коти, барабани й литаври гупали не в лад. До речі, дуболоми так старанно лупцювали по барабанах, що шкіра на них швидко порвалась, і барабани змовкли. А мідні тарелі одразу потріскались і почали страшенно деренчати. І тоді людей, що зібралися на площі, охопили нестримні веселощі. Вони корчились зо сміху, затискали собі роти долонями, але шалений регіт все одно проривався зовні. Дехто навіть падав на землю і, лежачи, гиготів до знемоги.

Придворний літописець занотував у книжку, що ці народні веселощі були виявом радості з нагоди сходження на престол всемогутнього короля Урфіна Першого.

Церемоніал закінчився запрошенням усіх бажаючих на бенкет у королівський палац.

… Гінгема з задоволенням поїдала мишей і п'явок, цю звичну їжу чарівників. Але Урфін, незважаючи на всі наполягання пугача Гуамоко, ніяк не міг відважитись проковтнути хоча б одну п'явку чи з'їсти мишку. І він вирішив обдурити своїх гостей.

Напередодні бенкету він викликав свого кухаря Балуоля і мав з ним наодинці довгу й таємну розмову. Вийшовши від правителя, товстун кривлявся, ледь стримуючи сміх. Він багато віддав би, щоб розповісти комусь про таємницю, котра пов'язала їх з Урфіном. Та ба! Це було йому

заборонено під страхом смерті. Балуоль повиганяв з кухні поварів, зачинив двері й заходився готувати...

Бенкет уже закінчувався. Придворні осушили вже чимало бокалів за здоров'я імператора.

Урфін сидів за столом на чільному місці, на троні Гудвіна, що його зумисне перенесли сюди з тронної зали, аби ніхто не забував про велич завойовника. Смарагди було вийнято звідусіль, окрім трону, і коли на ньому всідався Урфін Джюс, сяйво дорогоцінного каменю робило вираз суворого сухого обличчя диктатора ще неприємнішим. На спинці тронного крісла сидів пугач Гуамоко, сонно стуливши жовті очі. А поруч стояв ведмідь Топотун, пильнуючи, щоб хтось із не досить поштивих гостей не дозволив собі якусь вільність.

Двері прочинились, увійшов товстий кухар, несучи на золотій таці дві страви.

— Улюблені наїдки вашої величності готові! — оголосив він і поставив страви перед королем.

Придворних аж затрясло, коли вони роздивились, що приніс кухар. На одній тарелі височіла купка копчених мишей з закрученими гвинтом хвостиками, а на другій — чорні слизькі п'явки.

— У нас, чарівників, свій смак, — сказав Урфін, — і він може видатися трохи дивним для вас, простих людей...

Ведмідь Топотун прогарчав:

— Хотів би я глянути на того, кому видасться дивним смак повелителя!

У могильній тиші, що запанувала за столом, Урфін Джюс з'їв кілька копчених мишей, а потім підніс до рота п'явку, і вона почала звиватися в його пальцях.

Придворні опустили очі, і лише головний розпорядник Руф Білан незмигно дивився в рот повелителя.

Та як здивувалися б очевидці цієї незвичної сцени, якби вони дізнались про таємницю страв, що була відома лише королю й кухареві. Чарівна їжа була майстерно підроблена. Мишей було приготовлено із ніжної кролятини. П'явок кухар Балуоль випік із солодкого шоколадного тіста, а звиватись їх примушували спритні пальці Урфіна.

Своїм фокусом Урфін розраховував убити двох зайців: переконати пугача, що він став справжнім чарівником, і здивувати й налякати своїх підлеглих.

Першої мети він досяг. Гуамоко, який при свічках недобачав, повірив і схвально захитав головою. Друге бажання Урфіна теж було повністю задоволене. Повернувшись додому, розпорядники і радники розповіли своїм про те, що бачили, й, звичайно, не обійшлося без перебільшень.

Країною поширилася чутка, що Чарівник Урфін на бенкеті ковтав живих ящірок і гадюк. Ця звістка сповнила серця людей жахом й огидою.

Через три доби після бенкету придворний літописець подав розширену доповідь, у якій незаперечно доводилось, що рід Урфіна йде від стародавніх королів, котрі колись правили Чарівною країною.

Із цього літописець зробив два важливих висновки. По-перше, Урфін зійшов на престол за законним правом як спадкоємець стародавніх володарів. По-друге, чарівниці Стелла та Вілліна без усякого на те права

присвоїли собі землі Урфіна, і на тих нахабних загарбниць треба піти війною і все від них одібрати.

В нагороду за свою працю літописець одержав срібний підстаканник, який одібрали в одного купця і який ще не потрапив до скарбниці палацу.

Щоб стежити за людьми і виловлювати невдоволених, Урфін Джюс вирішив створити поліцію. Солдати для цього були надто незграбні.

Для зразка Джюс виготовив першого поліцейського, доручив справу своїм підмайстрам, і незабаром поліція заполонила довколишні міста й околиці.

Поліцейські були тонші і слабші від солдатів, але довгі ноги робили їх досить спритними, а здоровенні вуха дозволяли підслухати будь-яку розмову. Поспішаючи, підмайстри замість рук пристосовували їм розгалужені дерев'яні кореневища, вкорочуючи відростки, що слугували пальцями, якщо ті виявлялись задовгими. У декого з поліцейських нараховувалось по сім і по десять пальців на кожній руці, та Урфін вважав, що від цього руки будуть іще чіпкішими. Правитель озброїв поліцію рогатками, і завдяки великій практиці, вона користувалась цією зброєю надзвичайно спритно.

У начальника поліції були найдовші ноги, найбільші вуха, найбільше пальців на руках, ніж у будь-кого з його підлеглих, він мав право, як і головний державний розпорядник, у будь-який час заходити до Урфіна Джюса з необхідною інформацією.

У підвалі палацу день і ніч невтомно працювали колишні солдата, а нині єфрейтори, зелений і блакитний, що стали вправними столярами.

Вони витісували безголових дуболомів і складали їх штабелями в кутках майстерні. Окремими купками, немов дерев'яні кулі, лежали голови. Для кожного взводу виготовлявся капрал із червоного дерева.

Урфін Джюс увечері зачинявся у спеціальній кімнаті і там. вирізьблював на них замість очей зелені, червоні і фіолетові скляні ґудзики.

Голови він насаджував на тулуб і посипав живильним порошком. Викликане до життя поповнення дуболомної армії фарбували і після просушки виводили на подвір'я, де вони поступали у розпорядження до капралів та палісандрового генерала Лана Пірота, дірку в голові якого Урфін дбайливо залатав і відполірував.

Під командуванням капралів взвод за взводом виходив чітким маршем за ворота палацу.

Армія Урфіна Джюса чисельністю сягала ста двадцяти солдатів. Місто й околиці постійно патрулювали дозори. Окремі взводи було послано до Блакитної країни Жуванів та до Фіолетової країни Мигунів, щоб призначені там намісники змогли тримати народ у покорі.

НА ДОПОМОГУ ДРУЗЯМ

ДИВНИЙ ЛИСТ

инув майже рік відтоді, як Еллі повернулась до Канзасу з Чарівної країни, відмежованої від світу пасмом високих гір і Великою пустелею.

У Канзасі все було, як і колись: і неосяжний степ навкруги, і пшеничні лани, і курні шляхи, що перетинали рівнину. Не стало лише будиночка-фургона, в якому буревій заніс Еллі й Тотошка до країни Гудвіна. Замість фургона фермер Джон поставив будиночок. У ньому тепер і мешкала сім'я — сам Джон, його дружина Анна і донька Еллі.

Одного літнього вечора до ферми Джона підійшов стомлений подорожній з рюкзаком за плечима. Був він середнього віку, широкоплечий і дужий, з довгими м'язистими руками, а замість лівої ноги у нього була прикріплена до коліна дерев'янка, що залишала на курному шляху круглі сліди.

Ішов він ходою моряка, повільно розгойдуючись, ніби ступав хиткою палубою. Сміливі, широко поставлені сірі очі на засмаглому обвітреному обличчі дивились так, ніби вглядались в океанську далечінь.

Тотошко з гавкотом кинувся до незнайомця, намагаючись гризнути його за дерев'яну ногу. На дзвінкий гавкіт Тотошка обернулася Анна, яка саме годувала курей.

Вона кинулась до подорожнього, обняла його, заливаючись сльозами.

— Братику Чарлі! — схлипувала Анна. — Ти повернувся, ти живий!

— Звичайно, живий, якщо повернувся, — спокійно підтвердив Чарлі Блек, обіймаючи сестру.

— Але ж твій капітан написав нам років п'ять тому, що ти попав у полон до людожерів на острові Куру-Кусу!

Еллі, яка стояла на ґанку, здригнулась зі страху: вона ж бо знала, що таке людожери. Але чому мама ніколи не розповідала їй про дядька Чарлі, котрий плавав на кораблі й потрапив на острів до людожерів?

Врешті ця загадка незабаром розгадалась.

— Еллі, — покликала Анна, — привітайся з дядьком Чарлі!

Еллі ступила вперед і простягла руку, але Чарлі підхопив дівчинку на руки й поцілував.

— Ти пам'ятаєш мене, маленька? — спитав він. — Хоча навряд: тобі було всього три роки, коли я був у вас востаннє. Та мама, напевно, розповідала тобі про мене?!

Еллі поглянула на маму, не знаючи, що відповісти на це запитання. Зніяковіла Анна зізналась:

— Вибач, братику: коли до нас прийшов той лист про тебе, Еллі минуло всього п'ять років. Ми з чоловіком вирішили не засмучувати дівчинку такою страшною звісткою, тож нічого їй не сказали. Час минав, Еллі все рідше згадувала, що у неї є дядько Чарлі… а далі й зовсім забула про тебе.

Анна винувато похнюпила голову. Чарлі не розсердився.

— Ну що ж, врешті-решт ви мали рацію: я живий! А тепер, Еллі, гадаю, ми з тобою потоваришуємо?

— О, так, дядечку Чарлі! — захоплено відповіла Еллі. — Але як же тебе не з'їли людожери? Ти бився з ними й переміг?

— Ні, дівчинко, це було не так, — розсміявся Чарлі. — Перемогти людожерів я не міг: їх були тисячі, а я один. Але знаєш, вони виявились непоганими хлопцями, ці людожери. Коли я довів, що живий принесу їм більше користі, ніж засмажений на вогнищі, мешканці Куру-Кусу охоче залишили мене в живих.

— Ти вмієш розмовляти по-людожерськи? — здивувалась Еллі.

— Ні, люба моя, — усміхнувся Чарлі, — була б добра воля, а домовитись завжди можна. Мене прийняли до племені Куру-Кусу, я

навчив остров'ян п'ятьох нових способів приготування риби і знайшов на острові десять нових видів їстівних рослин… Коли я прожив там чотири роки, остров'яни дали мені човна, навантажили його харчами, барилами з водою і вивели далеко у море, закликаючи на мою голову благословення всіх своїх богів. А богів у них чимало, і, напевно, тому я через сорок дві доби плавання зустрів, нарешті, корабель… І ось я у вас. До речі, сюди скаче Джон!

Джон, дізнавшись від сусідів, що на його ферму завернув якийсь незнайомий подорожній, примчав з поля верхи і дуже зрадів, упізнавши свого шурина Чарлі Блека.

Чоловіки сердечно привіталися.

— А я до тебе в справі, брате Джоне, — сказав Чарлі.

— А просто погостювати ти міг приїхати? — дорікнув морякові Джон.

— Розумієш, у такого світового бурлаки, як я, скрізь знайдуться справи! — виправдовувався Чарлі. — Є у мене мрія — купити суденце і навідатись до своїх друзів на Куру-Кусу. Мені не вистачає всього тисячу монет…

Фермер давно знав, що Чарлі полюбляє несподівані витівки, і це прохання його не здивувало.

— Гаразд, — відповів він, — про справи поговоримо завтра, а зараз ходімо вечеряти.

Господарі і гість сіли за стіл. Розпитування про пригоди Чарлі тривали далеко за північ; стомлена Еллі давно вже міцно спала.

— А ви, я бачу, розбагатіли, — зауважив Чарлі, коли господиня почала стелити йому ліжко. — У вас новий будинок, а раніше ви жили у фургоні без коліс.

І лише тепер батьки Еллі, захоплені розмовою з гостем, згадали, що їхня донечка пережила ще дивовижніші пригоди. Та коли Анна почала розказувати про те, як буревій надзвичайної сили підхопив фургон з Еллі і Тотошком і поніс понад землею, моряк ударив кулаком по столу.

— Стоп! Віддати швартові! — вигукнув він. — Не ображайся, сестро, але мені цікавіше буде почути цю чудову історію з перших вуст — від племінниці. І хоч мене їсть нетерплячка, я все ж таки хочу, щоб сама Еллі відрапортувала мені про свої пригоди…

Вранці одноногий моряк й Еллі вмостились на ґанку, і дівчинка заходилась оповідати про свої пригоди.

— Ой, дядечку Чарлі, — почала Еллі, — як ми з Тотошком налякались, коли буревій заверетенив будиночок і поніс нас високо-високо понад землею. Але я ще більше перелякалася б, якби дізналась, що то був буревій не простий, а чарівний…

— Як. чарівний? — здивувався моряк Чарлі.

— Ну, звичайнісінький чарівний буревій, що його насилають злі феї, — пояснила Еллі.

— Чим же ти завинила перед чарівницею, що вона наслала на тебе цілий буревій? Це ж так безглуздо, все одно, що стріляти з гармати по горобцях!

— Ой ні, дядечку Чаплі, ти не розумієш, — терпляче заперечила Еллі. — Гінгема хотіла винищити весь людський рід, але їй завадила це зробити добра фея Вілліна…

І дівчинка розповіла своєму здивованому співбесіднику про те, як її будиночок залетів у Чарівну країну, як вона, Еллі, зустріла там трьох вірних друзів, у компанії яких дісталась до Гудвіна, а потім здійснила ще дивовижнішу подорож до країни злої Бастінди.

Коли Еллі закінчила; свою незвичну оповідь про те, як срібні черевички перенесли її й Тотошка додому, у Канзас, уражений моряк довго не міг опам'ятатися.

— Ну, дівчинко, клянусь усіма черепахами Куру-Кусу, твій вахтовий журнал заповнений незвичайними речами!

— А що таке вахтовий журнал?

— Це книга, до якої капітан щоденно занотовує все, що трапляється на кораблі і навколо нього. І хай втопить мене перший же шторм, якщо я тепер довірятиму отим нудним розумникам, котрі стверджують, ніби на світі немає чарівників і чудес! — захоплено вигукнув Чарлі. — Я віддав би десять років життя, аби побувати у тій чудовій країні!

Сміливий моряк дуже шкодував за чудодійними черевичками: адже вони могли перенести його до Чарівної країни, де на вічнозелених деревах у будь-яку пору року ростуть плоди незвичайного вигляду й смаку, де розмовляють тварини і птахи, де живуть милі й кумедні племена Жуванів, Мигунів та Балакунів, де люди на зріст трішки вищі за Еллі.

Розповідь про Чарівну країну і пов'язані з нею спогади засмутили Еллі. Вона зізналась дядькові Чарлі, що нудьгує за своїми друзями — Страшилом, Дроворубом і Левом, і їй сумно від того, що вона ніколи більш з ними не побачиться.

Чарлі і його маленька племінниця міцно подружилися. Вони розмовляли цілими вечорами, згадуючи веселі історії.

Чарлі теж було про що розповісти. Він плавав по морях з десятирічного віку, коли вперше ступив юнгою на палубу корабля. Але хоча Чарлі стикався з білими ведмедями на полярних крижинах і полював на носорогів у незайманих лісах Куру-Кусу, він зізнався, що ніколи навіть не чув про жахливих шаблезубих тигрів, від яких Еллі врятувалась лише завдяки винахідливості і вірності друзів. Не знав Чарлі і про те, що на світі є Мавпи — могутні звірі з міцними крилами…

Дядько Чарлі був, на диво, цікава людина. Він був майстер на всі руки. Еллі захоплювали його кишені, наповнені різноманітними речами. Здавалось, будь-який інструмент можна було знайти в кишенях куртки дядька Чарлі і його широких шаровар. Великий складаний ніж моряка мав леза різної форми й призначення, шило, свердло, викрутки, ножиці та ще чимало іншого.

Із кишень дядечка Чарлі при потребі можна було витягти мотки тонкої і міцної мотузки, шурупи і гвинтики, стамески і долота, напилки й зубила… Часом Еллі здавалось, що дядько Чарлі і сам трішки чарівник, якщо він просто примушує з'являтись у кишені ту річ, яка йому необхідна.

А чого тільки не майстрував Чарлі для дівчинки у вільний час! Із шматочків дошки, фанери і обрізків бляхи він міг збудувати водяний чи вітряний млинок, флюгер або візок, що рухався від саморобної пружини…

Щоб зробити приємне своїй сестрі, він поставив на її городі для захисту від птахів механічне опудало, яке дриґало на всі боки руками й ногами і дико завивало під. час вітру.

Проте через два дні Анна попросила моряка, щоб він одібрав у пугала голос.

— Нехай буде менше огірків, — мовила вона, — та більше спокою.

І дійсно, опудало своїм оглушливим ревінням нікому не давало спати. Всі на фермі полегшено зітхнули, коли воно замовкло.

Надвечір, коли вгамовувалась домашня метушня і Еллі закінчувала вивчати уроки, Чарлі йшов з нею прогулятися у степ.

Курява, яку вдень здіймали на дорогах вози, влягалась, далечінь ставала прозорішою, сонце сідало за обрій, відкидаючи від пішоходів довгі тіні.

Еллі і дядько Чарлі у супроводі Тотошка неквапно ступали пухкою. муравою обабіч шляху й розмовляли.

І ось під час однієї з вечірніх прогулянок трапилась дивна подія, з якої розпочалась нова незвичайна пригода наших друзів.

Сонце вже зайшло, але ще було досить видно, як дівчинка побачила велику розкуйовджену ворону, котра то злітала з землі, то знову падала, явно поспішаючи до Еллі, пронизливо і сердито каркаючи.

За птахом гнався Джіммі, рудий, патлатий хлопчисько із сусідньої ферми, заповзятий винищувач горобців, галок і кроликів. Джіммі на бігу швиргав у ворону грудками землі, але не вцілю-вав.

Тотошко спробував схопити птаха, та ворона зробила останнє зусилля, злетіла і кинулась просто в руки до Еллі. Дівчинка підхопила тремтячу від болю і жаху птицю і сердито крикнула Джіммі:

— Іди геть, гидкий хлопчисько!

— Віддай ворону! — заскімлив Джіммі. — Це моя здобич, бачиш, як я їй хвацько підбив крило!

— Іди геть, якщо не хочеш одержати по потилиці!

Джіммі завернув додому, підкидаючи ногою камінчики на шляху і бурмочучи собі під ніс якісь погрози. Зв'язуватись з Еллі у присутності дядька Чарлі він не наважився.

— Бідолашна, — з жалем сказала Еллі, пригладжуючи розкуйовджене пір'я птаха. — Тобі боляче, так?

— Кагги-карр! — хрипко каркнула ворона, але крик її вже був спокійніший.

— Звичайно, я тебе не віддам тому поганому хлопчиськові, — продовжувала Еллі. — Я вилікую твоє крильце, і ти знову літатимеш на волі.

Обмацуючи ворону, Еллі відчула, що права нога птаха чимось обгорнута. Виявилось, що це був деревний листок, прив'язаний ниткою.

Еллі проворно розмотала нитку, розгорнула листок, і її охопило невиразне і тривожне передчуття.

— Дядечку Чарлі, на цьому листку щось має бути! — вигукнула дівчинка.

Моряк і Еллі стали разом розглядати листок і при згасаючому світлі зорі побачили нашкрябаний чимось гострим дивний малюнок. На ньому було зображено дві голови: одна у кислатому гостроверхому капелюсі, з круглими очима, з чотирикутним носом у вигляді латки, а друга — з довгим носом, у шапці, схожій на лійку. Малюнок було зроблено кількома штрихами, але досить виразно.

Глянувши на ці голови, Еллі мало не знепритомніла від здивування.

— Дядечку Чарлі! — вигукнула вона. — Та це ж... це ж... Страшило і Залізний Дроворуб!

Знову розглядаючи листок, моряк і Еллі виявили, що малюнок перетинали густі рівні лінії, які сходились під прямим кутом.

— Що б це означало, дядечку Чарлі? — запитала Еллі.

Досвідчений мандрівник одразу здогадався.

— Присягаюсь якорем! — вигукнув він. — Твої друзі за гратами! З ними щось трапилось, і вони кличуть тебе на допомогу!

— Кагги-карр, кагги-карр, — прокаркала ворона, і Чарлі Блек міг цієї миті заприсягнути навіть перед судом, що у перекладі на людську мову це означає: — Так, так, так!

— Щогли і вітрила! — заревів моряк. — Коли б ця ворона змогла розмовляти по-нашому, вона розповіла б чимало цікавого!

Втім, птахи у Канзасі не розмовляють, і Еллі не дуже скоро дізналася, що сталося зі Страшилом та Залізним Дроворубом і як вони потрапили у біду.

ЧЕРЕЗ ПУСТЕЛЮ

ієї ночі в будинку фермера Джона майже не спали. Еллі вмовляла тата й маму відпустити її у Чарівну країну. Чарлі Блек зголосився супроводжувати її. Він страшенно любив усілякі небезпечні пригоди, а тут чекає така подорож, у порівнянні з якою поїздка до островів Куру-Кусу була б легкою прогулянкою. Морякові дуже хотілось на власні очі побачити чудеса Чарівної країни, маленьких чоловічків Жуванів і Мигунів, солом'яного Страшила, який одержав від Гудвіна розумний мозок із висівок, шпильок та голок, Залізного Дроворуба з його

шовковим серцем, звірів і птахів, що вміли говорити, місто, прикрашене смарагдами…

Умовити фермера і його дружину було справою нелегкою — Джон і Анна нізащо не воліли розлучатися з донькою. Але врешті-решт сльози Еллі і красномовність Чарлі Блека переважили.

Після того, як батьки погодились відпустити її, на збори пішло небагато часу. Чарлі Блек і Еллі поїхали у сусіднє містечко до Джеймса Гудвіна, який покинув цирк і тримав там бакалійну крамничку.

Колишній чарівник з великою радістю зустрів Еллі і люб'язно привітав моряка Чарлі, дізнавшись, що той доводиться Еллі рідним дядьком.

Еллі розповіла Гудвіну про дивне послання із Чарівної країни і показала йому малюнок.

Гудвін, який погладшав за час спокійного сидіння у своїй крамничці, довго й уважно розглядав малюнок, а потім з гордістю сказав:

— Певен, що цього листа додумався надіслати розумний мозок Страшила. А хто йому його дав? Я! Скажи-но по правді, Еллі, що я був не таким уже й поганим чарівником.

— Так, так, звичайно, — охоче погодилась Еллі і запитала:

— А ви не хочете вирушити з нами до Чарівної країни, щоб визволити Залізного Дроворуба й Страшила?

Це питання захопило Гудвіна зненацька, і він надовго замислився. Потім рішуче сказав:

— Ні, не хочу! Досить з мене чарівників, чарівниць і всіляких чарівних справ!

Чарлі Блек шепнув племінниці, що від такого боягуза мало буде користі у небезпечній подорожі, і Еллі кивнула на знак згоди.

Ясного ранку Чарлі Блек, Еллі, песик Тотошко і ворона вирушили на північний схід, у тому напрямку, куди буревій ніс будиночок-фургон з Еллі і Тотошком понад рік тому. Йшли пішки, ночували в полі у наметі, котрий виготував сам Чарлі з непромокальної шовкової тканини. Намет мав подвійні стінки, його можна було надимати повітрям, і тоді він служив за пліт. Тим плотом мандрівники перепливали річки, що зустрічались їм на шляху.

І ось після багатьох днів подорожі друзі відчули подих Великої пустелі. Гарячий вітер обпікав засмаглі обличчя мандрівників. Колодязі і джерела стали попадатись лише зрідка, і моряк Чарлі після кожного привалу поповнював запас води. Почали зустрічатись піщані дюни, порослі ріденькою травою; в них ховались великі ящірки, висуваючи із нір потворні голови.

Вони були такі страшні, що навіть відважний Тотошко не насмілювався на них нападати. Дні стали нестерпно жаркі, а ночі холодні.

Нарешті мандрівники зайшли в останній ліс на шляху до Чарівної країни. Далі, за лісом, починалась Велика пустеля — неосяжне піщане море. Спробувати подолати пустелю пішки було б безглуздям.

Тут, у лісі, Чарлі Блек знайшов необхідні матеріали для побудови сухопутного корабля. А інструменту він мав удосталь.

Коли сухопутний корабель з довгою щоглою, з палубою, оточений невисокими бортами, на широких колесах, був готовий, моряк і Еллі

викотили його на узлісся. Велика пустеля простягалась перед ними без кінця-краю, сувора й урочиста в своєму безгомінні, трохи хвиляста, і дрібненькі жовті піщинки з легким шерехом котились по ній, підхоплені вітерцем.

Моряк зняв шапку.

— Вона нагадує мені океан… — тихо мовив він.

Еллі дивилась на Велику пустелю широко розкритими від жаху очима. Одного разу дівчинка вже перетнула її в будиночку, що летів поміж хмар, але та мандрівка відбувалась поза її бажанням, і більшу частину її вона проспала, прокинувшись уже в країні Жуванів. Як тепер зустріне її пустеля?..

— Що ж, пустеле! — весело вигукнув Чарлі. — Я боровся з океаном, поборюсь і з тобою, пустеле, до того ж ви схожі, немов брат і сестра!

Залишилось дочекатись попутного вітру. Попутний вітер був необхідний тому, що дерев'яний візок під парусом не міг лавірувати так вільно, як корабель на морі. Чарлі Блек поставив на відкритому місці флюгер, і Еллі, прокидаючись уранці, найперше бігла до нього, щоб визначити напрям вітру.

Терпіння мандрівників випробовувалось не дуже довго. Через три дні рано-вранці подув північно-східний вітер, що швидко посилювався.

Чарлі Блек і Еллі щовечора складали весь свій вантаж на палубу корабля, крім речей, необхідних для ночівлі. Так було і цього разу: барило, наповнене свіжою водою із сусіднього джерела, вже стояло на місці, харчі і все таке інше теж було повантажено. Моряк натяг мотузок, і на щоглі знялося вітрило, зроблене із шовкового полотнища.

— Дядечку Чарлі, це твоє всеперетворювальне полотнище? — з подивом вигукнула Еллі, забираючись на палубу.

— Як ти сказала?

— Всеперетворювальне полотнище: воно ж може у тебе перетворюватись у все, що завгодно.

— Дуже гарне слово, — сказав моряк. — Так і назвемо його.

Вітер напнув вітрило, і візок м'яко покотився по піску, а на щоглі корабля тріпотів прапорець з картатої Елліної хустинки. Сухопутний корабель швидко мчав у потрібному напрямку. Хмара дрібного піску кружляла навколо нього. Але моряк Чарлі передбачив цю незручність: він понишпорив в одній із своїх численних кишень і дістав звідти окуляри для себе й Еллі. Скельця окулярів були обрамлені щільною сіткою, що захищала очі від піщинок. Дивитись було добре, а от розмовляти все одно неможливо — варто було розтулити рот, як у нього летіла пилюка.

— А ти не розмовляй, — порадив Чарлі дівчинці і всю увагу звернув на управління вітрилом.

Візок швидко мчав хвилями піщаного моря, широкі колеса не грузли у ньому. Повертаючи вітрило то ліворуч, то праворуч, капітан сухопутного корабля трішки змінював курс і обходив горби і западини.

Вже перевалило за полудень, як на горизонті щось зблиснуло, схоже на сріблясте пасмо хмаринок. Та, пильне око моряка не помилилось.

— Гори! — радісно вигукнув Чарлі. — Бачу гори!

Еллі у захваті заплескала у долоні.

З кожною хвилиною гори наближались, і вже можна було, розрізнити чорні голі вершини і сліпучий сніг на схилах.

— Ще годинку-другу, і ми будемо біля підніжжя хребта, — сказав Чарлі, — аби лиш не вщух вітер…

Та вітер не вщухав, візок мчав, як і раніше, швидко, і в моряка було весело на душі.

Однак незабаром його охопив неспокій: сухопутний корабель почав збиватись з курсу, вперто відхиляючись на північ.

Капітан не міг зрозуміти, у чому тут справа. Судячи з приладів, вітер не змінився, штурвал був справний, і все ж таки Чарлі Блеку ніяк не вдавалося правувати у потрібному напрямку. Капітан стурбовано дивився вперед.

Раптом за піщаним пагорбом з'явився велетенський, розміром з будинок, камінь. Він лежав на шляху корабля, і Чарлі Блек наполіг на руль, щоб об'їхати кам'яне громаддя.

Але що це? Корабель утратив управління і помчав прямісінько на каменюку. Капітан вивертав руля, потім з усієї сили натис на гальмо — та дарма. Чарлі навіть опустив вітрило, але візок, немов оскаженілий кінь, летів усе швидше й швидше. Катастрофа була неминуча. Моряк ледве встиг крикнути: "Еллі, тримайся за щоглу!", коли тр-рах! — корабель з тріском ударився об скелю. Пасажири і речі, змішавшись у купу, полетіли вперед.

Сила поштовху одірвала Еллі від щогли, дівчинка гепнулась на палубу лобом, набила собі гулю. Чарлі Блек упав на спину, але, на щастя, вдало. Тотошко скавучав, придавлений барилом, але, витягнувши песика, Еллі переконалась, що він неушкоджений. Ворона

не постраждала, захищена міцною дротяною кліткою, вона лише голосно каркала.

Звівшись на ноги, Чарлі огледівся. Судно стояло, нахилившись на один бік, немов справжній корабель, що потерпів катастрофу. Перехилившись через борт, капітан пересвідчився, що передня вісь їхнього візка зламалась.

— Ех я, старий копчений оселедець! — лаяв сам себе моряк. — Не зміг упоратися зі штурвалом… І що ж воно таке трапилося із судном? Присягаюсь, ця чортова каменюка притягнула його, мов магніт залізо…

Клянучи і себе, і корабель, і скелю, Чарлі став розшукувати інструменти, щоб відремонтувати візок. Тим часом Еллі, навівши лад на палубі, стрибнула на пісок і пішла до каменя, сподіваючись знайти за ним захист од вітру.

Дівчинка ковзала поглядом по причілку скелі, яка була поорана тріщинами, і… дивна річ! їй здалося, що чудернацький візерунок тріщин складається у літери. Вона підійшла впритул до скелі — але нічого в безладному сплетінні ліній не можна було розрізнити. Дівчинка здогадалась відійти подалі й тепер цілком ясно розрізнила здоровенні криві літери Г… І… Н…

— Гінгема! — зойкнула Еллі.

— Чого ти там кричиш? — долинув до неї голос Чарлі.

— Дядечку Чарлі! Йди-но швидше сюди! Дивись, що це?

Моряк підійшов і став вдивлятися.

— Наче літери… А може, то тільки здається…

— І зовсім не здається! — сердилася Еллі. — Там написано ім'я: Гінгема! Бачиш літери?!

Чарлі раптом схопився за голову.

— А й справді! Так от воно що! Цей камінь не простий, а чарівний, і він справді притяг наш корабель. От клята чаклунка, ти і після загибелі шкодиш нам!.. — Чарлі погрозливо помахав у повітрі кулаком і виліз на вершечок скелі.

Праворуч, на кілька миль звідси, серед жовтих пісків пустелі вирізнялася темна пляма. Моряк дістав з кишені підзорну трубу, розсунув її, навів, угледівся. Рука його здригнулася: там стояв такий же величезний чорний камінь. Моряк усе зрозумів: Гінгема розмістила камені далеко один від одного, але наділила їх такою чарівною силою, що крізь цей заслін пробитися було неможливо...

— Але ні, ми ще поборемося з тобою, стара відьмо! — сказав Чарлі, зліз зі скелі і, нічого не кажучи дівчинці про те, що побачив, взявся до роботи. Він поставив намет, у якому Еллі, Тотошко і ворона знайшли захисток від спеки й піщаної бурі, а сам заходився ремонтувати візок.

ПОЛОНЕНІ ЧОРНОГО КАМЕНЯ

оли Чарлі закінчив, була вже ніч, над пустелею засвітились яскраві зорі. Тієї ночі Чарлі Блек не міг спати безтурботно, як завше. Він перекидався з боку на бік, міркуючи, як знешкодити останні чари старої Гінгеми, поки не задрімав. На світанку Еллі збудила його снідати.

Після сніданку моряк сказав:

— Якщо нашому кораблю так до вподоби ця гавань, що він не бажає залишати її, ми вирушимо пішки.

— Ми залишаємо корабель? — злякано запитала Еллі.

— Доведеться його покинути. Але ти не бійся, дівчинко! До гір залишилось не більш як двадцять миль, і ми пройдемо їх за півтора-два дні.

Чарлі Блек склав у рюкзак запас харчів і води, взяв намет і найнеобхідніші інструменти. Решту покинули на палубі корабля. Озирнувшись востаннє на корабель, мандрівники бадьоро попрошкували геть од підступного каменя. Кроків сто вони подолали легко і вільно, але потім якась таємнича сила почала сковувати їхні рухи, заважала їм іти.

Кожен наступний крок давався їм усе важче і важче. Здавалося, ніби якась невидима пружна мотузка, розтягнувшись тягнула пішоходів назад. Нарешті вони знесилено впали на пісок.

— Нічого не вдієш, ходімо назад, — зітхнувши, мовив Чарлі Блек.

І... о диво! Варто було їм повернути до каменя, як ноги самі понесли їх, дедалі прискорюючи крок, і до місця стоянки наші подорожні примчали так швидко, що ледве змогли зупинитися.

— Схоже, ця каменюка не відпустить нас од себе, — посмутнілим голосом сказав моряк.

Еллі здригнулась.

— І все ж таки не варто занепадати духом, — сказав Чарлі. — Поміркуймо, й, можливо, нам поталанить здолати чари Гінгеми.

День минув у невтішних випробуваннях. Не раз мандрівники намагались відірватись від каменя: і задкували, і плазували... Дарма! Чарівна сила була неподоланна, і стомлені нерівною боротьбою моряк і

дівчинка повертались до табору. Порції води та їжі було зменшено вдвічі.

— Чим довше ми тут протримаємось, — сказав Чарлі, — тим імовірніше, що нас виручить якась щаслива випадковість. А тому затягнемо паски тугіше.

Наступний ранок не приніс ніяких змін. Знову марна спроба перехитрити камінь і смутне повернення до табору… Але Еллі здивувала поведінка ворони. Птах бився у клітці і кричав так виразно, немов хотів вимовити: "Відпустіть мене на волю!"

Дівчинка сказала:

— Дядечку Чарлі, давай випустимо ворону, навіщо вона, бідолашна, мучитиметься з нами!

— Бідолашна! — пробурчав моряк. — Завела, нас у біду, а сама хоче втекти!

— Але ж, дядечку Чарлі, не прикидайся таким жорстоким, ти ж бо добряк!

Чарлі, відчинивши клітку, підкинув ворону догори:

— Лети, підступне створіння, якщо тебе цей чаклунський камінь не зупинить.

Ворона сіла Еллі на плече і щось каркнула їй у вухо. Потім легко злетіла вгору й незабаром зникла у високій далині. Моряк здивовано мовив:

— Клянусь усіма чаклунами й відьмами, вона легко пішла по курсу! Але як сталося, що каменюка її відпустила?

Подумавши, Еллі сказала:

— А навіщо її утримувати, коли вона жителька Чарівної країни?

Чарлі мимоволі усміхнувся, а дівчинка продовжувала:

— І здається, ворона порадила нам не втрачати надії.

— Поживемо — побачимо, — сумно відповів моряк.

Харчів, особливо води, швидко меншало. У сухому повітрі пустелі спрага долала людей неймовірно. Чарлі намагався обмежити денні порції води, але Еллі так жалібно просила пити, що серце старого моряка не витримувало, і він давав дівчинці кілька ковтків-води. А коли вона з великою насолодою її випивала, Тотошко ставав перед моряком на задні лапки, дивився на нього і слабо ворушив хвостиком. Доводилось наливати води і йому.

Збільшуючи порції води для Еллі й Тотошка, одноногий моряк зменшував свою. Він схуд і висох, шкіра на його щоках обвисла.

ПОРЯТУНОК

а сьомий день барило спорожніло. На обід не лишилось ні краплі води. Еллі знепритомніла, загартований моряк іще тримався. Силою волі Чарлі подолав заціпеніння, протер очі й раптом стрепенувся. Йому здалось, що вдалині рухається чорна цятка. Але що могло рухатися у цій страшній мертвій пустелі?.. Однак цятка рухалась, росла, наближалась.

— Ворона! Клянусь рифами Куру-Кусу, це повертається ворона! — загорлав Чарлі з неймовірною силою.

Яка їм користь від цього повернення, старий моряк іще не знав, але серцем відчував, що птаха повертається недаремно. Ось ворона вже недалечко, моряк бачив, як вона вибивається з останніх сил, важко й різко змахує крилами, аби утриматися в повітрі.

Щось хилило птаху до землі. Що саме? Зіркі очі моряка розгледіли, що це було велике гроно винограду, яке ворона несла у дзьобі.

— Виноград! — шалено загорлав Чарлі. — Еллі, дитино, прокинься! Ми врятовані!

Еллі нічого не чула й не розуміла.

Ворона сіла на пісок біля візка. Чарлі схопив гроно винограду, відірвав кілька ягід, поклав у напівстулені Елліні вуста й роздушив їх. Прохолодний сік пролився у горлянку дівчинки, і вона опритомніла.

— Дядечку Чарлі… Що це? Вода?

— Краще! Це — виноград! І знаєш, хто нам його приніс? Ворона!

— Кагги-карр! — обізвалась ворона, почувши, що розмова йде про неї.

Проковтнувши кілька виноградин, Еллі підвелась на лікті і побачила непритомного Тотошка.

— Тотошеньку, любий! І ти вмираєш од спраги…

Три ягоди одразу оживили песика, він розплющив очі, поворушив хвостиком.

Переконавшись, що його команда врятована, капітан дозволив і собі освіжитись виноградом. Великі жовті ягоди так і розтавали в роті, тамуючи спрагу і голод.

— Оце так виноград! — бурмотів моряк. — Я такого не їв навіть на Куру-Кусу!

Моряк узяв у руки ворону, погладив її чорне розкуйовджене пір'я.

— Ти наша розумниця! А я ж бо, старий копчений оселедець, ще сердився, що ти полетіла. От якби ти ще нас навчила, як здолати ту чаклунську силу каменя, я б визнав тебе наймудрішим птахом у світі.

Замість відповіді ворона дзьобнула ягідку і лукаво скосила на моряка чорне око.

"Вона натякає на виноград, — подумав Чарлі. — Але чим він нам допоможе? Лише продовжить наші страждання біля цього проклятого каменя..."

Ворона поскакала по піску, весь час озираючись на Чарлі і ніби кличучи його за собою.

Моряк підвівся і швидко пішов у напрямку гір. І дивна річ! Зовсім мало він з'їв виноградин, а ноги несли його легко, вільно, ніби він не голодував цілий тиждень і не лежав безсило на піску.

— Вітер і хвилі! — бурмотів моряк. — Ось штука, хитріша від усіх, які я зустрічав. Зараз побачимо.

Ось, нарешті, і фатальний рубіж, де вони з Еллі щоразу падали без сили і волі. І що ж? Чарлі й далі крокував так само вільно!

— Ура! Ура! — заволав Чарлі. — Еллі, сюди! Ми врятовані!

Розгублена Еллі прибігла до дядька і лише тепер зрозуміла зміст його слів.

— Дядечку Чарлі, скоріше, скоріше звідси!

— Так, ти маєш рацію! Хто знає, скільки часу діятиме чарівна дія винограду? Треба поспішати!

Нашвидкуруч поскидавши деякі речі в рюкзаки, захопивши намет і не турбуючись про решту майна, подорожні залишили це страшне місце.

Тотошко весело стрибав, а ворона летіла попереду них, вказуючи шлях.

Коли мандрівники пройшли близько трьох миль і зачарованого каменя не стало видно, вони зупинились, з'їли ще кілька ягід винограду і з новими силами рушили вперед. Ще того самого дня вони пройшли половину відстані до гір.

Уранці подорожні помітили, що зникла ворона. Але їм недовго довелось гадати, куди вона поділась. Птаха прилетіла з новим гроном винограду.

— Хай йому дідько! — бурмотів Чарлі, розділяючи між своєю командою соковиті ягоди. — Зроду не подумав би, що у мене з'явиться такий дивний постачальник.

ДОЛИНА ЧУДЕСНОГО ВИНОГРАДУ

олина у міжгір'ї мала веселий і привітний вигляд: посередині протікала бистра річка, що починалась високо в горах серед вічних снігів. На її берегах росли фруктові дерева. Кинувшись до річки, подорожні насамперед удосталь напилися холодної води, далі ступили на зелену луку, що рябіла невідомими яскравими квітами. І тут почалися дивні речі.

Ворона церемонно схилила голову набік і якимось особливо чітким голосом проказала:

— Кагги-карр!

— Ми вже це чули! — не дуже люб'язно озвався Тотошко.

— Чули, та не зрозуміли! — огризнулася ворона. — Це моє ім'я. Маю честь відрекомендуватися: Кагги-Карр, перший куштувальник страв палацової кухні при дворі правителя Смарагдового міста Страшила Мудрого!

— Ой, вибачайте! Дуже приємно познайомитись! Мене звуть Тото! — Песик ввічливо вклонився.

Моряк Чарлі, сидячи на траві і чуючи цю розмову, закляк, а Еллі щиро, до сліз сміялась з його здивування.

— Дядечку Чарлі! Та оговтайся ти нарешті! — торсала вона моряка за рукав. — Я ж тобі сто разів уже казала, що в Чарівній країні розмовляють тварини і птахи!

— Чужі оповіді — це одне, а ось почути на власні вуха — зовсім інша річ, — відповів моряк. — Отже, ми справді потрапили до Чарівної країни. Але як же це виходить?..

Чарлі все ще не міг отямитися від подиву. Широко розкритими очима він дивився то на ворону, то на Тотошка.

— Все дуже просто, — сказала ворона. — Немає чого тут дивуватись. Одразу видно, що ви прийшли з країни, де не знають чаклунства.

— Коли ти вже заговорила, Кагги-Карр, то розповідай, що то був за лист, такий загадковий, який покликав нас у цю нелегку дорогу.

— Так-так, Кагги-Карр, — підхопила Еллі, — відкрий нам таємницю листа.

— Моя оповідь буде дуже довга, — відповіла ворона, — і я відклала б її на завтра. Але щоб заспокоїти вас, скажу, що Залізний Дроворуб і Страшило були живі і здорові, коли я полетіла до вас у Канзас. Вони просто-напросто сидять у в'язниці на вершечку високої вежі...

— Просто-напросто! — зі слізьми на очах вигукнула Еллі. — Тобі, певно, їх зовсім не шкода!

Кагги-Карр образилась. Вона довго мовчала, потім з гіркотою промовила:

— Звичайно, мені їх анітрішечки не шкода, я байдуже покинула їх у біді, я не взяла їхнього листа і не полетіла з ним за тридев'ять земель, ризикуючи життям...

Еллі стало соромно.

— Люба, добра Кагги-Карр, пробач мені! Як я могла таке сказати!

Ворона змінила гнів на милість.

— Гаразд, але іншого разу думай над своїми словами. Так от, я сказала, що вони сидять на вежі, але не доказала найголовніше: ворог, який заточив їх туди, погрожує знищити наших друзів, якщо вони не підкоряться його волі…

Еллі підхопилася:

— То чого ж ми сидимо! Треба негайно поспішати їм на допомогу!

— Знову ти не дозволила мені закінчити, — з докором мовила ворона. — Їм дали на роздуми шість місяців, а минуло цього строку не більше половини. Отже, часу в нас цілком достатньо.

— Але, зрозуміла річ, ми не повинні баритися, — підсумував розмову Чарлі Блек. — Завтра ж рушаємо далі, а сьогодні необхідно як слід відпочити. Треба щось суттєве роздобути на вечерю. У цій річці водиться риба?

— Водиться, дядечку Чарлі. І пресмачна! — відгукнулась ворона. — Як на мене, то я дуже полюбляю сиру рибу.

— А я — смажену! — сказала Еллі.

— А я — варену! — сказав Тотошко.

Чарлі Блек став готувати рибальські снасті. З-за підкладки матроської шапки він дістав волосінь з гачками, одним із лез свого ножа вирізав довгу лозину для вудлища, поплавок зробив з очеретини.

— Потрібна принада! — сказав він.

Між дерев літали жуки незвичайного яскравого забарвлення! смарагдово-зелені з червоними і золотими плямами. Але вони виявилися

такими верткими, що моряку не вдалося спіймати жодного з них. Еллі теж даремно ганялася за жуками. Тоді на допомогу прийшла Кагги-Карр. Своїм міцним дзьобом вона на льоту збила одного жука, потім другого, третього… Еллі не встигала їх збирати.

Поблизу табору подорожніх річка розлилась у широке плесо, яке заросло водяними лілеями. Там, на березі, і вмостився Чарлі з вудкою, доручивши Еллі назбирати сухого хмизу для вогнища.

Клювання не довелося довго чекати. Поплавок одразу повело вбік. Чарлі підсік, і на волосіні забилося щось сильне, пружке. Моряк упевненою рукою витяг здобич, і на березі затріпотіла велика рибина, схожа на лина, але з лускою блакитного кольору.

— Цю рибу у нас називають крокс, — пояснила Кагги-Карр, яка з цікавістю спостерігала за риболовлею.

За півгодини Чарлі піймав з десяток кроксів, а над табором вже вився димок: Еллі розпалила вогнище.

Засмажених у власному соку кроксів з'їли з великим апетитом. На десерт були грона чудового винограду і крупні горіхи з тонкою шкаралупкою й ніжним духмяним м'якушем.

Після вечері мандрівники з задоволенням розляглися на траві.

— Кагги-Карр, — запитав моряк, — розкажи-но нам, де ти роздобула цей чарівний виноград, який урятував нас від загибелі?

Ворона прибрала поважного вигляду і почала:

— Ви, люди, не досить догадливі. Коли вас захопив у полон зачарований камінь Гінгеми, я дуже сердилась, що ви не випускали

мене з клітки. І лише Еллі додумалась, що камінь не має наді мною влади, жителькою Чарівної країни…

Еллі почервоніла від незаслуженої похвали і сказала:

— Це я зрозуміла потім, а випустила тебе на волю, щоб ти не загинула разом із нами.

— Це робить честь твоєму доброму серцю. Звільнена, я полетіла до гір і все міркувала, як вам допомогти. Але що я могла вдіяти, проста ворона, проти чаклунства могутньої чарівниці?

І тут мені спало на думку, що треба звернутися по допомогу до Вілліни. "Вілліна могутніша за Гінгему, — думала я. — Це ж вона знешкодила ураган, вона кинула будиночок на злу чаклунку. Напевне, Вілліна зуміє розбити чари каменя..." І я полетіла у Жовту країну. Цілих шість діб летіла я туди. Місцеві ворони вказали мені шлях до Жовтого палацу Вілліни. Слуги негайно провели мене до доброї чарівниці. Схвильовано вислухавши мою розповідь, Вілліна спитала: "Еллі? Та дівчинка, що була тут минулого року і викрила Гудвіна?"

"Так, — відповіла я, — Еллі прибула на допомогу своїм друзям Страшилу й Залізному Дроворубу".

"Треба допомогти Еллі, — сказала чарівниця, — вона добра і смілива дівчинка".

Вілліна дістала із зборок своєї сукні малесеньку книжечку, дмухнула на неї і…

— І та книжечка обернулась на великий том! — докінчила Еллі.

— Так, — ствердила ворона. — Вілліна стала гортати чарівну книгу. Вона бурмотіла: "А… ананаси, армія, аґрус… Б… балон, банани… Вази,

вафлі, великодушність... Знайшла: виноград! Слухай Кагги-Карр: бамбара, чуфара, скорики, морики, турабо, фурабо, лорики, йорики... На краю Великої пустелі, у долині Кругосвітних гір росте чудодійний виноград. Лише він здатний знешкодити чаклунське каміння, розставлене Гінгемою на шляху до її володінь..." Книжка стиснулась і зникла у зборках сукні чарівниці, Вілліна спитала: "Чи багато води лишалось у твоїх друзів, коли ти від них полетіла?" — "Чверть барила", — відповіла я. — "Тоді сьогодні надвечір твої друзі загинуть. — сказала чарівниця. — Пустеля вб'є їх".

Страшне горе охопило мене.

"Невже немає ніякої можливості урятувати їх?" — у відчаї вигукнула я.

"Не побивайся, така можливість є", — спокійно відказала чарівниця. Вона піднялась на дах свого палацу, сховала мене під свою мантію, голосно проказала заклинання, котрого я не запам'ятала, а коли вийняла мене з-під мантії, ми були вже в тій самій долині, біля лози, з якої звисали грона чудодійного винограду.

Вілліна запропонувала мені підкріпитися, я з'їла десяток ягід і відчула прилив надзвичайної сили. Чарівниця зірвала велике гроно і простягла мені: "Тепер лети і не барись!" — наказала вона. "А чому б вам, добродійко, не перенестись до моїх вмираючих друзів за одну мить? — спитала я. — Довершіть гарну справу, яку ви так добре розпочали". — "Дурненька ти птахо, — заперечила чарівниця. — Мої заклинання не можуть мене перенести за межі Чарівної країни, а коли я вирушу туди, то це буде дуже довго".

Я все зрозуміла, сердечно подякувала чарівниці й полетіла до вас. Решту ви знаєте, — скромно закінчила ворона.

Вражені розповіддю Кагги-Карр, Чарлі й Еллі довго мовчали. Нарешті моряк мовив:

— Ти справжній друг, Кагги-Карр, і я прошу у тебе вибачення за ті лихі думки, що з'являлися у моїй голові. І заприсягаюсь компасом: якби ти служила у мене на кораблі, я зробив би тебе боцманом!

В устах моряка це була найвища похвала.

ДОРОГА В ГОРАХ

агги-Карр зранку розпочала розповідь про лихі пригоди Страшила та Залізного Дроворуба. Ворона не знала до подробиць історію Урфіна Джюса і не могла пояснити, як ожили змайстровані ним дерев'яні солдати. За словами Кагги-Карр виходило, що Урфін — всемогутній чарівник, і боротьба з ним уявлялась слухачам надзвичайно складною. Але вони всією душею зненавиділи цього заздрісного і жорстокого диктатора.

Підла зрада Руфа Білана викликала у всіх велике презирство.

Зате мужня поведінка Страшила і Залізного Дроворуба, навпаки викликала в Еллі сльози захоплення, а моряк сказав, що таких хоробрих хлопців він узяв би у будь-яке небезпечне плавання. Відданість і сміливість Діна Гіора й Фараманта заслужили у Чарлі Блека і Еллі цілковите схвалення.

— Ось як усе Це було, — закінчила свою розповідь Кагги-Карр.

— А що ж сталося із Довгобородим Солдатом і Вартовим Брами? — запитала Еллі.

— Я їх не бачила після того, як вони потрапили в полон під час взяття міста. Але знайомий міський горобець казав мені, що їх тримають

у підвалі й годують досить непогано. Напевно, Урфін Джюс сподівається переманити їх до себе на службу.

— Та цього ніколи не буде! — впевнено вигукнула Еллі.

— Я теж такої думки, — погодилась ворона.

— Так, серйозний супротивник цей Урфін Джюс з його дерев'яним військом, — задумливо мовив одноногий моряк.

— Ми з ним упораємося, дядечку Чарлі? — запитала Еллі.

— Ти забула про мудрий звичай: спочатку одна турбота, потім інша. Ось перейдемо гори, тоді й думатимемо про боротьбу з Урфіном Джюсом.

— Кагги-Карр, яким чином тобі пощастило розшукати мене? — запитала Еллі.

— Ну, мушу сказати, це було досить нелегко, — аж роздималася від гордощів ворона. — Я перелетіла пустелю з попутним вітром, й ось тоді почались найбільші труднощі. Ви ж розумієте, що я не могла запитати першого перехожого: "Де тут дорога на Канзас?" Мені доводилось скрадатися до людей, підслуховувати їхні розмови, узнавати назву місцевості... У поневіряннях минуло кілька тижнів. Уявіть собі мою радість, коли я нарешті почула знайоме слово "Канзас". Відтоді я з кожним днем наближалась до мети. Нарешті помітила і здаля впізнала тебе, Еллі, хоч і бачила всього один раз, коли ти знімала Страшила з кілка. Я так зраділа, що забула про свою звичну обережність і підпустила до себе отого гидкого хлопчиська з камінцями...

— Кагги-Карр, ти здійснила надзвичайний подвиг! — палко вигукнула Еллі. — Ні. недаремно саме тебе послали Страшило і Дроворуб.

— Може, й. так, — з удаваною байдужістю погодилась ворона і додала: — Ви відпочивайте, а я полечу шукати дорогу через гори.

Кагги-Карр полетіла. Чарлі Блек наказав Еллі набиратися сили, а сам почав готуватися до важкого походу.

Одноногий моряк упіймав десятків зо два кроксів, почистив їх і розвісив в'ялитися на палючому сонці. На іншу мотузку він нанизав соковиті грона винограду, щоб вони обернулися на ізюм.

Потім він узявся до взуття: свій чобіт і черевики Еллі підбив шипами, щоб вони не ковзались на скелях і на льоду, а в дерев'янку забив міцного цвяха вістрям униз. Для Тотошка моряк зробив міцні черевички з м якої деревної кори: тепер лапки у песика не мерзнутимуть, коли він бігтиме по льодовику.

Всі ці клопоти забрали у моряка цілий день. Кагги-Карр повернулась пізно ввечері дуже знесилена.

— Ну й гори, — втомлено прохрипіла вона, сівши на траву. — Недарма кажуть, що тут ніколи не ступала людська нога. Але вони від мене не відкрутяться, ні! Сьогодні літала на захід від табору, завтра подамся на схід.

Подорожні поснули під шум гірського водоспаду.

Еллі всю ніч снилися солдати Урфіна Джюса, які гупали дерев'яними ногами по цеглинах жовтого шляху.

Наступного дня ворона знову полетіла в бік гір.

Блукаючи долиною, Чарлі натрапив на дикі гарбузи, що мали форму груші. Моряк дуже зрадів своїй знахідці. Він зрізав у кількох стиглих плодів вершечки, вишкрябав з них м'якуш і насіння, підсушив плоди на

сонці, і з них вийшли чудові фляги для води, легкі й міцні. Чарлі вистругав корки із кори коркового дуба, і тепер фляги з водою можна було класти в рюкзаки.

Кагги-Карр повернулася, коли сонце було ще високо на видноколі. Вигляд у неї був урочистий.

— Знайшла! Знайшла! — ще здалеку закричала вона. — Даремно гори хитрували зі мною, я виявилась хитрішою! — І, жадібно ковтаючи шматки смаженого крокса, ворона розповідала: — Стежка, звичайно, не з кращих, але пробратися нею можна. Добре те. що вона проведе через перевал, котрий значно нижче головного пасма. Скажу, не хизуючись, дядечку Чарлі, не кожний птах віднайде цей перевал серед цього нагромадження вершин і хребтів…

— Заприсягаюсь усіма воронами світу, я з першого погляду на тебе, Кагги-Карр, зрозумів, що ти незвичайна птаха, — сказав моряк.

— Недарма ж бо саме ти подала Страшилові думку розжитись на мозок! — додала Еллі.

Кагги-Карр, вкрай задоволена похвалами, мовила:

— Завтра на світанку рушаємо, бо шлях далекий і важкий.

У Чарлі не було спеціального спорядження для сходження на гори: гаків, мотузяних драбин і таке інше, та це їм і не знадобилося.

Вони слухали поради ворони й огинали схили, не видираючись на них, минали осипи, обходили урвища, на дні яких глухо шуміли потоки.

У небезпечних місцях Блек й Еллі зв'язувалися мотузком, і дівчинка брала на руки Тотошка.

Вони подолали вже значну частину шляху, коли їм трапилася несподівана перепона: глибока розколина у скелі. Ширина розколини була така, що її не змогла б перестрибнути й Еллі, не кажучи вже про Чарлі з його дерев'яною ногою.

Розгублені мандрівці зупинилися. Кагги-Карр засмутилася найбільше: адже це вона завинила — пролітаючи над горами, не звернула уваги на цю розколину, що зверху здавалася тоненькою ниточкою. Що діяти?

— Подивлюсь, чи не можна обійти довкола, — сказала вона й полетіла на розвідку.

За півгодини ворона повернулась розчарована.

— Навколо самі скелі й провалля, і через них неможливо пробратися, — доповіла вона.

— Мій друг Страшило в такому випадку сказав би: "Ось глибока яма, через яку нам не перестрибнути, — мовила Еллі з сумною усмішкою. — Ями переходять по мостах. Отже, треба збудувати міст".

Моряк Чарлі підхопився, весь аж сяючи.

— Еллі, ти подала мені чудову ідею. Ми збудуємо міст!

— Дядечку Чарлі, таж тут немає жодного дерева! Невже ти хочеш повернутися в Долину чудового винограду?

— Ти забула, що у мене в рюкзаку чарівне полотнище? Сьогодні воно у нас обернеться на міст.

Чарлі дістав моток міцної мотузки, прикинув, яка буде відстань, і, склавши вдвоє, перекинув" через розколину, намагаючись зачепити за виступ скелі. Коли це йому вдалось, він туго натяг обидва кінці мотузки й закріпив на своєму боці. Цю операцію він повторив кілька разів, і над проваллям повисли міцно натягнуті мотузки.

Еллі нічого не розуміла:

— Дядечку Чарлі, по такому шнурку хіба що горобець перебіжить!

— Не поспішай, дівчинко, це лише опора для містка, а сам місток — ось він!

Моряк дістав чарівне полотнище, надув його, і величезна, ніби гумова, подушка лягла на мотузку, створивши надійний настил. Еллі аж застрибала від радості.

Чарлі обережно переповз по мосту, допоміг Еллі й Тотошкові. Відтак повітря з полотнища було випущено, і його сховали в рюкзак. Потім моряк смикнув за мотузки, хитромудрі вузли розв'язались, і Чарлі змотав мотузку.

Товариство рушило далі.

Незабаром вони подолали перевал, місцевість стала трохи привітнішою, схили були вже не такі кам'янисті й круті, і на них навіть почали з'являтися дерева. Тут подорожні переночували.

Наступного ранку вони спустились до підніжжя гір. Перед ними лежала Блакитна країна.

Еллі з першого погляду впізнала прекрасну країну Жуванів. Так, то були її зелені луки, облямовані деревами зі стиглими соковитими плодами, вкриті клубами чудових білих, голубих і фіолетових квітів. З

дерев Еллі вітали високими дивними голосами золотисто-лазурові червоногруді папуги. У прозорих потічках плавали сріблясті рибки.

Цей пейзаж надзвичайної краси вже був знайомий Тотошку й Еллі, але моряк Чарлі був від нього у невимовному захваті. Немало країн відвідав він, чимало бачив чудових місць, але такої краси йому ще не доводилося зустрічати.

Як і минулого разу, із-за дерев виринули такі кумедні й милі чоловічки, яких тільки можна собі уявити. Еллі упізнала Жуванів, вбраних у блакитні оксамитові каптани, вузенькі панталони й ботфорти. На головах у Жуванів були гостроверхі капелюхи з кришталевими кульками на маківці й дзвіночками під широкими крисами, що ніжно бриніли.

Жувани приязно усміхнулись Еллі, поставили долі свої капелюхи, щоб дзвіночки не заважали їм розмовляти, і старший з них почав:

— Вітаємо тебе і твого супутника у нашій країні, Феє Будиночка, що карає! Ми раді, що ти знову відвідала нас. Але на чому ти прилетіла цього разу?

— Я перейшла через гори пішки й дуже рада бачити вас знову, мої любі друзі!

Один із Жуванів недовірливо спитав:

— А хіба Феї ходять пішки?

Еллі засміялась:

— Я ж вам ще тоді казала, що я звичайнісінька дівчинка!

Старший Жуван упевнено заперечив:

— Звичайні дівчатка не прилітають на Будиночку, що карає, і не сідають — крак! крак! — на голову злим чаклункам. Звичайні дівчатка не відлітають до невідомого нам Канзасу на чудових срібних черевичках!

— Я бачу, ви добре пам'ятаєте всі мої пригоди, — здивувалась Еллі. — Ну, гаразд, мені вас не переконати, нехай я буду Фея. А оце мій дядечко Чарлі. У нього немає лівої ноги, але він все одно найкращий і наймиліший дядечко на світі!

Жувани, які вже встигли надіти капелюхи, низенько вклонились морякові, і дзвіночки мелодійно забриніли.

Маленькі чоловічки дивились на Чарлі Блека з острахом: супроти них моряк здавався справжнім велетнем, а він же був нормального середнього зросту.

Чарлі тільки тепер зрозумів, — чому цих чоловічків називають Жуванами. Нижні щелепи у них весь час ворушились, ніби щось жували. Ворушилися у них губи і щоки. Втім, Чарлі вже звик до цієї особливості гостинних чоловічків і перестав її помічати.

— Як поживаєте, любі друзі? — запитала Еллі.

— Погано! — відповіли Жувани і гірко заридали. А щоб дзвіночки своїм бриньчанням не заважали їм плакати, вони знову зняли свої капелюхи і поставили їх на землю.

— Ти визволила нас від підступної Гінгеми, але на зміну їй прийшов злий чарівник Урфін Джюс. — сказав старший Жуван. — Він оживив ведмежу шкуру і жахливих дерев'яних солдатів. Урфін Джюс скинув

обраного нами правителя Према Кокуса і навіть захопив владу над Смарагдовим містом.

— Але ж він далеко від вас, то чому вам погано? — запитала Еллі.

— Урфін Джюс прислав до нашої країни намісника Кабра Гвіна з десятком дерев'яних солдатів. Кабр Гвін дуже погана людина. У супроводі дуболомів він ходить по наших домівках і забирає все, що йому сподобається.

— Я знаю цього Кабра Гвіна, — сказала Кагги-Карр. — Він із тих зрадників, які стали на службу до Урфіна Джюса.

— Стережіться, ласкава пані Фея, щоб Кабр Гвін не дізнався про ваше прибуття до нас, бо буде вам непереливки. — попередив старший Жуван.

— Ні, заприсягаюся піратами Південних морів, нехай він сам остерігається! — гнівно вигукнув моряк Чарлі. — То йому від нас доведеться начуватись!

Розгніваний велетень здався маленьким Жуванам таким страхітливим, що вони затремтіли від жаху.

— Ми прибули до вас, щоб звільнити Чарівну країну від Урфіна Джюса і його солдатів, — пояснила Еллгі.

Жувани невимовно зраділи цьому і дружно засміялися; дзвіночки на капелюхах, які вони вже взяли до рук, радісно забриніли.

Біля підніжжя гір не було людського житла, і Кабр Гвін із своєю охороною сюди не заглядав. Тому Чарлі Блек вирішив на перших порах розташувати табір саме тут. Він поставив намета у чудовому плодовому гаю.

Жувани ніколи не бачили наметів і дуже здивувались, коли під деревами за кілька хвилин з'явився будиночок. Залишивши друзів лаштуватися на ночівлю, Жувани пішли.

Вранці вони з'явилися знову й принесли стільки харчів, що більшу частину з них Чарлі попросив забрати назад.

Старший Жуван сказав, що радісна звістка про повернення Феї Будиночка, що карає, вже рознеслась по всій країні, і що серед Жуванів не знайдеться жодного зрадника, який сповістив би цю новину Кабру Гвіну.

Відіславши Жуванів додому, Чарлі, Еллі, Кагги-Карр і Тотошко влаштували військову раду. На цій раді всі зійшлися на тому, що в них замало сили для далекої і небезпечної подорожі до Смарагдового міста. Але в них є надійний спільник і вірний друг — Сміливий Лев.

Лев жив у глухому лісі і навряд чи знав, яке лихо спіткало його друзів. Ухвалили, що Кагги-Карр полетить до нього і покличе його в країну Жуванів. Під захистом Сміливого Лева мандрувати буде легше й безпечніше.

Ворона одержала суворий наказ, нікому, окрім Лева, не відкривати таємницю про прибуття до Чарівної країни Еллі та її супутників.

Ворона пообіцяла зберегти цю таємницю й полетіла.

НАКАЗ НЕ ВИКОНАНО

о лісу, де царював Сміливий Лев, ворона долетіла без пригод. Дізнавшись про ув'язнення Страшила і Залізного Дроворуба, Лев дуже розхвилювався, навіть заплакав, витираючи сльози кінчиком хвоста. Та повідомлення про повернення Еллі його втішило. Лишивши своїм заступником у царстві Тигра, Сміливий Лев рушив до друзів. Оскільки

Кагги-Карр рухалась набагато швидше, вона вирішила по дорозі зупинитися на кілька днів у Смарагдовому місті.

… Поява Кагги-Карр на в'язничній вежі Смарагдового міста викликала у Страшила і Залізного Дроворуба неймовірну радість: вони ж бо вважали, що Кагги-Карр загинула, оскільки так довго не поверталась, і вже готувалися до найгіршого.

І тут Кагги-Карр повелася вкрай необачно. Вона забула про суворий наказ — берегти у таємниці прибуття Еллі до Чарівної країни. Побачившись з давніми друзями після довгої розлуки, Кагги-Карр на радощах втратила пильність і вибовкала те, про що не можна було говорити.

Не могла ж ворона не похвалитися, що блискуче виконала доручення і привела на допомогу не лише Еллі, а і її дядечка Чарлі Блека, бувалого моряка і неабиякого майстра на всілякі вигадки.

Друзі мало не задушили Кагги-Карр у своїх обіймах, і лише після цього вона похопилась, що зробила велику дурницю, але щоб якось зарадити справі, заручилася обіцянкою друзів, що ця велика таємниця лишиться тільки між ними, і ніхто більше про неї не дізнається.

Страшило поважно відповів:

— Довірся моєму мудрому мозкові: він знає, що таке таємниці і як їх треба берегти. І знаєш, Кагги-Карр, у мене теж є велика новина: Дроворуб навчив мене рахувати й виконувати подумки всі арифметичні дії з числами до тисячі. Це не давало нам нудьгувати, а мені стане в пригоді, коли я знову сяду на трон правителя Смарагдового міста.

Ворона недбало привітала Страшила з таким успіхом і полетіла до міста, яке мало сумний вигляд і вже не сяяло здалека чудовими зеленкуватими зблисками смарагдів.

Смарагди було видерто з брами міста, де вони вражали око подорожнього, що вперше підходив до них, і з зубців веж та шпалів палацу. Навіть із мурів будинків і бруківки, де були вже не смарагди, а просто шматки кришталю, всі оздоби було вилучено. Місто виглядало нудним і похмурим, фонтани вже не били у парках різнобарвними струменями, пишні клумби квітів усохли, паркова зелень зів'яла.

На палацовій алеї, де колись походжав у блискучих латах Дін Гіор з розкішною бородою, котрою пишався не тільки він, а й усі жителі міста, тепер стриміла безглузда фігура оранжевого дерев'яного солдата, з облупленою фарбою на грудях і спині.

Кагги-Карр за час перельоту дуже зголодніла і тому в першу чергу полетіла до палацу. Вона сподівалась зустріти там свого друга кухаря, який служив там ще за Гудвіна, а потім щедро пригощав Кагги-Карр за часів правління Страшила Мудрого. Вона не помилилась: кухар Балуоль не знайшов у собі мужності залишити чудову кухню правителя з її смачними наїдками і, примушуючи себе, лишився на службі у тирана.

Товстун Балуоль зустрів давню знайому привітно і поставив їй купу недоїдків. Поки Кагги-Карр їла, кухар, знудившись на самоті, розповідав новини.

Кепсько йшли справи в Смарагдовому місті відтоді, як Урфін Джюс захопив владу. Раніше жителі Смарагдового міста були найвеселішими і безтурботнішими людьми на світі. А тепер вони жорстоко картають себе, що не виступили проти ворога. Із сердець жителів, отруєних злими і дріб'язковими витівками правителя, зникла радість.

Та, як було видно із слів Балуоля, Урфін і сам не дуже веселився, ставши повелителем Смарагдового міста. Подаючи страви, кухар спостерігав, як диктатор, сидячи на чолі столу, понуро слухав улесливу мову придворних, і відчувалось, що він такий же самотній, як і тоді, коли був простим столяром у країні Жуванів. Напевне, тоді йому легше було

прихилити до себе серця людей, ніж тепер, коли вони всі ненавиділи його або догоджали лише із користі.

Наївшись донесхочу, ворона подякувала Балуолю і попрощалась з ним до завтра. Цього разу вона тримала язика за зубами і ні словом не прохопилася про мету своєї появи у Смарагдовому місті.

Ворона заходилася шастати по місту, сідала на підвіконнях чи біля відчинених дверей будинків і слухала розмови городян. Вона переконалася, що жителі Смарагдового міста готові тепер пожертвувати чим завгодно, аби повернути собі втрачену свободу.

Зрозуміла Кагги-Карр і те, що Урфін Джюс помилився, ув'язнивши Страшила і Дроворуба на високій вежі. Він просто прорахувався, гадаючи, що, бачачи їх городяни стануть вихваляти його силу й великодушність, а вийшло навпаки: жителі міста кляли його за підступність і пишались героїзмом Страшила та Залізного Дроворуба.

Розповівши про все це Страшилові. Кагги-Карр вчинила ще одну необачність.

Страшило неабияк запишався власною мужністю. Войовничий дух ущерть переповнив його і він уже не міг стримати його в своїх солом'яних грудях. Побачивши унизу купку цікавих людей, він просунув голову між ґратами і гукнув, щоб вони зібрали якомога більше народу, — він хоче виголосити промову.

Звістка про це швидко рознеслась по місту та навколишніх фермах. Біля вежі зібрався великий натовп, що здивувало б варту, коли б їхні дерев'яні голови були здатні дивуватися.

Страшило виголосив полум'яну промову. Нагадавши жителям Смарагдового міста про їхню ганебну поведінку в дні нашестя ворога, він закликав їх тепер виявляти мужність і чинити всілякий опір

загарбникам. Забувши про таємницю, він повідомив, що і його, і Залізного Дроворуба незабаром визволить із неволі Еллі, яка вже прибула у країну Жуванів!

Марно намагались утримати його Дроворуб і Кагги-Карр. Страшило і далі вигукував образливі слова й погрози на адресу Урфіна Джюса.

Дуболоми нічого не зрозуміли, та, на лихо, поблизу з'явився Руф Білан. Почувши базікання Страшила, головний розпорядник одразу зметикував, які важливі відомості він може повідомити диктаторові, наказав солдатам розігнати натовп і підтюпцем побіг до міста.

З'явившись перед очі Урфіна Джюса, Білан доповів про палку промову Страшила з тюремної вежі і про те, що до Чарівної країни прибула дівчинка Еллі, та сама Еллі, котра рік тому знищила злих чаклунок Гінгему і Бастінду!

Обличчя Урфіна Джюса посіріло від страху, але він удав із себе спокійного і наказав:

— Бунтівника Страшила замкнути на три дні у підземному карцері, а дівчисько Еллі спіймати і доставити в Смарагдове місто. Тут я з нею сам розправлюсь!

Після того, як солдати кийками розігнали під вежею натовп, Кагги-Карр докорила Страшилові:

— Не дуже довго твій мудрий мозок зберігав таємницю, дурило!

Страшило похмуро мовчав. Утім ворона і не збиралася сварити Страшила, бо розуміла, що завинила у всьому сама. Тепер треба подумати, як, виправити становище. Але саме в ту хвилину, як друзі почали обмінюватись думками, на сходах вежі загупали важкі кроки: це йшли дерев'яні стражі забирати Страшила.

Перші два солдати полетіли з площадки вниз, скинуті могутніми руками Залізного Дроворуба. Взяти його виявилося нелегкою справою і довелося викликати підкріплення. Коли дуболоми заповнили верхній проліт сходів, і тим. що вилазили нагору, падати вже не було куди, вороги затиснули Дроворуба усією своєю масою і зв'язали йому руки.

Страшила віднесли у карцер і там повісили на цвях, забитий у стіну. Страшило презирливо посміхнувся і подумки почав виконувати арифметичні дії.

Кагги-Карр розв'язала руки Дроворубові своїм міцним дзьобом і порадила не бунтувати до її повернення з Еллі.

— Бо так і сидітимеш тут зв'язаний! Я ж полечу в країну Жуванів. Дуже шкода…

Чого їй було шкода, ворона так і не доказала, але Дроворуб її зрозумів: вона шкодувала, що не втримала свого язика за зубами, бо цим спокусила нестриманого Страшила.

ЗУСТРІЧ ІЗ СМІЛИВИМ ЛЕВОМ

ерез три тижні у віддаленому гаю пролунав громовий рик: це поспішав до Еллі Сміливий Лев. Дівчинка кинулась йому назустріч. Вона обхопила руками його могутню шию, на якій красувався золотий ошийник, подарунок Мигунів, перебирала пишну гриву, цілувала в жорсткі вуса і великі жовті очі. А Сміливий Лев розлігся на травиці, шкріб передніми лапами землю і муркотів від щастя, немов велетенське кошеня.

— Ох, Еллі, Еллі, Еллі, — раз по раз повторював Лев, — який я щасливий, що знову з тобою! Я навіть забуваю, що в далекій дорозі поранив до крові свої лапи.

Еллі глянула на лапи Лева і зойкнула від жалю: вони справді були суцільна рана.

— Ми вилікуємо їх, любий Леве! Дядечко Чарлі приготував чудове масло з горіха, воно допоможе тобі…

Моряк ввічливо привітався з Левом, і той одразу ж прийняв його в коло своїх друзів.

Із лісу прибіг Тотошко, що лякав на деревах птахів. Зустріч Лева і Тотошка була дуже сердечна. Вони поважно подали один одному лапи, а потім велетенський звір удав, ніби хоче проковтнути песика, як це було колись. Тотошко спочатку вдав, що страшенно злякався, а потім почав стрибати навколо Лева, намагаючись вхопити його за китичку хвоста. Тепер Лев вдавав із себе страшенно переляканого і, підібгавши хвоста крутився на місці.

Спостерігаючи ці витівки друзів, Еллі реготала до сліз.

— Присягаюся моєю дерев'яною ногою! — вигукнув Чарлі Блек. — Це найкумедніше видовище, яке тільки доводилось мені бачити!

— А де ж Кагги-Карр? — похопилася нарешті Еллі. — Хіба вона не була з тобою?

— Ні. я йшов сам. — відповів Лев. — Ворона передала мені твоє доручення й сказала, що їй обов'язково треба побувати в Смарагдовому місті.

Моряк сумно похитав головою:

— І чого її туди понесло? Ох, вона там щось накоїть…

— Ну, що ти, дядечку Чарлі, — заперечила Еллі. — Кагги-Карр — розумна птаха.

— Розуму в неї вистачає, — пробурчав моряк, — але хвастати теж любить.

Чарлі змастив поранені лапи Сміливого Лева горіховим маслом і забинтував смужками м'якої кори. Лев одразу відчув полегкість і знову простягся на траві: Еллі сиділа поруч і гралась китичкою його хвоста.

— Як же ти добрався до нас, мій давній друже? — спитала дівчинка.

— По дорозі мене спіткали дві маленькі пригоди й одна велика, — сказав Лев, погладжуючи лапою свого золотого ошийника. — Мені двічі довелось перепливати Велику річку. Ти знаєш, Еллі, де це було: там нас тоді захопила повінь і ми мало не втратили Страшила. Але ці пригоди я подолав легко. А от третя... ох, третя... Лев зморщив морду і застогнав.

— Та розповідай же! — нетерпляче вигукнула Еллі.

— Ну, від кого ж іще могла бути третя неприємність, як не від цих клятих шаблезубих тигрів! З того часу, коли Гудвін дав мені сміливості, я цих чудиськ анітрохи не боюсь, але ж треба було перетнути їхні ліси неушкодженим! Яка була б користь із того, якби я героїчно поліг у бою, а ти, Еллі, даремно чекала б на мене довгі тижні й місяці? Отож я вирішив перебратись через Тигрячий ліс тишком-нишком. Я безшумно йшов дорогою, вибрукуваною жовтою цеглою, і мріяв лише про те, щоб щасливо поминути небезпечне місце, ти знаєш — те, між проваллями. І раптом праворуч від дороги попереду я почув важке сопіння; повернувши голову, я побачив у хащах вогнисті очі. І цієї ж миті підозрілий шерхіт і шарудіння долинули до мене із лівого боку: там був ворог. Я забув про свої закривавлені лапи і зробив такий відчайдушний стрибок уперед, що, гадаю, жоден лев на світі так не стрибав. І цієї ж самої миті двоє здоровенних тигрів з обох боків водночас стрибнули на

шлях, щоб схопити мене. Вони трохи схибили і зіткнулись лобами. Ох, бачили б ви, яка між ними почалася гризня! Від їхнього ревіння тремтів ліс. а клапті шерсті злітали над найвищими деревами. Та мені ніколи було милуватися тим надзвичайним видовищем, я тікав щодуху, аби швидше покинути Тигрячий ліс. Отака була третя і найбільша моя пригода, — закінчив Лев.

Кагги-Карр з'явилась наступного дня. Вигляд у неї був такий розгублений, що моряк зрозумів: справдилися його найгірші побоювання.

— Говори! — суворо наказав він вороні.

Та не наважилася приховати правду, і розповіла все, як було. Дізнавшись, що Урфін Джюс уже довідався про прибуття Еллі до країни Жуванів, усі засмутилися. Ворона глянула на сумне обличчя дівчинки й швидко промовила:

— Так, я завинила! Але ви пробачте мені, любі друзі! Я проведу вас до Смарагдового міста так, що про це не дізнаються шпигуни Урфіна…

Моряк і Еллі згадали, як Кагги-Карр урятувала їх у пустелі від неминучої смерті… І пробачили своїй легковажній подрузі.

Ворона зразу повеселішала і почала розказувати про все, що чула й бачила у Смарагдовому місті.

ВИЗВОЛЕННЯ ЖУВАНІВ

ев лежав на траві догори черевом, розкинувши лапи, й Еллі змащувала їх цілющим маслом. Моряк наводив лад у своєму рюкзаку, розкладаючи по кишенях інструменти, цвяхи, мотки мотузки. Дівчинка, потягнувшись до флакона з маслом, наступила на коробку, спрацювала

якась кнопка, і раптом… з коробки вихопилась блискуча стрічка і з журчанням полетіла до Лева!

Лев, бистрий як усі лісові звірі, вивернувся, стрибнув убік і через дві секунди можна було бачити лише його злякану морду, що вистромилася з найближчих кущів.

— Що з тобою? — запитала Еллі.

— Гадюка!.. Там гадюка!.. — пробурмотів Лев, з острахом поглядаючи на блискучу стрічку, яка лежала тепер нерухомо.

Еллі засміялася.

— Любий Леве, та це ж рулетка дядька Чарлі. — пояснила вона, заспокоївшись від сміху. — Ну, розумієш, це сталева стрічка з поділками, нею міряють відстань.

— А вона… вона не жива?

— Та що ти!

Еллі взяла кінець рулетки і піднесла до Лева. Той мобілізував усю свою силу волі, щоб знову не дременути в хащі.

— А чому вона хурчала?

Еллі змотала стрічку, і стрічка з хурчанням вилетіла з коробки. Лев затремтів усім тілом, але хоробро стояв на місці: недарма ж бо Гудвін обдарував його сміливістю!

Минуло кілька днів. Лапи у Лева загоїлись, і вже можна було рушати далі. Але всім, а особливо моряку Чарлі, не хотілось залишати країну Жуванів під владою жадібного Кабра Гвіна та його дерев'яних солдатів.

— Присягаюся попутним вітром! — казав Чарлі. — Треба визволити славних Жуванів! А крім того, військова наука, з якою я познайомився на морі, вчить, що не можна залишати супротивника у себе в тилу: він може ударити тобі в спину.

Головна складність була у тому, що Чарлі не міг битися з усіма дерев'яними солдатами зразу, а міг подолати їх лише поодинці. Але як їх підстерегти по одному, коли вони завжди ходили цілим взводом з червонопиким капралом на чолі?

Після довгих роздумів, порадившись із Жуванами, моряк склав гарний план. Він дуже доречно згадав, що колись добре володів ласо — не гірше бувалого ковбоя.

Надвечір до оселі Према Кокуса, де жив намісник Урфіна Карб Гвін, прибіг захеканий Жуван.

— Вельмишановний пане намісніку, — тихо заговорив Жуван, — ніхто не довідається про таємницю, яку я хочу вам повідомити?

— Кажи!

— Мені пощастило дізнатися, що в будинку одного багатого купця заховано мішок золота…

Очі Кабра Гвіна спалахнули жадібним блиском.

— Де живе той купець?

— Вельмишановний пане, донощику належить десята доля…

— Ти її одержиш, — гаркнув Кабр Гвін. — Завтра поведеш нас у той будинок!

— Вельмишановний пане, сьогодні уночі купець готується закопати той скарб у лісі, і тоді його ніхто не знайде…

— Ходімо негайно!

Рушили у такому порядку: попереду капрал вів провідника, міцно тримаючи його за руку, далі йшов взвод дуболомів, а за ними — намісник.

Через півгодини ходу вони звернули зі шляху на вузеньку стежку, по якій дуболоми мусили йти тільки по одному. Стежка і привела їх до річки, через яку була перекинута колода. Капрал пропустив провідника першим. За річкою стежка звертала праворуч і круто збігала на галяву, оточену деревами.

Колода була слизька, і червонопикий капрал обережно ступав по ній своїми дерев'янками, а Жуван перебіг швидко і спритно. За річкою капрал розтулив був рота, щоб гукнути зниклого провідника, та в цю хвилину із кущів зі свистом вилетіло ласо, петля схопила шию капрала й звалила його додолу.

Падаючи, капрал, випустив шаблю з рук і покотився по схилу. Тієї ж миті з-за дерев вискочили кілька Жуванів і потягли його у ліс. Щоб бриніння дзвіночків не виказало їх, Жувани скинули свої капелюхи, вирушаючи на небезпечну операцію. Все було зроблено так швидко й вправно, що капрал не встиг навіть скрикнути.

А в моряка Чарлі вже було в руках нове ласо. Як тільки зелений дуболом з'явився на галявині — новий змах ласо, і новий полонений у руках Жуванів...

За десять хвилин операцію було закінчено — Кабр Гвін позбувся своїх захисників. Коли він сам, ще нічого не підозрюючи, подолав річку, до нього, шкутильгаючи, підійшов моряк Чарлі й насмішкувато глянув на нього з висоти свого зросту.

— Вам кінець, пане колишній намісник, — холоднокровно мовив Чарлі. — Віддайте ваш кинджал, бо, чого доброго, ще поріжетесь!

Кабр Гвін, вирячивши очі, люто загорлав:

— Дуболоми! На допомогу!

— Не тратьте сили — солдати у полоні.

Переконавшись, що опір його даремний, Кабр Гвін здався.

Наступного ранку у маєтку Према Кокуса, поновленого на посаді правителя, відбувся суд над Кабром Гвіном. На просторому подвір'ї зібрались сотні чоловіків і жінок.

Найозлобленіші Жувани пропонували стратити зрадника, інші були за довічне ув'язнення, а ще інші вважали, що колишнього намісника слід послати в гірський рудник, де добувають залізну руду.

Слова попросив моряк Чарлі.

— А я гадаю, — спокійно почав він, — що Кабра Гвіна варто відпустити в Смарагдове місто, до його повелителя Урфіна Джюса... Ми

відпустимо його без солдатів, нехай вертається в Смарагдове місто дорогою, вибрукуваною жовтою цеглою.

Кабр Гвін зрозумів, і його очі розширилися з жаху. Він закричав божевільним голосом:

— Сам? Через Тигрячий ліс?! Ні, ні, ні! Краще відправте мене у шахти, я працюватиму день і ніч!

Повеселілі Жувани загукали:

— Але ж ми відпускаємо тебе на волю!

— До шаблезубих тигрів в пащу?.. Я хочу в рудники!

Роззброєних і пов'язаних дуболомів склали стосом під повіткою у маєтку Према Кокуса тимчасово, доки придумають, як їх використати.

Еллі та її супутники вирушили в дорогу.

Знов, як і рік тому, черевички Еллі вицокували по жовтих цеглинах дороги, але цього разу не чарівні, срібні, а звичайні, із козячої шкіри, на міцній шкіряній підошві.

І знову поруч з Еллі ступав здоровенний Лев, підстрибував веселий Тотошко, Страшила і Залізного Дроворуба заміняли одноногий моряк та ворона Кагги-Карр, що сиділа на його плечі. І було з ними кілька дужих молодих Жуванів, які несли харчі й речі мандрівників.

ЯК БУЛО НАЛЯКАНО ШАБЛЕЗУБИХ ТИГРІВ

увани супроводили Еллі та и супутників аж до кордонів своєї країни. Коли позаду лишилися останні ферми й обабіч дороги потягся понурий ліс, Жувани склали вантаж на дорогу і низько вклонились Еллі.

— Прощавай, Феє Будиночка, що карає! Не гнівайся за те, що ми не наважуємось іти далі. Але там так страшно, так пустельно і самітно...

Жувани гірко заплакали й поклали капелюхи на дорогу, щоб дзвіночки не заважали їм ридати.

— Прощавайте, любі друзі, — відповіла Еллі. — І не плачте, прошу вас, ви ж бо тепер вільні і, сподіваюсь, назавжди!

— І справді, а ми вже й забули про це!

І Жувани вибухнули дружним сміхом.

Ці щиросерді маленькі люди на диво швидко міняли свій настрій.

Коли фігурки Жуванів зникли за поворотом дороги і мелодійний перегук їхніх дзвіночків затих, мандрівники рушили далі. Неподалік від шляху на лісовій просіці Еллі побачила невеличку хижу й одразу впізнала її.

— Це хижа Залізного Дроворуба! — радісно вигукнула вона. — Тут ми ночували зі Страшилом, а вранці побачили самого Дроворуба. Бідолаха стояв під деревом, непорушний, ніби статуя, і тільки стогнав. Пам'ятаєш, Тотошку?

— Пам'ятаю, — похмуро відповів песик. — Я тоді зламав зуби, коли вхопив його за ногу. Зізнаюсь, то була моя помилка, бо Дроворуб виявився чудовою людиною. Але я тоді не знав, що він зроблений із заліза, а моїм обов'язком було захищати Еллі.

Заходила ніч, і мандрівники вирішили переночувати у хижі Дроворуба. Щоправда, для моряка хижа виявилася закороткою, і його нога стирчала із прочинених дверей.

Увечері наступного дня Лев сказав:

— Незабаром ми дійдемо до мого рідного лісу, де я вперше зустрівся з Еллі. Там ми переночуємо на чудовому пухкому моху, під чудовими розлогими деревами, біля чудового глибокого ставу, де живуть чудові жабки, що мають найдзвінкіші голоси у всій Чарівній країні.

— Я дивуюсь, як це ти наважився покинути таке чудове місце і поселитися в чужому лісі? — насмішкувато мовив Тотошко.

— Що поробиш, державний обов'язок, — зітхнув Лев і погладив лапою золотий ошийник. — Вже коли мене там обрали царем...

Через дві доби дорога, вибрукувана жовтою цеглою, підвела їх до лісу, де жили шаблезубі тигри. Лісом розляглось ревіння, схоже на відлуння грому, і в подорожніх недобре стало на душі.

Чарлі Блек дав команду зупинитись.

— Треба готуватись до переходу через Тигрячий ліс, — сказав він.

— Як ти думаєш це робити, дядечку Чарлі? У тебе є якийсь план? — зацікавлено спитала Еллі.

— Ти що, забула, що ми несемо з собою чарівне полотнище? — відповів моряк.

— Не розумію, як воно нам допоможе?

— О, воно здатне на всілякі чудеса!

Моряк дістав із рюкзака полотнище й трохи надув його, потім розстелив край дороги, порився в одній із численних кишень рюкзака і дістав звідти пляшечку з фарбою, щіточку і взявся до роботи.

Він намалював на полотнищі страшну звірячу морду з кудлатою гривою, здоровенними очима, величезною роззявленою пащею, з якої стирчали довжелезні гострі зуби…

Коли малюнок висох, Чарлі перевернув полотнище і повторив зображення з другого боку. Тут його фантазія розігралася, і він домалював звірові великі вигнуті роги. Відтак зрубав два тонких деревця, обчухрав їх від листя і гілок і прив'язав між ними полотнище так, щоб його можна було нести, тримаючи за тички. Нижні кінці тичок моряк загострив. Коли він їх уткнув у землю біля дороги, з високо піднятого полотнища дивився страхітливий звір. Полотнище було не натягнене, вітер ворушив його, тож здавалось, що чудисько мружить очі й шкірить зуби.

Супутники Чарлі відчули себе не дуже затишно. Навіть Сміливому Левові стало лячно, Тотошко із скавулінням сховався Левові під черево, а Кагги-Карр заплющила очі.

— Чекайте-но, — усміхнувся моряк, — ще не таке буде, присягаюся всіма чаклунами й відьмами!

Вечоріло. Сутінки швидко спускалися на землю: раптом намальована морда чудиська почала світитися, і що темніше ставало навколо, тим яскравіше вона світилася. Здавалося, з очей звіра сиплються іскри, паща вивергає клуби полум'я, а по гриві й рогах перебігає вогонь.

— Що це. дядечку Чарлі? — злякано спитала Еллі, ховаючись за спину моряка.

— Не бійся, Еллі. Все дуже просто. Фарба містить фосфор, і він світиться у темряві.

Еллі заспокоїлась, але Лев, Тотошко і Кагги-Карр нічого не зрозуміли, і звіряча голова, як і до цього, здавалася їм таємничою і страшною.

— Гадаю, ці малюнки захистять нас від шаблезубих звірів, — сказав Чарлі. — Одначе час і в дорогу.

Він дістав із рюкзака дві дудки із гнучкої кори й одну з них подав Еллі.

— Коли увійдемо в Тигрячий ліс — дмухай щосили.

Чарлі Блек ішов попереду, Еллі — позаду. Вони тримали жердини правими руками так, що одна морда звірка дивилась праворуч, друга — ліворуч. Дудки у лівих руках Чарлі та Еллі пронизливо вищали. Їхні звуки нагадували і виття шакала, і регіт гієни, і мукання носорога, і голоси інших лісових звірів. До цих грішних звуків Лев приєднав свій могутній рик, а ворона пронизливо закаркала. Тотошко теж скавулів на весь голос.

Маленьке товариство здіймало такий диявольський шум, а здоровенні страхітливі морди, що іскрились вогнем, мали такий жахливий вигляд, що шаблезубі тигри, які лежали в чагарнику неподалік від дороги, чатуючи на здобич, затремтіли зі страху і, підібгавши хвости, позадкували у лісові нетрі.

Нічний похід закінчився благополучно, і вранці всі вийшли на берег великої і швидкоплинної річки, де колись був повис на жердині Страшило. Тут стомлені мандрівники нашвидку поснідали і, навіть не напинаючи намета, лягли відпочивати.

НОВІ ТРИВОГИ

пали всі довго і прокинулися лише по полудні. Треба було переправлятися через річку. Оскільки Лев важив значно більше, ніж Чарлі, Еллі й Тотошко, разом узяті, то моряк приладнав навколо надувного плоту ще чотири товсті сухі колоди, і переправа завершилася добре.

Доки Чарлі Блек розбирав плота й сушив полотнище, Еллі роззиралася навкруги. Знайомі місця!

На березі червоніло підступне макове поле, яке трохи не приспало на смерть її, Лева і Тотошка. Дівчинку і песика тоді винесли з поля на руках Страшило і Залізний Дроворуб. Та Лев був заважкий для них, і його довелось вивозити на візку, який тягли тисячі мишей, скликаних королевою-мишкою, котру врятував Залізний Дроворуб від дикого кота.

Еллі усміхнулась, згадавши, як тужились миші, і доторкнулась до свистка, що висів у неї на грудях.

"Цікаво, — подумала вона, — чи зберіг ще свисток свою силу і чи викличе королеву-мишку?"

Переправившись після обіду через річку, по дорожні довго радились, що їм чинити далі: одразу йти вперед чи залишатися тут до ночі. Врешті-решт вирішили дочекатися вечора, бо хоч дерев'яні солдати добре бачать і в темряві, все ж обачніше буде пробиратися вперед ночами, і не по брукованій дорозі, а путівцями. Доки всі відпочивали, Кагги-Карр відправилася на розвідку. Літала довго й повернулась стомлена, але задоволена: на десять миль уперед ні на дорозі, ні на фермах вона не побачила жодного дерев'яного солдата. Отже, цієї ночі можна буде йти спокійно дорогою, вибрукуваною жовтою цеглою.

Моряк, обізнаний з військовими хитрощами, вважав, що підступний Урфін Джюс саме вночі й може вислати дозори. Тому, коли мандрівники, зібравши свої речі, вирушили, Чарлі вислав уперед Лева. Адже Лев нічний звір і чудово бачить у темряві.

Лев безшумно скрадався на своїх оксамитових лапах, втягнувши кігті в подушечки, і зірко вдивлявся вперед і навсібіч. За ним дріботів Тотошко. чутливо принюхуючись до нічних запахів.

Кагги-Карр сиділа на плечі в моряка і незабаром її здолав сон. Еллі довелося взяти її на руки. Незабаром і дівчинці захотілось спати, але вона кріпилась і йшла, тримаючись за руку Чарлі.

Так пройшли кілька миль; раптом Лев зупинився, а Тотошко всівся на задні лапки й повернув мордочку назад.

— Я відчуваю запахи фарби і дерева, — прошепотів він.

Сон в Еллі миттю пропав, і вона злякано притулилась до дядька Чарлі.

Треба було дізнатись, чи багато дерев'яних солдатів попереду. Якщо їх двоє-троє, то можна битися, а коли цілий взвод — треба відступати.

Тотошко, притискаючись до землі і майже зливаючись з нею своєю чорною шерстю, поплазував уперед. Повернувся він через кілька хвилин.

— Там двоє солдатів, — сказав він. — І ще якийсь третій, схожий і не схожий на них. Він також дерев'яний, але тонший, ноги у нього довгі й криві, а руки схожі на павучі лапи…

— Фе! — з відразою прошепотіла Еллі. Тотошко розповідав далі:

— Очі у нього зелені, а вуха здоровенні, з розтрубами. Чує, мені здається, краще за кота. Я вже так тихо плазував, а він усе ж одразу насторожився. Потім він відвернувся, і я тишком-нишком назад!

Кагги-Карр сказала, що це міг бути тільки поліцейський.

Чарлі замислився.

— Кепські справи, — сказав він. — З дурнями-солдатами упоратися легко, а от поліцейського нам не спіймати. Він утече, здійме тривогу, і тоді лиха нам не минути.

На щастя, поблизу шляху росли зарості невисокого, але дуже густого чагарника. Подряпавшись до крові, порвавши об колючки одяг і шерсть, друзі продерлися в гущавину. Чарлі спиляв кілька кущиків, вивільнивши місце для намету, і незабаром він і Еллі міцно спали під охороною Лева і Тотошка.

ПРИГОДИ У ПЕЧЕРІ

ранці Кагги-Карр полетіла у розвідку. Повернувшись опівдні, вона сказала:

— Нічого не вийде. Поліцейські чатують на всіх дорогах.

— Невже все пропало? — злякано сплеснула руками Еллі. — І ми не зможемо допомогти нашим друзям?

Кагги-Карр сказала:

— Ще в дитинстві я чула від дідуся, старого ворона, що у вежу веде потаємний підземний хід. Щоправда, дідусь говорив, що той хід давним-давно занедбаний, бо в ньому завелися чудища…

— Я боюся лише поліцейських, — зізналась Еллі. — Якщо ми прогнали шаблезубих тигрів, то з підземними чудовиськами якось упораємося.

— Але як дізнатись, де починається цей хід? — спитав моряк.

— Нехай Еллі скористається чарівним свистком Раміни, — підказала ворона. — А миші всюди нишпорять, напевно, знають вони і про підземелля.

— А раптом свисток не сюрчить? — засумнівалась Еллі.

— Можна спробувати, — сказав Тотошко.

Еллі з завмиранням серця дмухнула у срібний свисток.

У траві затупотіли маленькі лапки, і перед зраділою Еллі з'явилась Раміна в крихітній золотій короні на голові.

Свисток знову здобув свою силу в Чарівній країні! І, як завжди, непосидющий Тотошко з гавкотом кинувся до миші, та Еллі вчасно підхопила його на руки.

Королева-мишка мовила:

— Здрастуй, люба Феє! Це маленьке чорне звірятко, як і колись, не любить наше плем'я?

— О, ваша величносте! — вигукнула Еллі. — Пробачте, що потурбувала вас... Ваша величносте, десь тут в околицях є вхід у підземний коридор, який веде до тюремної вежі. Допоможіть нам його знайти!

— Це зробити куди легше, аніж вивезти Лева з макового поля, — відповіла Раміна.

Вона сплеснула передніми лапками, і до неї підбігло кілька фрейлін.

— Зберіть-но мені моїх підлеглих, які живуть у цій місцевості, — наказала королева.

— Буде виконано, ваша величносте!

Фрейліни зникли, і незабаром біля королеви почали збиратися маленькі, середні і великі старі миші. Одну з них, дуже старезну, три правнуки привезли на листку фікуса, вона лежала на спині й безпорадно дриґала лапками у повітрі.

Почувши наказ королеви, миші розбіглись навсібіч, лише стареньку попросили лежати на місці.

— Вам, бабусю, потрібен спокій, — сказала їй королева, — ви багато попрацювали на своєму віку.

— О, я таки чимало потрудилася, — прошамкала старенька беззубим ротом. — Скільки я погризла великих смачних сирів і товстих жирних ковбас! Скільки кішок обдурила я за свій вік, скільки мишенят вивела у затишній нірці…

Стара миша закрила очі і поринула у блаженну дрімоту.

— Люба сестро, — мовила дівчинці королева мишей, — ви дуже мудро вирішили скористатися підземним ходом, але й там на вас може чатувати небезпека.

— З чудовиськами, які там завелись? — запитала Еллі.

— Про них я нічого не знаю, але в тих місцях під землею лежить країна рудокопів.

— Підземна країна рудокопів? — здивувалась Еллі. — Чи можливе таке?

— У Чарівній країні все можливе, — відповіла Раміна.

— Вони дуже злі? — тремтячим голосом запитала дівчинка.

— Як сказати… Підземні рудокопи нікого не чіпають, але вони не терплять, коли хтось втручається у їхні справи. Навіть із тими, хто намагається підгледіти їхнє життя, вони поводяться дуже суворо. І якщо вам доведеться зустрітися з підземними рудокопами, будьте обережні й намагайтесь не розгнівати їх.

— А чому їх називають рудокопами?

— Бачиш, вони там у себе добувають усілякі руди і виплавляють з них метали. І не лише металами багата їхня країна, є там багато і смарагдів.

— У них теж є Смарагдове місто?

— Ні. Смарагди і метали вони обмінюють у верхніх жителів на зерно, на фрукти й овочі та інші харчі. Це у них Гудвін придбав смарагди; вони коштували йому недешево, однак він не зважав на витрати, коли будував чудове місто.

— Отже, рудокопи іноді виходять на поверхню?

— Їхні очі не витримують денного світла, і обмін відбувається нічної пори, поблизу входу у їхню країну.

Еллі хотіла ще запитати у Раміни про життя рудокопів, та в цей час почали повертатись з розвідки миші. Вони дуже зніяковіли, і коли зібралися всі, з'ясувалося, що жодна з них не знайшла ніде навіть натяку на підземний хід.

— Мені соромно за вас, миші! — з обуренням сказала королева. — Невже ваша повелителька сама повинна йти на пошуки?

— О ні, ні, — хором запискотіли миші, — ми знову підемо у розвідку, і тоді…

— Зачекайте, дітки, — сказала стара миша. — Коли я була молода, то бачила на сході за п'ятнадцять тисяч кроків звідси у стіні заросло провалля якийсь отвір. Чи не це ви шукаєте?

— О, напевно, це воно! — радісно вигукнула Еллі. — Спасибі, бабусю!

Королева-миша знову сповнилася гідності і сказала:

— Йдіть у тому напрямку, люба сестро. Та коли виявиться, що це не той хід, покличте мене, і я знову з'явлюсь перед вами.

Всі миші миттю щезли, на превелике розчарування Тотошка. який мріяв кинутися у цю велетенську зграю й наробити у ній переполоху.

Песик збігав у розвідку, переконався, що поблизу немає ворогів, і компанія рушила на схід.

Коли було пройдено, за розрахунками, п'ятнадцять тисяч мишачих кроків, подорожні побачили провалля і в ньому справді віднайшли напівзруйнований отвір, з якого потягло вогкістю і цвіллю.

— Звичайно, це воно! — вигукнула Еллі.

Тотошко принюхався і з тривогою сказав:

— Мені не подобаються запахи, що йдуть звідти.

Лев став своїми могутніми лапами розчищати вхід. А моряк тим часом зрубав смоляну сосонку і наколов із неї два десятки скіпок.

Мандрівники обережно ступили у підземелля.

Першим ішов Лев (ворона сиділа у нього на голові), за ним Еллі з Тотошком, а замикав процесію моряк, тримаючи над головою запалену скіпку.

У сирому і похмурому підземному ході, напевно, ніхто не бував уже десятки років. Товсті кріплення, що підтримували стелю і стіни, позеленіли від часу й поросли мохом. У вибоїнах на земляній долівці стояли калюжі води, у яких ворушились огидні слизняки. Лев на спині перевозив через ці калюжі Еллі.

Повітря ставало все задушливіше: хід вів униз. Він став понижуватися дуже круто, з'явилися вирубані сходини.

Раптом перед подорожніми відкрилась величезна печера з кам'яними стінами і стелею. Вона була така велика, що протилежний її край губився у темряві. Еллі злякано притислась до Лева.

— Як тут порожньо й страшно… — прошепотіла вона.

Ворона полетіла вперед.

Чарлі Блек запалив ще одну скіпку і подав її Еллі. Вийшовши наперед, він став поволі посуватись, пробуючи долівку ціпком.

Подорожні вже пройшли близько тисячі кроків, поминули входи до кількох бокових гротів, як раптом назустріч їм кинулась з зойком Кагги-Карр.

— Тут страхітливе чудовисько!

При світлі скіпок стало видно, що з темного отвору у стіні печери вилазить якийсь величезний невідомий звір.

У нього був товстенний круглий тулуб, вкритий густою білою шерстю, і шість коротких лап з довгими пазурами. Голова чудовиська, кругла і велика, сиділа на короткій шиї, і в широко роззявленій пащі було видно безліч коротких гострих зубів.

— Ой, Шестилапий! — злякано скрикнула Еллі, задкуючи.

Найжахливіші у Шестилапого були його величезні круглі білі очі, в яких відбивалось червоне світло скіпок. Мабуть, ті очі, звиклі до темряви, були засліплені несподіваним вогнем, бо звір змушений був принюхуватися, роздимаючи свої великі ніздрі. Незнайомий запах живих істот дратував його, і він видав низький, хрипкий рик. На той рик Сміливий Лев відповів громоподібним ревінням, луна якого покотилась під склепінням печери.

— Пропустіть мене! — рикнув Лев. — Я йому обірву зайві лапи.

Він стрибнув уперед і з усієї сили вдарив грудьми Шестилапого у бік. Намір у Лева був рішучий — збити ворога з ніг і пазурами перервати йому горло. Та звір стояв на своїх шістьох коротких товстих лапах непохитно, мов скеля. Лев покотився на долівку, ударившись об чудовисько, а Шестилапий з несподіваною спритністю для його масивної туші хапнув Лева зубами за плече.

Лев зрозумів, що має справу з дуже небезпечним супротивником, і змінив свою тактику. Він закружляв навколо Шестилапого, намагаючись зайти з тилу. Та звір, керуючись чи то чуттям, чи то гострим слухом, весь час виставляв голову в бік Лева.

Чарлі гарячково міркував, чим можна допомогти Левові. Він згадав про ласо, що було у нього в рюкзаку, і протяг свою скіпку Еллі:

— Присвіти, дитинко!

І дивна річ! Досі Еллі тремтіла від страху, та тільки-но їй доручили відповідальну справу, страх відразу щез. Тепер дівчинка думала лише про те, щоб не згасли скіпки. Якби це трапилось, перевага виявилася б на боці Шестилапого, який звик до підземної темряви.

Моряк Чарлі розмахнувся, і зашморг оповив шию звіра. Чарлі потягнув кінець, та, з прокляттям вилаявшись відпустив його: зрушити з місця Шестилапого було все одно, що перекинути будинок.

Всі змальовані вище події відбувалися дуже швидко. Лев ще кружляв навколо Шестилапого, намагаючись зайти йому в тил, коли в бійку кинулась ворона. Вона сіла звірові на голову й стала дзьобати її своїм гострим дзьобом. Страшний біль примусив Шестилапого забути про обережність, і він несамовито завертів круглою головою, даремно намагаючись скинути маленького, але зухвалого ворога.

Скориставшись цим, Лев скочив звірові на спину і заходився рвати її пазурами. Та марно: шкіра звіра виявилася такою міцною, що з-під пазурів Лева летіли лише пасма шерсті, засліплюючи йому очі.

Шестилапий, роздратований тим, що на його спині сидить ворог, раптом покотився по землі. Він був би роздушив Лева, якби той не виявився спритнішим і не встиг відскочити.

Хрипко дихаючи, Шестилапий перекотився через себе й встав на ноги. Треба було починати заново, та звір виявився неприступним. Обійти його і рухатися далі було небезпечно: Шестилапий напевно буде їх переслідувати.

І цієї миті сталось таке, чого ніхто не чекав. Скориставшись тим, що Шестилапий весь час був повернений в бік Сміливого Лева, Еллі підскочила до чудовиська і з пронизливим виском ткнула його в бік обома скіпами. Загорілась густа злежала шерсть, у повітрі неприємно запахло паленим рогом, і Шестилапий з виттям, схожим на розкоти віддаленого грому, метнувся у темряву, збивши по дорозі Лева.

Нестерпний біль гнав звіра вперед, він мчав, неоковирно викидаючи свої шість товстенних лап, а наші мандрівники метнулися у протилежний бік. Але хоч як швидко вони кинулися навтьоки, моряк устиг підхопити ласо, що спало з шиї Шестилапого: воно ще могло їм знадобитися.

КРАЇНА ПІДЗЕМНИХ РУДОКОПІВ

андрівники поспішали залишити місце поєдинку. Незабаром печера почала звужуватись і перейшла в кам'яний коридор, який вів круто вгору. Чарлі побоювався лише одного: аби не зустрітися з іншим чудовиськом, бо поєдинок тут був би безнадійним. Та ворона спокійно летіла попереду. Тотошко теж не виявляв тривоги, і моряк заспокоївся. Коридор розширився і перейшов у широкий рівний майданчик.

— Я стомилася, дядечку Чарлі, давай відпочинемо, — мовила Еллі.

Лев простягнувся на долівці, дівчинка зручно вмостилась на його м'якому широкому боку і вже почала було засинати, як раптом Тотошко, що шастав по майданчику, сердито загарчав.

У Чарівній країні Тотошко гарчав дуже рідко, він віддавав перевагу людській мові, і його гарчання означало, що сталося щось дуже важливе.

Еллі підхопилася.

— Що трапилося, Тотошку?

Песик стояв біля стіни, в якій на висоті футів трьох над підлогою виднівся отвір, схожий на кругле вікно. Тотошко, піднявши морду до отвору, злобливо гарчав, і шерсть на ньому настовбурчилась.

Дівчинка вже давно не бачила песика таким сердитим; очевидно, там була небезпека.

Еллі підбігла до отвору, визирнула з нього і побачила вражаюче видовище: перед нею відкривалася безмежна країна. Еллі на хвилинку здалося, що вона стоїть на вершечку високої гори і дивиться вниз. І там, унизу, на незмірній глибині виднілися луки, за ним місто на березі великого озера, а далі — поросле лісом пасмо пагорбів, що губились у золотавій імлі…

В Еллі запаморочилась голова, дівчинці здалося, що вона падає з великої висоти, і вона, зойкнувши, відсахнулась.

— Дядечку Чарлі. за стіною країна підземних рудокопів!

— Що? — Моряк, накульгуючи, підійшов до отвору, глянув і свиснув від здивування. — Отож, мишка-королева таки казала правду!

Все вмить було забуте: і втома, і нещодавній бій. І Страшило з Дроворубом, які чекали допомоги на в'язничній вежі… Чарлі дістав із рюкзака підзорну трубу, розсунув її. підніс до очей…

— Присягаюсь айсбергами полярних морів! — вигукнув він. — Це надзвичайно!

Труба, в яку по черзі дивились моряк і дівчинка, весь час відкривала їм нові подробиці чудової картини, що постала перед їхнім зором.

Величезна печера розтяглася на десятки миль у глибину і на багато миль у боки. Дно її було глибоко внизу, а склепіння ховалось у пасмах золотистих хмаринок. Судячи з усього, це вони й освітлювали весь простір м'яким світлом, схожим на те, яке буває під час заходу сонця.

Пейзаж був красивим, але навіював смуток, схожий на той, що відчуває людина пізньої осені, споглядаючи в'янучу природу.

Тут був зовсім відсутній зелений колір у забарвленні дібров, лук, натомість переважали блідо-жовті, рожеві та багряні тони.

Увагу моряка й Еллі привернуло місто, розташоване на березі озера. Його оточував високий фортечний мур з вежами по кутках і над брамою. У центрі міста височів величезний круглий палац з дахом, пофарбованим усіма кольорами веселки.

— Дивна покрівля! — вигукнув моряк. — А біля фортечної стіни я бачу завод! І там в озері; поблизу берега, крутиться величезне колесо, котре, напевне, подає воду в заводське приміщення. Але чим же вони приводять у рух те колесо?.. Не можу зрозуміти… А подивись-но ти, у тебе зір гостріший, ніж у мене.

Дівчинка спрямувала на озеро трубу, і її раптом охопив нестримний сміх.

— Ой, дядечку Чарлі… Вони там замкнули Шестилапого, ха-ха-ха… Він крутиться, наче білка в колесі!..

Моряк вихопив від неї трубу, і за мить до сміху Еллі приєднався його басовитий регіт.

— Оце ловко! Хо-хо-хо!.. Дивись, дивись, він лізе на східці, щоб утекти від води, а вона весь час доганяє його! Оце так видовище!

Хитромудре використання сили Шестилапого і ваги його велетенського тіла так захопило моряка, що він довго не міг відвести погляду від того кумедного видовища.

— Цікаво, чим вони годують цього звірюку?

— Може, рибою? — припустила Еллі.

Моряк і дівчинка стали гадати, яким чином підземним рудокопам пощастило приборкати такого страшного звіра, а самі наводили трубу то на луки з червоними і жовтими травами, то на далекі коричневі пагорби…

Та решта друзів збунтувались, і довелося поступитись місцем біля вікна для них. На Лева це видовище не справило особливого враження, а Тотошко довго гарчав і повискував, тремтячи від хвилювання. Кагги-Карр виявила бажання злітати у розвідку до таємничої країни, аби потім розповісти друзям, що вона там дізнається. Та, побачивши під хмарами підозрілу темну пляму, що рухалася, ворона обачно відмовилась від свого наміру. І дуже добре вчинила.

Коли на зміну Кагги-Карр Еллі визирнула в отвір, то зойкнула зі страху. Навіть без труби дівчинка побачила, що просто на неї летить крилате чудисько, схоже на ящірку, але більше за неї у тисячу разів.

Летючий ящір швидко наближався. Він вимахував величезними шкірястими крилами, широка паща його була розкрита, і в ній, серед довгих і гострих зубів, тріпотів червоний язик, жовті очі завбільшки з

тарілку були повиті поволокою. Вигляд чудовиська з чорною спиною, з брудно-жовтим, укритим лускою черевом, під яким теліпалися дужі, з пазурами, лапи, був страшний і огидний.

Але найдивніше було те, що верхи на спині чудовиська сиділа людина.

— Присягаюся водоспадами! — прошепотів моряк, який разом з Еллі спостерігав політ дракона. — Ці підземні рудокопи — хвацькі хлопці! Подумати лише — вони зуміли приручити Шестилапого і цю милу пташку!..

Чоловік, який сидів на ящері, в одязі коричневого кольору й синьому ковпачку на голові, мав дуже войовничий вигляд. Його довгасте бліде обличчя з гачкуватим носом, міцно стиснуті губи, великі широко розставлені чорні очі з якоюсь злістю дивилися на Еллі!

Дівчинка згадала попередження Раміни про те, що підземні рудокопи не люблять, коли хтось підглядає за їхнім життям.

Повітряний вартовий зняв з плеча свій лук.

— Дядечку, рятуйся! — вискнула дівчинка і кинулась на кам'яну долівку, потягши за собою моряка.

І це було зроблено дуже вчасно, бо стріла просвистіла над їхніми головами і, вдарившись у протилежну стіну коридора., розлетілась на друзки. Тотошко приніс у зубах ще теплий її наконечник. Він був із гартованого металу, і вістря не затупилось навіть від удару об кам'яну стіну.

— Рифи і мілини! — вигукнув моряк. — З цими типами зв'язуватись небезпечно. Погано доведеться Жуванам і Мигунам, якщо команда

цього підземного корабля надумає вибратися нагору! Та не гаймо часу, ходімо далі!

— Дядечку Чарлі, ми ж іще не все роздивились! Та й рудокоп полетів...

— Полетів? Гм... Подивимось.

Одноногий моряк надів шапку на свій ціпок і висунув у отвір... Шапку, пронизану влучною стрілою, мов вітром здуло.

— Бачила? Як би він не добрався впритул до вікна!..

Подорожні поспіхом залишили небезпечний майданчик. І лише, після нього, перебиваючи одне одного, заговорили про свої враження від надзвичайної пригоди.

— Це справді Країна Див! — вигукнув Чарлі і Блек. — І дива її невичерпні!

Моряк закрокував уперед, решта поспішили за ним. Через кілька сотень кроків друзі опинились перед міцними зачиненими дерев'яними дверима.

ЗУСТРІЧ ІЗ СТРАШИЛОМ ТА ЗАЛІЗНИМ ДРОВОРУБОМ

и недарма натерпілись такого страху, — радісно мовив Чарлі Блек. — Хід справді привів до в'язниці.

— Рубай двері, дядечку Чарлі, — сказала Еллі.

— Не можна, — заперечив моряк. — Нас почують.

Іззовні долинав басовитий голос дерев'яного капрала і верескливі голоси поліцейських.

Пробивати отвір треба було безшумно. Чарлі вийняв необхідні інструменти, просвердлив поряд кілька отворів, розширив дірку лезом ножа, а тоді пилкою. За півгодини було випиляно квадратний отвір, крізь який могла пролізти людина.

— Еллі, — сказав моряк, — піднімись обережно на площадку й скажи Страшилові та Дроворубу, що ми чекаємо тут на них. Але нехай вони спускаються так, щоб їх не помітила варта.

— А як же Дін Гіор та Фарамант? — спитала дівчинка. — Весь гнів Урфіна Джюса впаде на них, якщо Страшило і Залізний Дроворуб зникнуть.

Моряк Чарлі зніяковіло почухав потилицю.

— Справді, я про це не подумав. Що ти пропонуєш, Еллі?

— Мені здається, що Страшило й Дроворуб повинні ще потерпіти на тій клятій вежі, доки ми не придумаємо, як визволити із в'язниці наших вірних товаришів. Але як це зробити — я не знаю. Можливо, Страшило щось придумає?

— Твоя правда, дівчинко! І хоча мені важко підніматися по сходинках, але доведеться провести спільну раду.

Еллі повільно підіймалася крутими сходами, а за нею у темряві шкутильгав Чарлі Блек, постукуючи своєю дерев'янкою. Лева довелось залишити внизу: отвір у дверях був для нього замалий.

Ось і люк, що веде на площадку.

Дівчинка обережно висунула голову, приклавши пальця до вуст, побоюючись, аби друзі, вгледівши її, не закричали від радості.

Її пересторога була зайва. Залізний Дроворуб умів володіти собою, а Страшилові перебування у карцері коштувало дорого. Від вологості підземелля фарби злиняли на його обличчі, і він погано чув і бачив, а розмовляти міг лише пошепки. За даної ситуації це було дуже доречно.

Побачивши Еллі, Дроворуб і Страшило кинулися було до неї, та, помітивши позаду моряка, зупинились. Вони знали Чарлі Блека з розповідей ворони, однак усе ж таки зніяковіли.

Чарлі сердечно привітався з новими знайомими. У відповідь Страшило шаркнув солом'яною ніжкою, а Дроворуб скинув із залізної голови лійку і дуже ввічливо вклонився.

Чорні оченята Кагги-Карр так і сяяли від гордощів: адже це вона, ворона, виконала таке доручення, з яким навряд чи впорався б хто інший.

Після палких привітань Еллі заговорила про долю Діна Гіора і Фараманта.

— Ви можете піти з нами підземним ходом, але їм тоді не минути лиха, — пояснила дівчинка.

— Якщо вони через нас загинуть, то моє серце розірветься від горя… — зітхнув Дроворуб.

Він заплакав, сльози скотилися на щелепи, і щелепи враз заіржавіли. Дроворуб відчайдушно замахав головою, не годен вимовити й слова. На щастя, маслянка була біля його пояса. Страшило хотів змастити щелепи, та зосліпу капнув Дроворубові у вухо. Нарешті йому вдалося все зробити, як належить, і тоді Дроворуб заговорив:

— Страшило, скористайся своїм мудрим мозком, придумай що-небудь!

Страшило скрушно прошепотів:

— З моїм мудрим мозком щось негаразд. Він став вологим, поки я висів у карцері…

До розмови втрутилася Кагги-Карр:

— Фарамант і Дін Гіор сидять у підвалі на задньому дворі. До їхнього вікна веде хід з комірчини кухаря.

— Так це ж чудово! — вигукнув Чарлі Блек і злякано затулив рота долонею. — В мене є одна річ, яка допоможе невільникам визволитись. Вся заковика у тому, як її передати.

Він пошукав у рюкзаці і витягнув маленьку сталеву пилку.

— Цією пилкою можна перепиляти які завгодно грати.

— Але як її туди передати? — прошепотів Страшило. — От якби не зіпсувався мій мудрий мозок… А тепер ніщо не йде в голову, і від цього мені дуже погано…

Еллі кинулася до Страшила, почала гладити його напівстерте обличчя.

— Мій славний, не сумуй, за тебе думатиму я!

Запала гнітюча тиша. Щоб потрапити до палацу і хоча б крізь грати вікна побачити невільників, треба було вийти із тюремної вежі. Та двері

ззовні охороняли дуболоми, а інший хід вів крізь підземну печеру, де чатував Шестилапий.

Хто відважиться пройти там сам?

Становище здавалось безвихідним. Невже доведеться покинути Фараманта і Діна Гіора на розправу жорстокому Урфіну?

Кагги-Карр стрепенулася.

— Я віднесу невільникам пилку! — вигукнула вона. — Мене не зупинять ні стіни, ні грати.

Пропозиція ворони видалася дуже слушною, та ба! — Кагги-Карр не могла втримати пилку у дзьобі. Інструмент був надто важкий, він переважував голову птаха донизу, а потім вислизав із дзьоба. Всі знову замислилися.

Раптом Еллі підняла палець, закликаючи друзів до уваги.

— Я придумала, — сказала вона, і всі радісно стрепенулися. — Дядечку Чарлі, ти спустиш мене звідси на мотузці.

— Ти з глузду з'їхала, дівчинко? — обурився моряк. — Хочеш одразу потрапити до лап вартових?

— Та ні ж, дядечку Чарлі, — заперечила Еллі. — Дуболоми вартують лише з того боку, де двері, а на Інший не звертають ніякої уваги. Поглянь сам!

— Але чому саме ти? Хіба не може піти туди хтось із нас?

— А хто? Ні ти, ні Страшило, ні Дроворуб.

— Та вам і не просунутися крізь грати! — переможно закінчила дівчинка.

В Елліному рюкзаці лежала сукня, яку їй подарувала добра дружина Према Кокуса. Еллі була на зріст така, як дорослі жінки Чарівної країни, і сукня прийшлася Еллі якраз. Вона була не блакитна, а зелена, бо дружина Кокуса походила родом із Смарагдового міста і не втратила любові до зеленого кольору.

Еллі переодяглась. Чарлі Блек дістав зі свого універсального рюкзака пензлик і чорну туш, намалював зморшки на її лобі, щоках і підборідді, і за три хвилини перед друзями стояла літня фермерша Смарагдової країни.

— Заприсягаюсь пальмами Куру-Кусу! — вигукнув Чарлі. — Тебе не впізнає жоден шпигун у світі... Але чекай! Тобі потрібен привід, щоб пройти у місто.

— А я вже придумала його, не хвилюйся!

Моряк підперезав Еллі попід пахвами широкою лямкою, а до лямки прив'язав міцну мотузку.

Еллі взяла кошик і протиснулася між прутиками, що підтримували дах.

Дроворуб спостерігав за протилежним боком: ніхто із дуболомів не збирався обходити вежу довкола.

Моряк поволі опускав Еллі, а та спиралася руками об камінці понівеченого часом і негодами боку вежі. Нарешті вона торкнулася ногами. землі.

Смілива дівчинка скинула лямку, яку моряк миттю підняв догори, послала дядькові поцілунок рукою і неквапно пішла дорогою.

Чарлі Блек слідкував за нею, затамувавши дух, і заспокоївся лише тоді, коли Еллі вийшла на дорогу, вибрукувану жовтою цеглою, і помахала йому.

Еллі не одразу пішла до міста. Вона звернула з дороги на галяву і там набрала корзинку чудових крупних ягід, а дорогоцінну пилку заховала на саме дно. Після цього рушила далі й сміливо постукала у міську браму. Кошик з ягодами, зібраними нібито для Урфіна Джюса, послужив їй перепусткою.

Еллі йшла вулицями, які колись зблискували смарагдами і були заповнені гарно вбраними людьми. Як тепер тут було порожньо, похмуро і сумно!

У палаці їй показали, як пройти на кухню. Товстун Балуоль спершу не впізнав Еллі у її новому вигляді, а коли впізнав, то страшенно зрадів.

Еллі просиділа у його комірчині до ночі, а потім кухар провів її до вікна камери, де були ув'язнені Дін Гіор і Фарамант. Вікно, на щастя, виявилось незаскленим. Еллі погукала сплячих. Добудитись їх виявилося не так уже й легко, бо люди з чистою совістю сплять міцно навіть у в'язниці. Першим прокинувся Фарамант і розбудив Діна Гіора.

Друзі страшенно зраділи, дізнавшись, що до них прийшла воля у подобі Еллі зі сталевою пилкою. Тюремник знаходився у коридорі за дверима, заважати було нікому, й ув'язнені, спираючись по черзі один одному на плечі, запрацювали пилкою. Через десять хвилин грати було перепиляно.

Першим виліз Дін Гіор, ставши на плечі Фараманта. Але як було вибратися Вартовому Брами, якщо у камері не було ні стола, ні стільця,

а залізні ліжка міцно прикручені до підлоги і на них ні ковдри, ні простирадла?

— Як же бути? — шепотів Дін Гіор, нахиляючись до вікна. — Хоча б шматок мотузки...

— Шматок мотузки! — насмішкувато повторив Фарамант. — Ех ти, бородо! Про бороду свою забув?..

— Ай справді, я зовсім забув про бороду! — зраділо погодився Дін Гіор.

Він опустив пишну бороду у вікно, і Вартовий Брами, вчепившись у її пасма і впираючись ногами у стіну, поліз. Дін Гіор від напруги аж заскреготів зубами, але витримав. І друзі кинулися палко обіймати свою рятівницю Еллі.

Кухар вивів їхню компанію через задню хвіртку, і всі троє опинились на вулиці. Вийти з міста звичним шляхом не можна було, бо браму пильно охороняли дуболоми і поліція. Довелось перелізати через мур. Зайшовши на одну з ферм, Фарамант пошепотівся з господарем, і той послав двох своїх молодих і прудконогих синів на північний захід, а сам пішов до сусіда.

Зустріч усіх друзів було призначено в ярузі, де починався підземний хід. Туди й повела Еллі визволених полонених.

Коли дівчинка і її супутники порівнялись з вежею, Фарамант тричі прокричав совою, а Еллі помахала кошиком. Це був сигнал, що операція вдалася й ув'язнені на вежі друзі можуть покинути її. У відповідь долинув крик зозулі: мовляв, сигнал почули й зрозуміли.

Еллі, Дін Гіор і Фарамант прибули на місце побачення першими, щасливо уникнувши зустрічі з дуболомною охороною.

Вранці Руфу Білану стало відомо про втечу чотирьох в'язнів. За його наказом кілька поліцейських кинулись на пошуки. Вони нишпорили по довколишніх фермах і допитували людей. На диво, ті виявилися балакучими й розповідали шукачам, що втікачі рано-вранці пішли на північний захід, напевно, сподіваючись знайти притулок у Жовтій країні.

Два взводи дуболомів і три десятки поліцейських рушили у вказаному напрямку. Солдати бігли твердою дорогою, грюкочучи ногами, наштовхуючись один на одного, падали. Поліцейські стріляли камінцями з рогаток у придорожні кущі, тільки-но. помічали там найменший рух.

Час від часу начальник поліції, який сам очолював погоню, забігав у придорожні будиночки й розпитував про втікачів. Заздалегідь попереджені гінцями Фараманта мешканці будиночків відповідали:

— Вони пройшли тут години зо три тому… дві години тому… годину тому…

Завзяття переслідувачів зростало, здавалося, вони от-от спіймають злочинців. Але вони пробігали милю за милею, а дорога попереду, як і раніше, була безлюдна.

А потім скоїлося таке: начальник поліції вирвався уперед, й очманілі підлеглі сприйняли його за втікача і осипали таким градом здоровенних уламків цегли, що поламали йому руки, ноги й відбили голову.

Підбігши з переможними вигуками до забитого, вони раптом зупинилися. Що робити далі? Вони не знали, а наказувати було нікому.

Зібравши уламки свого командира, загін повернувся до столиці. Один із поліцейських доповів Руфу Білану, що трапилося. Руф Білан зблід від жаху. До того він ще сподівався, що втікачів спіймають і тоді пригоду можна буде приховати від короля. Тепер хоч-не-хоч доведеться

зізнатися, що полонені, якими так дорожив Урфін Джюс, вирвалися на волю. Більше того — загинув начальник поліції, котрого правитель дуже цінував за старанність і спритність.

Вислухавши поліцейського, Урфін понуро мовив:

— Не маю жодного сумніву, що це витівки того клятого дівчиська, маленької Феї Еллі. І втікачі зникли?

— Безслідно, всемогутній королю Смарагдового...

— Коротше! — гримнув розлючений Джюс.

— Слухаю! Найгірше те, що переслідувачів, імовірно, направили по хибному шляху. З усього видно, що це була змова.

Начальника поліції Урфін лагодити не став, і кухар Балуоль кинув його уламки у грубку і вони вмить згоріли.

Переконавшись, що Еллі визволила Діна Пора і Фараманта, Чарлі Блек повів компанію вниз. Усі намагалися якомога менше галасувати. Залізний Дроворуб ледве протиснувся крізь вузьку дірку в дверях, а знесиленого Страшила протягли, пом'явши його каптан. Лев зустрів друзів після тривалої розлуки з радістю. Вигляд Страшила — слабкого, майже сліпого й глухого — зворушив його до сліз.

Та витрачати час на виявлення ніжних почуттів не доводилося, слід було поспішати. Дроворуб про всяк випадок озброївся міцною залізною штабою, що виламав на сходах.

Наближаючись до вікна у царство підземних рудокопів, Чарлі Блек закликав супутників до обережності. Хтозна, можливо, вартовий, що літав на драконі, чекає появи нахабних спостерігачів, щоб влучити у них меткою стрілою. Та діставшись до майданчика у печері, звідки вони ще

вчора спостерігали картини дивовижного чужого життя, моряк охнув від здивування: вікно було наглухо забите. Рудокопи так щільно забили в нього шматок скелі, що не лишилося жодної щілини.

Шестилапого у печері не виявилося: чи він відлежувався десь у лабіринті печерних коридорів після учорашньої битви, чи, може, тут встигли побувати рудокопи й спіймали звіра.

А скільки ще інших Шестилапих могло причаїтися у печері?

Але тепер моряк не боявся зустрічі зі звіром: Залізний Дроворуб швидко розправився б із ним. Чарлі Блек побоювався іншого: чи не влаштували рудокопи засідку на їхньому шляху? І він тільки тоді вільно зітхнув, коли на світанку побачив нарешті Еллі, Діна Гіора і Фараманта.

Найперше треба було приділити увагу Страшилові. Справи його були кепські. Одяг скинутого правителя порвався, з дірок вилазила пріла й злежала солома. Риси обличчя майже стерлися, погано було і з мозком: вологий підвал дуже шкідливо вплинув на нього.

До роботи взялася Еллі. Вона зняла зі Страшила голову і повісила сушитися на високу гілку, де її обвівав теплий вітер і гріло жарке сонечко. Потім заштопала Страшилів одяг, випрала у струмку й розвісила на кущах.

Коли все було готове, Еллі напхала каптан, штани і чоботи свіжою соломою, якої приніс Фарамант із сусіднього поля, прикріпила голову з просохлим мозком. Потім дістала фарби, пензлик і почала малювати очі. Очі одразу закліпали, засміялися...

— Все зіпсуєш! — сердито закричала Еллі.

— ... ого, — прошепотів Страшило. — ... юй... рі-ше... ота! Це означало: "Нічого, малюй скоріше рота!"

Нарешті рот теж був готовий. Радісний Страшило кинувся танцювати.

— Ей-гей-гей-го! Еллі знову врятувала мене! Я знову-знову з Еллі! Ей-гей-гей-го! Я знову-знову...

Раптом Страшило спохопився, що він губить гідність правителя, танцюючи на очах у своїх підлеглих, і боязко поглянув на Діна Гіора і Фараманта. Але ті делікатно відвернулися і вдали, що нічого не бачили, захоплені важливою розмовою. Страшило зітхнув з полегкістю.

Загальна радість ще збільшилася, коли моряк Чарлі подарував Страшилові чудову палицю із червоного дерева. Він устиг змайструвати її, доки Еллі "лікувала" Страшила.

Страшило зіперся на палицю, випнув солом'яні груди і поважно заговорив:

— Друзі мої! Страшило — мудрий, як і раніше, і ось вам докази: у мене в голові з'явилися великі ідеї! Для боротьби з Урфіном у нас немає зброї, а зробити її можуть лише Мигуни. Але Мигуни живуть у Фіолетовій країні, а Фіолетова країна — не Смарагдова. І я так розумію: коли ти знаходишся в одній країні, то в іншій тебе у цей час немає. Який же із цього випливає висновок? Нам треба вирушити до Фіолетової країни!

Дружні оплески були відповіддю на чудову промову Страшила. Лев схвально загарчав, а Тотошко голосно загавкав.

ПЕРЕМОГА

НА СХІД!

нкін Флед, намісник у країні Мигунів, був гладкий чоловічок з рудим жорстким волоссям, що стирчало на всі боки, ніби мочалка. Він прибув у

країну зі взводом фіолетових солдатів і капралом Ельведом і легко підкорив її. Бо Мигуни, хоча й славилися як майстерні ковалі і слюсарі, були ще боягузливіші, ніж Жувани.

Зайнявши Фіолетовий палац, Енкін Флед вигнав звідти усю челядь, яка там мешкала ще за часів Бастінди, і залишив тільки кухарку Фрегозу. Вона смачно готувала, а намісник любив попоїсти.

У країні Мигунів у Фледа виявилася непереборна пристрасть до зброї. Він не міг байдуже пройти повз кинджал чи шпагу. Поселившись у Фіолетовому палаці, намісник наказав населенню здати усі мечі, кинджали, ножі, навіть кухонні. Такий наказ він віддав ще й тому, що боявся повстання і хотів обеззброїти народ.

Мечів у Мигунів не виявилося, але серед знесеного залізного брухту намісник уздрів два старовинних кинджали чудової роботи. Полиск сталі й дивовижна тонка різьба на рукоятках зачарували Енкіна Фледа, і він наказав привести до нього майстрів.

— Звідки це? — спитав Флед, показуючи на кинджали.

— Збереглись із стародавніх часів, коли в нашій країні ще точилися війни, — відповів старший із майстрів.

— А ви зможете робити такі кинджали?

— Ми робили й складніші речі, — відповів майстер. — Ми ремонтували нашого правителя, пана Дроворуба, а в нього дуже складний механізм. Але навіщо кинджали, коли м'ясо краще різати звичайним ножем?

Енкін Флед не любив, коли йому заперечували.

— Не базікати! — закричав він і затупав ногами, й Мигуни від переляку закліпали швидше, ніж звичайно. — Викуйте мені п'ять, ні — десять таких кинджалів, і щоб у всіх різьба була різна. Строк — тиждень. Якщо не встигнете... ну, тоді ви дізнаєтесь, що означає мати справу з Енкіном Фледом!

Майстри все покинули й виготовляли кинджали. Флед розвісив їх на стіні на килимі у великій залі палацу — вони йому дуже сподобались. Але намісник вирішив, що видовище буде ще більш вражаюче, коли кількість кинджалів збільшиться.

З того часу майстри не мали спокою. Їм доводилося кувати кинджали, мечі, шаблі, шпаги... Намісник усі дні проводив у залі, розташовуючи колекцію зброї то так, то інакше... Взявши до рук меча або кинджала, гладкий коротконогий Флед фехтував, уявляючи, що він б'ється з чарівником або страшним чудовиськом. Насправді ж він боявся напасти навіть на вівцю і почував себе безпечно лише під захистом лютих дуболомів.

Еллі та її друзі прямували на схід. Шлях їхній пролягав тими ж місцями, де вони минулого року йшли походом на Бастінду. Тепер вони виступали на нового ворога, на Енкіна Фледа з його дуболомами.

Армія визволителів складалася поки що з двох бійців: Залізного Дроворуба та Сміливого Лева. Але ніхто не наважився заперечувати, що ці двоє варті були багатьох і багатьох звичайних солдатів, не обдарованих такою хоробрістю й силою.

Отже, армія бадьоро просувалася на схід, долаючи кам'янисте плоскогір'я, що відділяло Смарагдову країну від країни Мигунів.

Залізний Дроворуб з задоволенням дослухався, як калатає з кожним кроком у його грудях серце, а Страшило розв'язував подумки арифметичні задачі, що, на його прохання, задавала йому Еллі.

Нарешті вони дісталися до того місця, де закінчувалася дорога, вимощена Залізним Дроворубом до Смарагдового міста. Тут кілька місяців тому знайшла Дроворуба Кагги-Карр, яка прибула від Страшила вісницею, тут же лежав молот, якого покинув Дроворуб, поспішаючи на допомогу другові. Молот нікому був не потрібен, та його ніхто і не зміг би підняти, окрім Дроворуба.

Дроворуб схопив молота й розкрутив його над головою, зі свистом розтинаючи повітря.

Всі охнули й попрісідали.

— Сила ще є, — добродушно мовив Дроворуб.

— Нехай стережуться дуболоми! — сердито проказав Страшило.

УЛЬТИМАТУМ

ут, де починався шлях до Фіолетового палацу, армія вирішила зупинитися перед початком бойових дій.

Кагги-Карр хотіла було послати у розвідку кволого горобця, що видзьобував поблизу зернятка, але не наважилася довірити йому таку відповідальну справу.

— Полечу сама, — сказала вона. — Особисто з'ясую, що за військо прислав сюди Урфін Джюс.

Вона вже було зібралася летіти, але підвищений Страшилом у фельдмаршали Дін Гіор затримав її.

— Слід послати ворогам виклик, — сказав він, розчісуючи гребінцем свою довгу бороду.

— Краще вдарити зненацька! — заперечила Кагги-Карр. — Раптовість часто вирішує успіх бою.

— Фельдмаршал має рацію! — втрутився Страшило. — Краще викликати ворога у поле, інакше він може зачинитися у палаці, а облога не така проста справа, я це знаю із власного досвіду.

— А раптом Енкін Флед не вийде на бій у поле? — запитав начальник штабу Чарлі Блек.

— Ми напишемо йому такого листа, що він вийде, — запевнив фельдмаршал. — Я знаю цього Фледа, він дуже гонористий чоловік.

І ось головнокомандуючий і його помічники стали складати виклик. Вони довго обговорювали й сперечалися, нарешті листа було написано на аркуші паперу, що знайшовся у Чарлі Блека, і Кагги-Карр полетіла з листом у дзьобі.

Енкін Флед всоте перекомпонував свою колекцію зброї, коли до нього увійшла куховарка Фрегоза.

— Пане намісникy, — сказала вона, — там до вас прийшов прела… парле… перлатурман!

— Хто? — загорлав потурбований Флед.

— Ну, я не знаю, — відступила крок назад Фрегоза. — Одне слово, вас хочуть бачити…

— Впустити! — наказав намісник і про всяк випадок озброївся гострим кинджалом.

Двері відчинилися, і до зали поважно увійшла ворона. Енкіна Фледа охопив сміх.

— Це ти і є... той перал... мантур?

— Прошу пробачення, — суворо відказала Кагги-Карр, злетівши на стіл і поклавши біля себе листа. — Я прибула до. вас парламентарем від головнокомандуючого Діна Гіора.

Слухаючи ясну і розумну мову ворони, Енкін Флед остовпів. Він був такий вражений, що навіть до ворони став звертатися на ви.

— Але ж... послухайте, я нічого не розумію! Який головнокомандуючий Дін Пор? Я знаю лише армію мого повелителя, всемогутнього короля Урфіна Першого, а командує нею генерал Лан Пірот!

— Прочитайте ось цей ультиматум, і ви все зрозумієте, — холодно заперечила Кагги-Карр і злетіла на шафу, про всяк випадок подалі від намісника.

Енкін Флед розгорнув листа, почав читати і почервонів. У листі стояло:

"УЛЬТИМАТУМ

Ми, правитель Смарагдового міста Страшило Мудрий і головнокомандуючий визвольної армії фельдмаршал Дін Гі ор , цим пропонуємо вам, Енкіну Фледу , наміснику так званого короля Урфіна Першого, роззброїти ваших солдатів і здати без бою Фіолетовий палац. У даному випадку за зраду батьківщини ваше покарання буде обмежене лише тим, що ви протягом десяти років будете дрібнити каміння і мостити шляхи у країні Мигунів .

Коли ж ви не пристаєте на цю вкрай вигідну для вас пропозицію, то виходьте на бій у поле. І хоча ми можемо виставити проти вас одного-єдиного бійця, ми все ж певні, що переможемо, адже боремося за волю проти вашого самозваного повелителя, так званого короля Урфіна.

За Страшила Мудрого і Фельдмаршала Діна Пора підписав

Чарлі Блек".

Прочитавши "Ультиматум", Енкін Флед довго і насмішкувато реготав.

— Армія! З одного бійця! Один солдат і купа начальників! І вони ще сподіваються перемогти мене, намісника його, величності всемогутнього короля Урфіна Першого! Вони нахабно пропонують мені, Енкіну Фледу, капітулювати й іти мостити шляхи! Ха-ха-ха! Гей ви, ламантерпере! Скажіть тим, хто вас послав, що я вийду битися у чисте поле і розіб'ю їх, візьму в полон і самих примушу дробити каміння!

Кагги-Карр тільки цього було й треба. Вона миттю покинула палац, а намісник покликав капрала Ельведа і наказав йому вишикувати взвод до бою.

Залізний Дроворуб чекав ворогів на широкому майдані за милю від Фіолетового палацу. Він стояв один, вільно, опустивши молота до ніг, і здавався не дуже грізним супротивником. Еллі з Тотошком, Страшило, Чарлі Блек, Дін Гіор та Фарамант стояли осторонь мирною беззбройною групою, тільки у моряка було напоготові ласо.

Сміливий Лев сховався за каменем, його шерсть зливалася із жовтим піском, і звіра важко було розгледіти. Він був у засідці на випадок якоїсь підступної витівки з боку Енкіна Фледа.

Залунали кроки.

"Гуп-гуп-гуп!" — грюкали по твердій землі дерев'яні ступні дуболомів.

Солдати побачили самотнього супротивника, і їхні грізні пики спалахнули люттю, а очі з пурпурового скла кровожерно зблиснули. Попереду взводу крокував рослий червонопикий капрал Ельвед, а позаду всіх ішов Енкін Флед, намісник, з мечем в одній руці і кинджалом у другій.

ОДИН СУПРОТИ ОДИНАДЦЯТИ

уховарка Фрегоза підслухала розмову намісника з вороною, і новина про те, що дуболоми Урфіна Джюса битимуться з бійцем визвольної армії, миттєво розповсюдилася по всій околиці. За великим камінням навколо майдану ховалися Мигуни й Мигуні; звідусіль виглядали очі, що з любов'ю дивилися на свого колишнього правителя Дроворуба.

Енкін Флед теж упізнав Залізного Дроворуба, і по його спині пробіг холодок. Він знав його силу, та все ж таки розраховував на перемогу. По-перше, у Дроворуба не було його сокири, по-друге, він був один супроти одинадцяти.

Супротивники зійшлися. Ельвед наказав своїм солдатам оточити Дроворуба й атакувати його довбешками, а сам залишився позаду.

Розпочалася жорстока битва. Палиці влучали у залізне тіло Дроворуба, і від них лишалися вм'ятини на спині, грудях, на руках. Та ці удари, хоч і небезпечні, не були смертельними для Дроворуба. Зате удари його страшного молота кришили дубові голови його супротивників, розбивали на тріски їхні соснові тіла. Лише десять влучних ударів завдав ворогам Залізний Дроворуб, і замість взводу дуболомів лежала вже купа дров, придатних лише для розпалювання печі.

Але останній солдат, за мить до того, як упасти на землю, так уперіщив довбешкою Дроворуба у груди, що в того відлетіла латка, зроблена Гудвіном, коли той уставляв Дроворубові серце. Дроворуб захитався, і видно було, як у нього всередині тріпочеться червоне шовкове серце. Перше ніж Залізний Дроворуб оговтався, до нього з тилу підкрався капрал Ельвед, який уцілів, бо ще не вступав у битву. Червонопикий капрал підхопив із землі довбешку і завдав страшного удару Дроворубові у спину. Серце його одірвалось і вилетіло на пісок, спина Дроворуба надломилася, він упав, встигнувши тільки прошепотіти:

— Серце, моє серце!

Капрал Ельвед переможно заревів, йому вторував злісний вереск Енкіна Фледа.

— Бий його! — кричав Флед. — Розправляйся із Страшилом! Убий фельдмаршала! Хапай дівчисько, вона — Фея, вона у них найголовніша!

Страшило, Чарлі Блек і решта виступили наперед, захищаючи своїми тілами дівчинку. Із засідки вискочив Лев, але він був ще досить далеко від місця бою. Кагги-Карр заметалась перед обличчям червонопикого капрала, намагаючись зупинити його, та марно. Він мчав, лютий і страшний, розмахуючи важезною палицею.

І цієї миті із-за великого каменя стрілою вилетів маленький чоловічок, кращий майстер країни Мигунів, і кинувся під ноги Ельведу. Той упав і покотився по землі, але швидко знову скочив на ноги і вже ладен був опустити палицю на голову самовідданого майстра. Та цієї миті просвистіло ласо і зашморг охопив руки Ельведа. Чарлі Блек, Фарам ант і Дін Гіор смикнули за мотузку і червонопикий капрал важко упав на пісок. І тут із-за каменів висипали десятки Мигунів та Мигунь, які досі лише з хвилюванням спостерігали за битвою. Вони гуртом навалилися на капрала, відібрали у нього зброю, зв'язали його мотузкою. Інші

накинулися на Енкіна Фледа, відібрали у нього меч і кинджал, якими він і не намагався скористатися.

З пануванням Урфіна Джюса в країні Мигунів було покінчено.

Над головами намісника і капрала кілька Мигунів занесли важке каміння.

— Не треба, — сказав Страшило, — ми будемо їх судити.

Енкін Флед, блідий, тремтячий, упав на коліна.

— Там... у цьому вашому ультиматумі... сказано... — белькотів він, — коли здамся... десять років... мостити дороги... я здаюсь... здаюсь!

— Мерзенний зрадник! — сказав Дін Гіор. — Ти двічі зрадник! Першого разу ти зрадив свій народ, коли пішов на службу до тирана. Сьогодні ти зрадив вдруге, коли після чесної битви задумав підле вбивство беззбройних людей. Я гадаю, тобі не уникнути справедливої кари. Вивести полонених!

Тим часом Еллі зі сльозами на очах клопоталася біля нерухомого Дроворуба. Вона, однак, не впала у відчай, бо знала, що Мигуни, великі майстри, відновили її друга, коли той був в іще гіршому стані. Вона підібрала шовкове серце, обережно здмухнула з нього пісок і сховала до того часу, коли воно знадобиться.

Чарлі Блек схилився над Дроворубом.

— Присягаюся людожерами Куру-Кусу і всіма їхніми трьома тисячами трьомастами богами, що цей хлопець бився, як герой! Невже йому кінець?

— Ні, що ви! — заперечив Лестор, той майстер, який кинувся під ноги капралові. — Ми вже маємо досвід у ремонті нашого правителя. Три дні роботи — і він буде як новенький… Звичайно, якщо не загубилися якісь деталі, — додав майстер. — Тоді ремонт затягнеться.

Радісна юрба Мигунів супроводила до палацу свою Фею Цілющої Води. По дорозі вони так відчайдушно кліпали очима, що з них покотилися сльози, і вони майже нічого не бачили. І при цьому вони хвалилися, що дану на честь Феї клятву вмиватися тричі на день вони сумлінно виконували навіть у важкі дні правління Енкіна Фледа. Напевно, це їм і допомогло здихатися ворогів.

ВІДНОВЛЕННЯ ЗАЛІЗНОГО ДРОВОРУБА

обра Фрегоза по-материнському приголубила Еллі. У палаці вона повела її до ванної кімнати й вимила у величезній ванні, котрою ніколи не користувались ні Бастінда, яка смертельно боялася води, ні Залізний Дроворуб — з тієї ж причини. Фрегоза випрала дівчинці сукню й бантик.

Тотошко, теж викупаний куховаркою, з розчесаною шовковистою шерсткою, хлебтав з блюдця молоко, — його він не пробував після того, як залишив країну Жуванів.

Еллі розповідала добрій жінці про свої пригоди, і Фрегоза слухала її, дивуючись, що Фея Цілющої Води схожа на звичайну маленьку дівчинку і любить ласку, як і всі маленькі дівчатка.

— Ви, Мигуни, добрі люди, ви дуже дружно живете.

— Так, ми живемо дружно, — погодилася Фрегоза. — Тим, кого вигнав намісник, ми навіть хотіли побудувати оселі, — ну, тепер вони, звичайно, повернуться сюди, де звикли жити, і знову доглядатимуть нашого правителя Залізного Дроворуба. Хоча, — зітхнула куховарка, — пан правитель зовсім не потребує ніякого догляду. Він не їсть, не п'є,

йому не треба прати білизну, хіба що коли-не-коли попрохає масла для маслянки.

Наступні дні поминули у нестерпному чеканні, коли нарешті буде відновлено Залізного Дроворуба.

І ось щаслива мить, коли сяючий Залізний Дроворуб знову з'явився перед друзями. Він дійсно сяяв, бо Мигуни знову надраїли його до блиску. Дроворуб спирався на здоровенну сокиру з золотим топорищем, а на поясі у нього висіла золота маслянка з найкращим очищеним мастилом.

Майстри зробили йому нову золоту сокиру з золотим держаком і золоту маслянку. Більше того: вони виготовили для Страшила чудову палицю з золотим набалдашником, навіть кращу, ніж попередню, яку Страшило торік загубив під час повені, подорожуючи до чарівниці Стелли. Страшилові шкода було кидати палицю із червоного дерева, яку йому подарував Блек, і він вирішив йти, спираючись водночас на обидві палиці. Але це було дуже незручно, Страшило постійно зашпортувався і навіть падав.

Вихід підказала Еллі. Вона порадила йому ходити з палицями по черзі — один день з подарунком моряка, другий — з подарунком Мигунів.

— Як же це я сам не додумався до цього, з гіркотою дивувався Страшило.

— У тебе для цього просто не було часу, — заспокоїла його Еллі.

Тотошкові Мигуни викували новий чудовий золотий ошийник.

Найдивовижніші подарунки отримала Еллі: золоту шапку і срібні черевички, точнісінько такі, які були у неї рік тому, з незначною

різницею — ці речі не були чарівними. Але тут уже нічого не вдієш — адже Мигуни не вміли чаклувати.

Еллі страшенно зраділа подарункам і відразу ж узула черевички й наділа шапку.

Відомо, що доброзичливі Мигуни мали велику пристрасть до красивих і блискучих речей. Вони не забули обдарувати ними і своїх нових знайомих. Чарлі Блеку вони змайстрували золоту штучну ногу замість його зношеної дерев'янки, Діну Гіору — золотий гребінець для бороди і фельдмаршальский жезл із золотим оздобленням, а Фараманту піднесли олівець у золотій оправі і книжечку в золотій обкладинці для записів постачання армії провіантом. Кагги-Карр одержала витончені золоті каблучки на лапки.

Моряк відмовився від золотої ноги: надто вже важко було її тягати, та й стерлася б вона об каміння: адже золото — метал м'який. Натомість він попросив зробити йому дерев'яну, тільки міцнішу. І тоді майстри виточили йому ногу із залізного дерева, про яку сказали, що їй не буде й зносу.

Дін Гіор і Фарамант своїми подарунками були дуже задоволені. Дін Гіор сказав, що йому на додаток до високого звання фельдмаршала не вистачало саме жезла, а борода у нього вже є, і до того ж така, якої не мав жоден фельдмаршал у світі.

Страшило весело пританцьовував навколо відновленого Дроворуба і співав:

— Ей-гей-гей-го! Залізний Дроворуб знову-знову-знову з нами! Ей-гей-гей-го!

Він тут не боявся принизити свою гідність, бо Мигуни були не його підлеглими.

Еллі погладжувала блискучі плечі Дроворуба.

Дивлячись на цю зворушливу сцену, Лев просльозився і, втираючи очі китичкою хвоста, замочив її. Тож йому довелося бігти на задній двір і сушити китичку на сонечку.

Через кілька днів Еллі, Чарлі Блек та їхні друзі зібралися на раду. Запросили і кількох Мигунів. Слід було поміркувати, як зручніше розбити дерев'яну армію Урфіна.

Мигуни, котрі зняли зі стіни колекцію Енкіна Фледа, пропонували використати холодну зброю — мечі, кинджали, піки.

— Гадаю, ці речі нам стануть у великій пригоді, коли ми підемо війною проти Урфіна Джюса, — сказав Дін Гіор, розчісуючи золотим гребінцем свою бороду.

— Дозвольте і мені висловити свою думку, — скромно почав Лестер. — Мечі та кинджали придатні, коли між собою воюють справжні люди. А яка користь від того, що ви мечем штрикнете у соснове поліно. Мені здається, що найвразливішою зброєю проти дерев'яної армії Урфіна Джюса будуть сокири на довгих топорищах і довбешки у вигляді металевих куль із шипами на міцних довгих держаках. Для дубових голів така зброя дуже небезпечна.

— Браво, браво!

Всі члени ради висловили своє схвалення. Страшило напружив свій розумний мозок і поважно мовив:

— Дерево горить у вогні. Солдати Урфіна Джюса — дерев'яні. Отже, їх можна спалювати!

Всі були вражені мудрістю Страшила. Лестору доручили змайструвати пристосування, за допомогою якого можна було б кидати вогонь на дерев'яних солдатів. Це мала бути велика гармата, яка стріляла б вогнем. Але як стріляти вогнем — цього поки що ніхто не знав.

ОСТАННІ СОЛДАТИ УРФІНА ДЖЮСА

оки Дін Гіор і Чарлі Блек готували Мигунів до походу на самозванця-короля Урфіна Першого, у Смарагдовій країні також назрівало повстання проти нього. Тут, у місті і його околицях, де безперервно патрулювали дерев'яні солдати і поліцейські, неможливо було відкрито організувати визвольну армію. Справу цю вели таємно, збиралися ночами де-небудь у полі чи в гаю.

Дізнавшись про те, що в країні з'явилася Еллі, Урфін Джюс всю свою енергію спрямував на випуск нових дерев'яних солдатів, кремезніших і міцніших, ще лютіших, ніж попередні. Ще кілька солдатів із перших випусків під керівництвом єфрейторів стали столярами, і робота в майстерні кипіла цілодобово.

Урфін Джюс тепер не дбав про зовнішнє оформлення своїх воїнів. Він слідкував лише за гнучкістю суглобів, за тим, щоб ноги й руки добре крутились на шарнірах і пальці чіпко тримали зброю, а тулубом тепер могла бути і грубо обтесана колода, яку навіть не фарбували за браком часу.

Сам Урфін обробляв лише обличчя, бо столяри при всьому своєму бажанні не могли надати їм такого лютого виразу, якого вимагав король. Оскільки щодень виходило три-чотири солдати, не рахуючи капралів, то Урфін Джюс знемагав.

Йому вдавалося спати всього дві-три години, часто він засинав просто біля верстака, і різець випадав у нього з рук. Урфін почорнів і

схуд, щоки його запали і були схожі на темні провалини, очі ще глибше сховалися в орбітах під чорними зрощеними бровами. Вигляд диктатора був і страшний і жалюгідний, і радники боязко відступали вбік, коли він ненадовго з'являвся і поспіхом проходив залами палацу.

Кількість дерев'яних солдатів уже досягла двох сотень, коли сталася несподівана й страшна подія.

Перед Урфіном Джюсом на підлозі його таємної майстерні лежав рівним строєм новий дерев'яний взвод з капралом із червоного дерева на правому фланзі. Звичним жестом Урфін засунув руку у флягу з живильним порошком… І… всередині у нього все похололо. На дні порожньої фляги він намацав лише тоненький шар порошку!

Не тямлячи себе зі страху, Урфін Джюс перекинув флягу над верстаком: із фляги висипалась порція, достатня для оживлення тільки одного солдата, ця фляга була остання!

Немов божевільний, він гупав по дну фляги, намагаючись вибити з неї те, чого там не було. Він кинувся до інших фляг, трусив ними, але звідти висипались лише мізерні порошинки.

Усе, кінець. Урфін Джюс витратив чарівну речовину, що давала йому владу над речами і людьми, і тепер у його розпорядженні була лише та сила, котру він устиг створити…

Захоплений виготовленням усе нових і нових взводів дерев'яних солдатів, він черпав порошок жменю за жменею, і фляги безвідмовно постачали його цими чарами. Урфіну Джюсу здавалося, що його запаси невичерпні.

Й тепер ось прийшла розплата за цю помилку.

Та минулого не повернути. Урфін вирішив спробувати рештками порошку оживити десять солдатів і капрала — останнє поповнення своєї дерев'яної армії. Він акуратно розділив порошок на одинадцять часток і посипав ним лежачі фігури.

Як і раніше, порошок з легким шипінням задимів і всмоктався в дерево. Урфін чекав. Але минуло десять хвилин, п'ятнадцять... Дуболоми трохи заворушились, слабо повели скляними очима. Ще за кілька хвилин капрал, якому, за звичаєм, дісталось трохи більше порошку, спробував підвестись, але не зміг. Урфін допоміг йому, капрал важко підвівся і стояв, похитуючись на ногах.

Маленьких порцій порошку було недостатньо, щоб вдихнути необхідну кількість життя у кремезні дерев'яні фігури.

Через п'ятнадцять хвилин сяк-так устали і солдати. Урфін вишикував їх: вони стали нерівною шеренгою, хитаючись і хапаючись один за одного.

До дверей майстерні солдати йшли півтори години. Щоб перейти двір палацу, їм, напевне, знадобилась би ціла доба. Урфін Джюс не став цього перевіряти. Викликавши єфрейтора, він розпорядився, вказуючи на дуболомів, що ледве ворушились:

— У піч!

Такий був кінець останнього взводу дерев'яної армії Урфіна Джюса.

ПЕРЕМОГА

ісля втечі полонених минуло кілька тижнів. Прудконогі поліцейські, яких послали у розвідку до Фіолетової країни, повернулися з тривожними вістями. Прокрадаючись ночами, ховаючись за камінням і в ямах, вони підслуховували розмови й дізналися, що незабаром проти

Урфіна Джюса виступить військо із кількох сотень Мигунів, очолюване Страшилом, Залізним Дроворубом, Довгобородим Солдатом Діном Гіором та загадковим Велетнем — Дерев'яна Нога. Підготовка до походу йде дуже інтенсивно, готується якась особлива зброя. Мигуни навчаються військової справи під керівництвом Діна Гіора.

Урфін Джюс був уже такий зацькований, що вирішив далі не зволікати — хай буде що буде. Він викликав до себе головного державного розпорядника Руфа Білана і генерала Лана Пірота.

— Я вирішив сам повести свою армію в похід! — оголосив він. — Час показати всім бунтівникам, хто повелитель Чарівної країни!

Головний державний розпорядник зблід. Він перший розмовляв з розвідниками і знав про стан справ у ворога значно більше від того, що вважав за потрібне повідомити королю. Руф Білан розумів, що виступати назустріч ворогові дуже небезпечно й обережно почав:

— Всемогутній королю, повелителю...

— Без титулів!

— Слухаю! Супротивник надто сильний, тож чи не краще б нам зачинитися у мурах міста?..

— Жалюгідний боягуз! — заревів Лан Пірот, люто поводячи очима. — Моя хоробра армія розгромить будь-якого ворога!

— Молодець! — похвалив його Урфін. — Учіться хоробрості в генерала, Руфе Білан.

— Але я дізнався, що у Діна Гіора...

— Мо-ов-чати!! Як ви до мене звертаєтеся? Де мої титули? Чи я вже більше не король?!

Зовсім збитий з пантелику, Руф Білан замовк, і виступ і у похід більше не обговорювався.

Дуболомів нашвидку почистили щітками від пилюки, генерал виступив з короткою войовничою промовою, й армія у складі ста шістдесяти трьох солдатів, сімнадцяти капралів і палісандрового генерала вирушила на схід. Солдати щосили гриміли дерев'яними ногами по цегляній бруківці, розмахували палицями і робили страшні гримаси, Урфін Джюс їхав поряд з колоною верхи на своєму вірному ведмеді Топотуні.

Переночували у полі. Солдати і капрали всю ніч простояли у строю, витріщаючи у темряву свої заспані очі. Урфін Джюс спав дуже погано й прокинувся зовсім розбитий. Його долали недобрі передчуття, та відступати було вже пізно.

Зустріч супротивників відбулася на широкому полі Смарагдової країни, обмеженому з заходу кількома фермами. Ще здаля Урфін Джюс побачив Фіолетову смугу, котра дедалі видовжувалася і ширшала. Це було військо Мигунів. Попереду, накульгуючи, йшов Велетень — Дерев'яна Нога, за ним дівчисько, Опудало, Залізний Дроворуб, маленьке чорне звірятко і Лев, який люто бив себе по боках хвостом із китичкою на кінці. Поруч із Мигунами крокували Довгобородий Солдат і Вартовий Брами..

Урфін Джюс затремтів. Йому раптом захотілося, щоб усе, що трапилося з ним тієї ночі, коли ураган приніс на його ферму насіння невідомої рослини, щоб усе це було лихим сном і щоб він прокинувся у своєму мирному будиночку, з ґанку якого виднілись величні снігові гори…

— Генерале, командуйте відступ! — закричав Урфін Джюс. — Ми замкнемося у Смарагдовому місті, і там з нашими силами можна витримати облогу!

— Направо кругом! — скомандував Лан Ні-рот, і його команду повторили капрали.

Дерев'яне військо розвернулося, й… Урфін Джюса залихоманило. З-за зелених будиночків і парканів, зливаючись з зеленню трав і кущів, висипали повсталі жителі Смарагдової країни.

Городяни і фермери, озброєні заступами, вилами, косами і просто кілками й тичками, висмикнутими з огорожі, лавою заповнили все поле. Відступати було нікуди!

А в цей час передова лінія Мигунів розступилася, й наперед викотили здоровенну гармату, що її висвердлили із товстої колоди умільці-зброярі Лестара.

Дуболоми завмерли від несподіванки. Генерал Лан Пірот роззявив рота, але не встиг нічого сказати.

Гармата почала дрижати, потім задвигтіла сильніше й сильніше і нарешті вистрілила, випустивши хмари диму. А на голови дуболомів згори полетіли палаючі ганчірки, солома, сміття.

Зброярі Лестара з криком попадали на землю. Порох, виготовлений за рецептом Чарлі Блека, виявився надто сильним, гармата тріснула після першого ж пострілу. Врешті, й одного пострілу виявилося достатньо. Армія Урфіна Джюса з жахом кинулась навтьоки. Сам генерал мчав найпрудкіше, не розбираючи дороги й затуляючи руками свою поліровану голову, адже тепер він знав, що таке вогонь!

Мигуни скористалися панікою супротивника й стали ловити дуболомів, котрі покинули зброю. Кожного дуболома вони акуратно зв'язували по руках і ногах і складали в стоси.

Урфін Джюс вирішив рятуватися втечею.

— Топотуне! Швидше назад, у Смарагдове місто! — гукнув він, та цієї ж миті Чарлі Блек кинув ласо, і зашморг міцно затягнув тулуб колишнього короля.

Джюс дав сторчака на землю, а Топотун, одразу втративши войовничий вигляд, став на задні лапи й смиренно чекав, коли до нього підійдуть Мигуни.

Чарлі наблизився до Урфіна..

— Ех, приятелю, скільки добра ти міг би зробити завдяки своєму порошкові! — сказав він.

Урфін злісно дивився на нього й мовчав.

Мигуни й жителі Смарагдової країни обіймались, вітали один одного з перемогою, танцювали, співали пісень.

Угледівши Страшила, городяни й фермери кинулися до нього, підхопили, високо підняли над натовпом. Залунали вітальні вигуки:

— Хай живе наш правитель Страшило Мудрий! Слава правителю Смарагдового міста!

Страшило Мудрий, міцно тримаючи в руках золоту палицю, гордо розкланювався навсібіч.

Він був у новому костюмі. Мигуни пошили йому новий ширококрисий капелюх із золотими балабончиками, і правитель Смарагдового міста постав перед своїми підлеглими у повному параді.

Так само палко, як і Страшила, вітали й Залізного Дроворуба. Всі знали, що він на перший же заклик прибув другові на допомогу, і мужньо переносив з ним тягар тюремного ув'язнення, не шкодуючи себе, до останнього бився із солдатами Енкіна Фледа й визволив країну Мигунів. І, врешті, він був такий неймовірно блискучий з сяючою лійкою на голові, з сяючою золотою маслянкою при боці і сяючою величезною сокирою…

Його спробували були також підняти, але це виявилося не до снаги, і Дроворуб ішов, усміхаючись і вклоняючись серед гамірних жителів Смарагдової країни, котрі намагалися протовпитись до нього якнайближче і хоча б пальцем доторкнутися до його блискучого тіла.

Особливо радо вітали Еллі, яка сиділа на спині Лева. Всі знали, що ця дівчинка з-за високих гір і Великої пустелі — Фея, яка вдруге з'явилася у їхній країні, і не сама, а з дядьком Чарлі Блеком, моряком. Жителі Чарівної країни не знали, хто такі моряки, бо у них не було моря, але вони лишились про моряків найкращої думки, зустрівшись з одним із них, який так самовіддано боровся проти підступного Урфіна Джюса.

Людям усе подобалося у Чарлі Блеці: його величезний зріст, і засмагле обличчя зі сміливими, широко поставленими очима, і добра усмішка, і навіть дерев'яна нога, котра, між іншим, спричинила хибну думку про те, що моряки — люди з однією дерев'яною ногою.

Еллі й Чарлі Блека, який ішов поруч з нею, закидали квітами, їм тисли руки, жінки обіймали й цілували Еллі, нітрохи не лякаючись Сміливого Лева.

Йому теж дісталася його частка поздоровлень і вітань. Усім-бо було відомо, що він покинув своє лісове царство і на поклик Еллі здійснив тривалу мандрівку до країни Жуванів, а дорогою дивом урятувався від страхітливих шаблезубих тигрів. І він разом з Еллі та Чарлі Блеком брав участь у звільненні Страшила і Дроворуба із тюремної вежі. Крихітні дівчатка йшли поруч із Сміливим Левом, виймали із своїх кісок стрічки і вплітали їх до левової гриви, внаслідок чого та перетворилася на тисячу кісок.

Народ вітав Діна Гіора, Фараманта, Лестара. Згадували, як Дін Гіор і Фарамант хоробро захищали мури Смарагдового міста від дуболомів Урфіна Джюса, як маленький Лестар кинувся під ноги лютому капралу Ельведу, рятуючи від смерті Еллі та її друзів.

Та чи не найбільше похвали випало вислухати Кагги-Карр. Адже це вона торік подала Страшилові ідею розжитися на мозок, без чого Смарагдове місто не мало б такого дивовижного, єдиного у світі правителя, напханого соломою. Це Кагги-Карр здійснила дуже небезпечну подорож через гори і пустелі у нікому не відомий Канзас по Еллі і її дядечка, бо лише вони могли здолати лиходія Урфіна Джюса.

Вітали й Тотошка, тому що він здійснив… Ні, він не здійснював ніяких подвигів, але він так любив свою маленьку господиню, так самовіддано ладен був іти, заради неї на будь-які небезпечні справи, що, звичайно ж, заслужив свою долю ласки й похвали. Його передавали із рук в руки, ним захоплювались, гладили його м'яку шерстку, і розумні очі Тотошка переможно сяяли торжеством. Він бурмотів про себе:

— Побачив би мене зараз хвалько Гектор… Ручаюсь, йому ніколи не звідати такої шани!

До вечора тривало народне гуляння з піснями, танцями, іграми. А ввечері Мигуни вирушили на батьківщину. Залізний Дроворуб не пішов з

ними. Він вирішив побути з Еллі, поки вона перебуватиме у Чарівній країні.

Городяни і фермери Смарагдової країни переночували у полі і вранці веселою юрбою рушили назад. Вони вели роззброєних дерев'яних солдатів і поліцейських.

Урфін Джюс ішов сам, без конвою, люди теж цурались його, і в колі похмурих облич і ненависних поглядів колишній диктатор почував себе ще гірше, ніж коли б його ув'язнили.

Урфіну не зв'язували рук, вільними були і його ноги, та куди він міг би втекти в країні, де його ненавидів, здавалось, кожен кущ і кожен камінь?..

ЗНОВУ ЗЕЛЕНІ ОКУЛЯРИ

аближаючись до Смарагдового міста, Чарлі Блек, завдяки своєму високому зросту, перший побачив біля воріт невеличку купку людей у дивних позах. Підійшовши ближче, роздивилися, що ці люди стоять на колінах, а потім упізнали у них розпорядників і радників колишнього короля. Почувши ще напередодні про розгром армії Урфіна Джюса, вони вирішили добровільною здачею й каяттям полегшити свою долю.

Тепер зрадники стояли навколішки у старому подертому одязі, низько похнюпивши непокриті, обсипані курявою голови. Але серед них не було найпідлішого зрадника Руфа Білана, котрий перший зрадив рідне місто, впустивши до нього ворога.

На допиті з'ясувалося, що Руф Білан зник іще ввечері. Хлопчаки, які гралися біля воріт, бачили, як він пробіг у напрямку тюремного муру. Мабуть, там він і сховався.

Залізний Дроворуб, моряк Чарлі та Лестар рушили туди у супроводі юрби цікавих. На площадці і всередині вежі колишнього королівського розпорядника не знайшли. Та з клаптів одягу, що зачепилися за отвір у дверях, стало зрозуміло, що зрадник протиснувся в дірку і втік підземним ходом, який він відкрив для себе під час розсліду справи про втечу Страшила і Дроворуба.

— Я дожену його, — мовив Залізний Дроворуб, пошпуривши сокиру на землю.

— Яз тобою, — сказав Чарлі Блек.

— І я, — сказав Лестар.

Та Дроворуб відмовився від їхньої допомоги і пішов знайомим ходом, яким вони втікали із тюремної вежі після визволення.

Поминувши довгий коридор, Дроворуб ступив до печери Шестилапого.

Його залізна хода лунко котилася під скелястим склепінням. І він, який бачив у темряві, так само як і при світлі, помітив, що попереду промайнула маленька гладка фігурка. Сліпий, божевільний жах гнав уперед Руфа Білана.

Наздоганяючи його, Дроворуб кричав:

— Вертайся, божевільцю! Ти там загинеш! Та втікач повернув кудись убік і зник у лабіринтах вузьких підземних ходів. Дроворуб шукав його довго й даремно. Він повернувся назад, і відтоді доля Руфа Білана довго лишалася невідомою.

Разом з головним розпорядником залишив палац і пугач Гуамоко. Він не чекав від переможців нічого доброго для себе. У місті вважали, що

Гуамоко допомагав Урфіну Джюсу у його злих чаклунських справах, хоча насправді Урфін в останні місяці не звертався за порадами до пугача.

Сидячи на плечі у Руфа Білана, Гуамоко бурчав:

— Я завжди вважав, що з Урфіна не вийде путящого чаклуна. Звідки у тобі візьметься зло, якщо ти не їси щодень павуків і п'явок? Гінгема у цьому відношенні була зразкова чаклунка. А Урфін просто пустоцвіт…

Піти за Біланом до тюремного муру Гуамоко відмовився: він піднявся з його плеча і, важко змахуючи крилами, полетів до сусіднього лісу.

Там він поселився в дуплі могутнього дуба й вимагав від тутешніх пугачів та сов платити йому данину, інакше він, учень Гінгеми, нашле на них нечувані біди. Настрахане птаство скорилося й стало справно приносити Гуамоко мишей і пташок, а він, коли був у доброму гуморі, збирав навколо себе велику зграю слухачів й ділився з ними багатими спогадами із своєї чаклунської минувшини.

Коли Залізний Дроворуб та інші повернулись до воріт, їх зустрів знайомий усім, окрім Чарлі Блека, блиск великих смарагдів. Майстри-ювеліри, стоячи на довгих драбинах і звішуючись зверху в люльках, вставляли у Браму і стіну дорогоцінні камені, видобуті із комор палацу. Смарагдове місто знову ставало смарагдовим!

Під аркою їх зустрів Вартовий із зеленою торбиною на боці.

— Прошу надіти зелені окуляри! — суворо мовив Фарамант, розкриваючи торбину, наповнену окулярами. — Без зелених окулярів до Смарагдового міста входити забороняється — такий наказ Гудвіна, Великого і Жахливого! Відлітаючи до свого друга, великого чарівника Сонця, Гудвін попередив нас, що жителі міста ніколи не повинні знімати

зелених окулярів і що порушення цього закону викличе страшне лихо. Закон було порушено, і страшне лихо спіткало нас!

Усі покірно наділи окуляри. Надів їх і Чарлі Блек, і все перед його очима заіскрилось, заграло чарівними переливами найрізноманітніших відтінків зеленого кольору.

— Присягаюся іклами дракона! — вигукнув у захваті моряк. — Тепер я вірю Еллі, котра розповідала мені, що Смарагдове місто — найкрасивіше в світі!

Залізний Дроворуб і його друзі пройшли прохолодними вулицями, де раділи жителі, і вийшли на площу перед палацом, де вже били іскристі фонтани.

Рів, що оточував палац, був, як і раніше, наповнений водою, а міст було піднято. І, як у минулі часи, на мурі стояв Дін Гіор і розчісував золотим гребінцем свою розкішну бороду.

— Діне Поре! — закричав Лестар. — Відчини браму!

Ані звуку. Дін Гіор самозакохано вдивлявся у дзеркальце й любовно розправляв пасма бороди.

— Діне Поре! — закричали-присутні, а Залізний Дроворуб щосили загупав топорищем по перилах огорожі.

Та Дін Гіор нічого не чув. Приваблена шумом, із вікна випурхнула Кагги-Карр і гукнула на вухо фельдмаршалу:

— Отямся! Там унизу друзі!

Отямившись, Дін Гіор поглянув униз.

— А, це ви, — сказав він. — Я, здається, трохи замислився.

Тепер, коли армія Джюса була розбита і Смарагдовому місту більше не загрожувала небезпека, Довгобородий Солдат знову, як і раніше, став неуважним диваком.

Міст опустився, Брама розчинилася, і Залізний Дроворуб та його супутники увійшли до тронної зали палацу, де колись Гудвін, Великий і Жахливий, з'явився перед ними у вигляді багаторукого і багатоокого чудовиська.

Тепер на троні поважно сидів Страшило, біля нього стояла Еллі у срібних черевичках і золотій шапці, лежали Сміливий Лев і Тотошко у золотих ошийниках, на спинці трону сиділа Кагги-Карр. Уздовж стін, усміхаючись і перешіптуючись, юрмились придворні — ті, котрі не пішли прислужувати Урфіну Джюсу.

Вони тепер страшенно цим пишалися і виставляли напоказ свою відданість Страшилові Мудрому, чекаючи за це винагороди.

Страшило зійшов з трону і ступив п'ять кроків назустріч гостям, що придворними було оцінено як знак великої ласки з його боку.

А потім до зали внесли столи, заставлені всілякими смачними наїдками й напитками. Розпочався бенкет, веселий і радісний, і тривав він до самого вечора.

Жителі ходили святково вбрані, і часи панування Урфіна Джюса здавалися їм лихим сном.

Через кілька днів відбувся суд над Урфіном Джюсом. Жителі Смарагдової країни пропонували послати його в рудники.

— Друзі, — сказав Чарлі Блек, — а чи не краще залишити цю людину на самоті з собою?

— Слушно, — сказала Еллі, — це буде для нього найтяжчим покаранням, нехай поживе серед тих людей, яких хотів собі підкорити, нехай усе нагадує йому про його жахливі наміри і вчинки.

— Ти це здорово сказала, Еллі! — вигукнув Страшило. — І я з тобою згоден!

— І я, — сказав Залізний Дроворуб.

— І я, — сказав Сміливий Лев.

— І я, — додав Тотошко.

Кагги-Карр хотіла щось заперечити, та цієї хвилини жителі Смарагдової країни так гучно закричали "Ура! Хай живе Еллі та її друзі!", що їй довелося промовчати.

А Урфін Джюс, звільнений з-під варти, пішов куди очі бачать, супроводжуваний свистом й улюлюканням городян та фермерів.

Тепер треба було вирішити, що робити з дерев'яними солдатами й поліцейськими Урфіна Джюса.

— Спалити їх! — гукнула Кагги-Карр.

Страшило приклав пальця до лоба і попрохав не заважати йому думати. Запала глибока тиша.

Після довгих роздумів Страшило Мудрий сказав:

— Палити їх ми не будемо. Це не по-господарськи. Треба зробити із дуболомів сумлінних працівників на загальну користь. А справ у нашій країні багато. Якщо дуболоми — дерев'яні, то вони найбільше розуміються на деревині. Тож нехай вони будуть садівниками й лісниками! Вони найкраще від усіх доглядатимуть за деревами. Добре було б ще й вставити кожному з них мозок, та, на жаль, у них не порожнисті голови.

Страшило виголосив довгу промову і в душі був нею дуже задоволений.

Промову було вислухано з величезною увагою.

Залізний Дроворуб мовив:

— Треба поставити дерев'яним солдатам нові добрі серця.

— Але ж у них зовсім немає сердець, — заперечив Страшило.

— Тоді я не знаю, як з ними бути, — засмутився Дроворуб.

Страшило знову попрохав час на роздуми. Цього разу він думав понад годину і так напружено, що голова його наїжачилася голками та шпильками. Натовп жителів дивився на правителя з благоговійним жахом.

Нарешті Страшило ударив себе по лобі.

— Я придумав! — вигукнув він, і площа радісно охнула. — Оскільки у дерев'яних солдатів немає ні мозку, ні серця, то вся заковика тут в обличчях. Урфін Джюс недарма вирізьблював їм такі страхітливі пики. Варто їм зробити веселі, усміхнені обличчя, і вони поводитимуться зовсім інакше.

Пропозиція Страшила видалася діловою. Про всяк випадок варто було спробувати.

Дослід вирішили провести над палісандровим генералом Ланом Піротом. Його привели і поставили перед столом суддів.

— Скажіть, генерале, — запитав його Страшило, — чи визнаєте ви себе винним за всі ті вчинки, які скоїли?

— Ні, не визнаю! — браво відкарбував генерал. — Я все чинив за наказом свого короля.

— А якщо вас відпустять і дадуть вам у підлеглість солдатів, що ви робитимете?

Генерал так люто скривив обличчя, що діти, котрі стояли у натовпі, злякалися й заплакали, а Тотошко голосно загавкав.

— Що робитиму? — хрипко пробасив полководець. — Воюватиму, грабуватиму — у цьому все моє життя!

Змінивши обличчя, Лан Пірот змінив і характер й геть забув своє минуле.

— Вас звати Лан Пірот! — сказав Страшило.

— Так-так, звичайно, мене звати Лан Пірот, як це я міг забути?

— І ви — вчитель танців, — підказала Еллі, котрій дуже сподобалися нові витончені манери Лана Пірота.

— Саме так, я — учитель танців! Де мої учні? Де мої учениці? Я аж тремчу, так хочу дати їм перший урок!

І Лан Пірот, наспівуючи і пританцьовуючи, попрямував з площі, а за ним юрбою побігли хлопчики та дівчатка.

Коли пристрасті дещо вляглися, натовп одноголосно ухвалив присвоїти Страшилові такий титул: Страшило, тричі Премудрий правитель Смарагдового міста.

— Вивести його! — наказав Страшило.

Генерала повели у майстерню палацу, де на нього вже чекав найвправніший різьбар Смарагдового міста. Робота тривала довго, години зо три, але жоден городянин не покинув площу, всім було цікаво дізнатися, чим же скінчиться цей дивний дослід.

Нарешті з мосту зійшов веселий, усміхнений чоловік, у якому упізнали Лана Пірота лише по полісандрових візерунках на його голові.

Лан Пірот, наспівуючи та пританцьовуючи, пройшов крізь натовп, який розступився, і зупинився перед столом судової колегії.

— Ви, здається, хотіли мене бачити? — запитав він дзвінким приємним голосом.

— Так, — сказав Страшило. — Хто ви такий?

— Хто я?.. Справді, хто ж я? Слово честі, не знаю...

ЗАКІНЧЕННЯ

инуло декілька днів. Дуболомів, обернених на веселих і працелюбних лісників, відправили у країну Жуванів, у ліси. Їм було звелено знищити шаблезубих тигрів, і вони з цим завданням успішно упоралися.

А для Еллі і Чарлі Блека настав час прощання зі Смарагдовим містом. Тепер, коли шлях до країни Жуванів став вільним, треба було поспішати додому.

Страшило, Залізний Дроворуб і Лев вирішили попрощатися біля міського муру. Так порадив їм Чарлі Блек, бо далекі проводи зроблять розлуку сумнішою.

Сміливий Лев, Дроворуб і Страшило позаздрили крилатій Кагги-Карр, котра не лише зібралася супроводжувати Еллі до країни Жуванів, а й намірилася йти з нею через пустелю.

Капелюх правителя Смарагдового міста був прикрашений великим смарагдом, що його піднесли люблячі піддані.

— Еллі, — сказав Страшило, — зніми-но з вершка мого капелюха цей блискучий камінь.

Трохи здивована Еллі зняла смарагда й подала Страшилові.

— Ні, — сказав той, — віддай його Велетню із-за гір, нехай це буде мій прощальний подарунок другові.

Розчулений Чарлі Блек не став відмовлятися й дбайливо сховав дорогоцінний камінь.

Еллі зі слізьми на очах гладила любе розцяцьковане обличчя Страшила, обіймала поліроване тіло Залізного Дроворуба, розчісувала пальчиками гриву Сміливого Лева і говорила друзям лагідні прощальні слова.

Троє правителів Чарівної країни обняли востаннє Еллі й Тотошка і потисли руку Чарлі Блеку. Моряк, Еллі й Тотошко дружньо

розпрощалися із Вартовим Брами і віддали йому зелені окуляри. Фарамант поклав їх до окремого відділення шафи і сказав:

— Я зберігатиму їх до вашого повернення.

— Ти гадаєш, ми ще повернемося сюди? — запитала Еллі.

— Хто знає... — відказав Фарамант.